

Politiet og risikosupportere i Norge

De grunnleggende utfordringene

Thomas Dehlin Wold

POLITIHØGSKOLEN

MASTER I POLITIVITENSKAP 2008

SAMMENDRAG.

Oppgaven er en del av Politihøgskolens Masterstudium i Politivitenskap, og ser nærmere på politiarbeidet i tilknytning til fotballsupportere i Norge. Ved bruk av eksisterende kunnskap, deltakende observasjon og strukturert utspørring av politibetjenter kommer jeg frem til et svar på hva som er politiets mest grunnleggende utfordringer i arbeidet med fotballens risikosupportere – populært kalt «Fotballpøbler» eller «Casuals».

Som et ledd i å besvare problemstillingen peker jeg også på kjennetegn ved «den norske modellen». Hvordan organiserer politidistriktene seg i forbindelse med fotballkamper, og hvilken tilnæringsmåte er mest fremtredende for norsk politi i arbeidet med risikosupportere? Og hvordan står tilnærmingen seg til funn i internasjonal forskning om hva som fungerer best når politiet skal håndtere fotballsupportere som utgjør en risiko?

Inntrykket mange sitter med er at vi har økende problemer med slike supportere i Norge. Politiet er også bekymret over utviklingen. Mange av landets politidistrikter bruker tidvis mye ressurser for å begrense en negativ utvikling. Oppgaven konkluderer allikevel med at flere grunnleggende utfordringer og hindringer for en mest mulig vellykket politiinnsats ved bekjempelsen av risikosupportere kan knyttes til interne forhold i politietaten. Noen stikkord her er fravær av overordnet styring, manglende formelle retningslinjer, manglende plassering av ansvar og for dårlig utviklet samarbeid mellom politidistriktene. Kritikken i oppgaven rettes altså primært mot politiet selv. Konsekvensen av dette er at oppmerksomheten bør flyttes til faktorer som politiet i størst mulig grad har evne til å påvirke selv, og at det ikke bør brukes unødig krefter på forhold som politiet har mindre innflytelse over.

Samtidig er det klart at bekjempelse av risikosupportere ikke er en oppgave politiet kan løse alene. Utfordringene er komplekse og omfatter en rekke aktører i tillegg til politiet. Det er av avgjørende betydning at politiet samarbeider godt med aktører som for eksempel fotballforbundet, fotballklubbene, supporterklubbene og utenlandske myndigheter. Funnene i oppgaven tilsier at det er et stort forbedringspotensial også på dette området. På bakgrunn av funnene i oppgaven, kommer jeg avslutningsvis med enkelte anbefalinger for hvilke interne grep politiet bør ta for å sette seg selv i stand til å gjøre en enda bedre jobb i forhold til risikosupportere i Norge.

INNHOLDSFORTEGNELSE:

SAMMENDRAG	3
FORORD	8
1. INNLEDNING	11
1.1 Bakgrunn for valg av tema	13
1.2 Utvikling av problemstillingen	14
1.3 Spørsmål som skal undersøkes	17
1.4 Oppgavens oppbygning	19
2. BEGREPENE I OPPGAVEN	20
2.1 Football Hooliganism	20
2.2 Casuals	21
2.3 Ultras	22
2.4 Risikosupporter – en samlebetegnelse	23
3. TEORI	25
3.1 Forskning på politiets arbeid med fotballsupportere	25
3.2 Den skotske modellen	29
3.3 Politiets tilnærming til risikosupportere – «high & low policing»	31
4. METODE	37
5. POLITIARBEIDET VED FOTBALLKAMPER I NORGE	44
5.1 Norge - Tyrkia, Oslo politidistrikt	44
5.2 Rosenborg - Chelsea, Sør Trøndelag politidistrikt	45
5.3 Brann - Everton, Hordaland politidistrikt	47
5.4 Lillestrøm - Vålerenga, Oslo og Romerike politidistrikter	50
5.5 Noen utvalgte hendelser fra andre kamper	52
5.6 Funn med bakgrunn i det praktiske politiarbeidet	55

6. DEN STRUKTURERTE UTSPØRRINGEN	57
6.1 Resultater på bakgrunn av spørsmål om politiet	58
6.2 Diskusjon av resultatene om politiet	66
6.3 Resultater på bakgrunn av spørsmål om forholdet til andre aktører	88
6.4 Diskusjon av resultatene om forholdet til andre aktører	93
7. DEN NORSKE MODELLEN	102
7.1 Norge versus Skottland	102
7.2 Politiet i Norge – hunting high or low?	105
8. ANBEFALINGER OG AVSLUTTENDE KOMMENTARER	109
ETTERORD	119
LITTERATURLISTE	121
VEDLEGG	128

FORORD.

Denne studien kaster lys over politiets arbeid med fotballens risikosupportere i Norge. Forhåpentlig vil funnene i denne undersøkelsen være nyttig for noen eller noe, aller helst for politiet. Jeg jobber selv som politibetjent i Oslo politidistrikt og har arbeidet med denne oppgaven som er en del av Politihøgskolens Masterstudium i Politivitenskap.

Samtidig er jeg også godt over gjennomsnittlig interessert i fotball, mitt liv ville vært fattigere uten. For meg dreier fotball seg om gleder og sorger, hat og kjærlighet, venner og fiender – fotball er lidenskap. Gjennom den får både ellevill glede, dyp skuffelse og mer eller mindre kontrollert aggresjon utløp. Sånn sett har jeg sikkert noe til felles med dem jeg skriver om, nemlig risikosupporterne. Når det er sagt handler denne studien langt mer om politiet enn om risikosupportere.

Jeg har mange å takke for at dette prosjektet kunne realiseres. Erling Olstad og EPO ved Oslo politidistrikt skal ha stor takk for verdifull hjelp og støtte underveis. Takk for samarbeidet under kampene mellom Norge og Tyrkia og mellom Lillestrøm og Vålerenga, og for å ha invitert meg med på samarbeidsmøtet i mars 2008. Hallgeir Stokken, Jostein Moan, Håkon Jørgensen og Carl Erik Gram med kolleger ved Sør Trøndelag politidistrikt skal ha takk for samarbeidet under kampen mellom Rosenborg og Chelsea. Takk til Hans S. Salbu, Truls Hansen og Øystein Frotaule med kolleger ved Hordaland politidistrikt for samarbeidet under kampen mellom Brann og Everton. Takk til Halvard Askildsrud med kolleger ved Romerike politidistrikt for samarbeidet under kampen mellom Lillestrøm og Vålerenga.

Uten velvillige respondenter som tok seg tid til å besvare spørreundersøkelsen ville ikke denne oppgaven vært hva den er – takk til dere alle.

Jeg vil også takke alle mine gode kolleger ved Manglerud politistasjon som har vist interesse for oppgaven min, og på den måten bidratt til å holde motivasjonen oppe! Spesielt takk til Bjørn Øvrum som har holdt meg oppdatert med relevante rapporter og reportasjer.

Fulvio Castellacci ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt skal ha takk for uvurderlig hjelp ved bearbeidelse av det kvantitative datamaterialet.

Sist, men ikke minst, tusen takk til veileder Andreas Selliaas, som blant annet var med på turene til Trondheim og Bergen. Takk for alle gode råd og konstruktive tilbakemeldinger!

Oslo, desember 2008.

Thomas Dehlin Wold.

1. INNLEDNING.

Denne oppgaven handler om politiets arbeid med fotballsupportere i Norge. De siste åra har man sett en rekke uønskede hendelser i tilknytning til fotballkamper her i landet, med fotballsupportere i sentrum av «begivenhetene». Blant de mest kjente er to avtalte masseslagsmål sommeren 2007 mellom henholdsvis Brann- og Vålerenga-supportere¹ og Brann- og Start-supportere². Andre kjente episoder kan knyttes til Branns kamp mot Dinamo Zagreb i desember 2007, der politiet fikk betydelige utfordringer med de kroatisk supporterne³, og den voldelige konfrontasjonen mellom politiet og Vålerenga-supportere i Oslo sentrum, dagen før seriestarten 2008.

Etter den sistnevnte hendelsen fikk utfordringene med fotballsupportere førstesiden i Dagsavisen, med bilde av Politidirektør Killengreen⁴. Problemene fikk rikspolitisk oppmerksomhet da det ble avholdt et møte mellom Norges Fotballforbund (NFF) og statsrådene Trond Giske og Knut Storberget i august 2007. Formålet med møtet var «å diskutere utfordringer med folk som bruker fotballarrangementer som anledning for voldsutøvelse og kriminalitet»⁵. Bekjempelse av fotballsupportere som utgjør en risiko er med andre ord i vinden. Inntrykket mange sitter igjen med er at problemene i Norge er økende.

Dette gjelder kanskje i enda større grad våre naboland. I Sverige har det de siste årene tidvis vært store problemer med vold og uroligheter blant fotballsupportere⁶. Lokaloppgjørene mellom Stockholmsklubbene har vært spesielt utsatt (Poutvaara og Priks 2006: 7, BRÅ 2008/20: 12). I Danmark har man sett tilsvarende tendenser, der lokaloppgjørene i København har krevd en betydelig innsats fra politiets side (Arbejdsgruppen til bekæmpelse af hooliganisme 2005: 6). Kampene mellom FC København og Brøndby har til og med fått kallenavnet «The New Firm»⁷, en slags henvisning til det mer velkjente «The Old Firm» i Glasgow mellom erkerivalene Celtic og Rangers. Dansk politi mener problemene er økende (Arbejdsgruppen til bekæmpelse af hooliganisme 2005: 13).

1 Aftenposten, nettutgaven 29.7.07: <http://www.aftenposten.no/nyheter/sport/article1910723.ece> (lest 12.12.08).

2 Nettavisen 26.8.07: <http://www.nettavisen.no/innenriks/article1302910.ece> (lest 12.12.08).

3 Bergensavisen, nettutgaven 1.12.07: <http://www.ba.no/sport/fotball/article3162680.ece> (lest 12.12.08).

4 Dagsavisen 1.4.08, side 1: «Fotballpøblene skal tas».

5 Justis- og Politidepartementet på nett, 28.8.08:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/pressemeldinger/2007/Giske-og-Storberget-moter-Fotballforbund.html?id=479401> (lest 12.12.08).

6 Dagens Nyheter 31.8.08, side 6-9 (Sporten): «Huliganlagen är inte tillräcklig» og «Fotbollsvåldet ökar trots hårdare lagar».

7 Dagens Nyheter 31.8.08, side 8 (Sporten).

Når det gjelder kriminalitetsutviklingen i Norge og Skandinavia, er det en ikke uvanlig oppfatning at de tendensene man ser i Europa for øvrig også når oss, men ofte noe senere enn på kontinentet⁸. Vår geografiske plassering på kartet bidrar trolig til dette. Dersom denne oppfatningen er korrekt, er det grunn til å følge utviklingen av vold og uroligheter blant fotballsupportere i Norge tett, særlig på bakgrunn av situasjonen i Sverige og Danmark.

Fotball er en av våre mest populære idretter. Den tiltrekker seg stor oppmerksomhet og svært mange deltakere og supportere over hele verden. Norge er intet unntak. Her i landet er fotball også en meget populær idrett og publikumstallene er stadig økende⁹. Med så mange mennesker samlet på et begrenset område og så mange følelser i sving som fotballen genererer, er det et betydelig potensial for uroligheter som lett kan medføre både person- og materielle skader (BRÅ 2008/20: 11, 18 og 22, Poulton 2002: 129).

Risikosupporterne selv er ikke det som primært skal studeres eller forstås i denne oppgaven. Det er politiet som er under lupen her. Formålet er å finne ut hvordan politiet i Norge møter risikosupporterne og hva som er de mest grunnleggende utfordringene politiet står overfor i arbeidet med slike grupper.

For å komme frem til svaret på dette vil jeg for det første ta for meg erfaringer fra andre land som kan si noe om hva slags konsekvenser ulike tilnærminger fra politiets side kan gi. For å få et inntrykk av norsk politis arbeid med risikosupportere har jeg benyttet meg av deltakende observasjon i fire ulike politidistrikter, ved avviklingen av fire fotballkamper. I tillegg har jeg benyttet meg av strukturert utspørring av politibetjenter som har erfaring fra arbeid med risikosupportere og sikkerhet under fotballkamper.

Problemstillingen skal altså besvares ved hjelp av erfaringsbasert litteratur, egen deltakende observasjon og egen strukturert utspørring.

⁸ Se for eksempel Europol: <http://members.lycos.co.uk/ocnewsletter/reports/europol-OC2005-public.pdf> (lest 12.12.08).

⁹ Norges Fotballforbund på nett: <http://www.fotball.no/t1.aspx?p=44420> (lest 12.12.08).

1.1 Bakgrunn for valg av tema.

Allerede ved undersøkelsene om hva Masterstudiet i Politivitenskap gikk ut på, fikk jeg spørsmål om hva jeg hadde lyst til å skrive om. Dette spørsmålet har jeg fått en rekke ganger siden, både av lærere, kolleger og andre studenter. Jeg følte meg svar skyldig; for hva skulle jeg egentlig skrive om? Metodebøker er nyttige, men gir naturlig nok ikke svar med tanke på valg av tema. Bakgrunnen for å begynne på studiet var primært et ønske om å lære noe helt nytt etter noen år i politiet, men jeg hadde ingen klare ideer om hva jeg skulle skrive om i en eventuell Masteroppgave.

Ofte er det slik at veien blir til mens man går, og det har også vært tilfellet ved dette prosjektet. Valg av tema falt etter hvert på plass. «Fotballpøbler» var den gruppa jeg fant ut at jeg ønsket å ta for meg, uten at jeg hadde noen bestemt oppfatning om vinklingen, eller hva problemstillingen skulle være. Motivasjonen for å undersøke politiets arbeid med risikosupportere kan knyttes til min bakgrunn som politibetjent, samt min store interesse for fotball. Ved å kombinere en sterk personlig interesse med egen yrkesbakgrunn ville forhåpentlig arbeidet med oppgaven bli mest mulig lystbetont og samtidig gi et bedre sluttprodukt. Risikosupporterne ble det som knyttet sammen min personlige interesse og politiyrket. Før dette prosjektet ble påbegynt hadde jeg ingen erfaring fra politiarbeid med risikosupportere. Mine første inntrykk av fotballvold kom via TV-skjermen. De tragiske hendelsene på Heysel stadion i Brussel i mai 1985 og «ulykken» på Hillsborough stadion i april 1989 satte spor hos meg som nylig var «fotballfrelst». Ved det første tilfellet døde 39 mennesker under voldelige sammenstøt mellom to grupper supportere. Ved det andre tilfellet ble 96 mennesker klemt i hjel da det ble sluppet inn for mange på tribunen bak det ene målet (Murphy, Williams, Dunning 1990: 19-20 og 71).

Hvorfor trenger vi en oppgave som denne? En positiv bieffekt ved valget av tema, var at det fremsto som om det var et konkret behov for mer kunnskap om norske forhold. Denne oppgaven er viktig fordi det så vidt meg bekjent ikke er gjennomført undersøkelser av norsk politis arbeid med risikosupportere innen fotball tidligere. Dermed er dette noe vi egentlig vet veldig lite om, og som det er behov for å få belyst nærmere. Fraværet av norsk akademisk litteratur om politiets håndtering av risikosupportere er påfallende. Det samme gjelder for så vidt fenomenet fotballvold generelt. Det finnes også kun beskjedne mengder svensk og dansk litteratur om emnet (BRÅ 2008/20:12, Rasmussen og Havelund 2007: 72). Heller ikke

internasjonalt er politiarbeidet på dette feltet tilstrekkelig belyst. Som O'Neill (2005: 32) sier;«(...) few academic researchers have considered football policing in any detail».

Oppgaven vil forhåpentlig bidra til å øke kunnskapen om hvordan politiet i Norge tilnærmer seg utfordringene knyttet til voldelige supportere, og gi en økt forståelse av hva som skal til for å sette politiet i stand til å gjøre en bedre jobb med disse. Et mål med studien må være øke bevisstheten i politietaten om mulige områder for forbedring. Kanskje kan den også synliggjøre overfor andre relevante aktører hva som kan gjøres for å øke kvaliteten på den helhetlige innsatsen mot risikosupportere? Den økte oppmerksomheten, både i media, på politisk nivå og hos politiet rundt voldelige fotballsupportere understreker også behovet for en undersøkelse av denne typen.

1.2 Utvikling av problemstillingen.

Det ble for så vidt tidlig klart at jeg ikke skulle undersøke risikosupporterne direkte. Når det gjelder supporterkultur og risikosupportere spesielt, tror jeg studenter med annen fag- eller yrkesbakgrunn har et bedre utgangspunkt for å gjøre gode undersøkelser (se for eksempel Reim 2008 og Røssevold 2008). Så når kolleger spurte meg om jeg skulle «infiltrere» eller intervju risikosupportere, måtte svaret bli nei. Min hovedintensjon var aldri å forstå eller forklare risikosupporterne og deres kultur, motivasjoner eller logikk. Dessuten finnes det allerede mengder med litteratur som forsøker å gi svar på slike spørsmål (blant mange; Armstrong 1998, Dunning, Murphy og Williams 1988). Personer som selv har vært en del av slike voldelige miljøer har også vært ivrige skribenter, en rekke slike «biografier» finnes lett tilgjengelig (for eksempel O'Neill 2006, Rivers 2007).

Dessuten ville en slik tilnærming by på betydelige utfordringer for en ansatt i politiet. Så vidt vi vet er slike supportermiljøer i Norge små og lukkede. Direkte undersøkelse av risikosupportere ville bydd på mange vanskeligheter, med en vrien balanse mellom politirollen og forskerrollen. Særlig problematisk ville det være dersom man ble vitne til vold eller uroligheter blant slike supportere, for eksempel i forbindelse med deltakende observasjon. Dessuten anså jeg det som lite realistisk at slike supportere ønsket å ha kontakt med en med bakgrunn fra politiet. Selv Reim (2008: 25), som ikke tilhører politiet eller andre deler av kontrollapparatet, opplevde å bli avvist av deler av risikosupporterne til Vålerenga under sitt feltopphold. Jeg vurderte derfor aldri seriøst å la risikosupporterne selv være det

som primært skulle være gjenstand for undersøkelse. Det var heller ikke her min hovedinteresse lå.

Hva skulle jeg da ta utgangspunkt i? Hvilke spørsmål ønsket jeg svar på? Det viste seg relativt tidlig at jeg hadde valgt et tema som jeg kunne lite om på forhånd. En fordel med dette er at man i større grad starter med et «åpent sinn» og går til prosjektet med få fordommer. En ulempe kan være at det tar lengre tid før man klarer å snevre inn hva man faktisk er på utkikk etter.

I et forsøk på å komme nærmere det store spørsmålet, problemstillingen, tok jeg kontakt med noen kolleger i politiet som jeg visste hadde jobbet med risikosupportere og sikkerhet ved fotballkamper. Hva mente de kunne være særlig interessant å få belyst i tilknytning til risikosupportere? Dessverre fikk jeg ingen «fasit» eller gode svar på hva som var det store problemet eller utfordringen for politiet etter denne korrespondansen. Responsen var heller ikke all verden. Etter dette besluttet jeg at jeg måtte ut i «virkeligheten»; jeg måtte kjenne på «hvor skoen trykket». Jeg ønsket å observere og snakke med de menneskene som jobbet tett med risikosupportere for å komme nærmere problemstillingen. Hva trengte norsk politi å få belyst for å kunne gjøre en bedre jobb med risikosupporterne? Den beste måten å undersøke dette på var selvsagt i forbindelse med fotballkamper der det var et visst potensial for bråk eller uroligheter. Slik ble det til at jeg bestemte meg for å benytte deltakende observasjon i forbindelse med fotballkamper i noen av landets politidistrikter. Mine opphold som observatør i politidistriktene brakte meg stadig nærmere problemstillingen og jeg fikk mange inntrykk i forhold til hva politifolk opplevde som de største utfordringene i forhold til risikosupportere.

Mange ga uttrykk for at politiet måtte samordne seg bedre dersom det skulle gjøres en bedre jobb med risikosupportere, de opplevde at politiarbeidet på området i stor grad var preget av tilfeldigheter. Innsatsen led under manglende overordnet styring og koordinering, med for dårlig samarbeid mellom politidistriktene, og mellom politiet og relevante samarbeidspartnere.

En uttrykte det ganske treffende ved spørsmålet «*Hvem er det som driver med fotball i politiet?*». Altså; hvem i de ulike distriktene er det som jobber med risikosupportere? Dette var en person som hadde jobbet med sikkerhet ved fotballkamper i lang tid, men som bare hadde sporadisk samarbeid med kolleger i andre distrikter. Han etterlyste plassering av

ansvar sentralt og en nasjonal overordnet strategi for hvordan politiet skal arbeide, bedre informasjonsutveksling mellom distriktene og så videre. Det samme melodien gjentok seg i samtaler med andre kolleger under de øvrige observasjonene. «Fotballpøblene» bekjempes på «hobbybasis» i norsk politi, ofte på bakgrunn av at det tilfeldigvis er en ildsjel i et eller annet politidistrikt som har interesse for feltet.

I mars 2008, umiddelbart forut for den norske seriestarten i fotball, ble det for første gang avholdt et samarbeidsmøte mellom samtlige politidistrikter som har lag i Tippeligaen, med «fotballpøbler» som tema. Jeg var så heldig å bli invitert med som observatør på dette møtet. Først ved dette møtet ble politifolkene klar over hvem i de øvrige distriktene som har tilsvarende arbeidsoppgaver. Politidistriktene stilte med tjenestemenn med ansvar for arenasikkerhet og etterretning vedrørende risikosupportere. Politidirektoratet (POD) stod som arrangør. Enkelte har selvfølgelig hatt et tidvis brukbart samarbeid tidligere, som for eksempel Oslo og Hordaland, men i det store og hele fungerte dette møtet som et «å bli kjent med-møte», der kolleger som arbeider med samme fagfelt i ulike distrikter, plutselig fikk konkrete personer å forholde seg til. Det var nesten litt «hallelujastemming» over at man endelig hadde fått til noe slikt!

Dette underbygget i enda større grad de tidligere observasjonene og samtalene jeg hadde hatt under opphold i Oslo, Trondheim og Bergen. Det ble også tatt til orde for at slike møter måtte avholdes fast og jevnlig i tida fremover. Det ble også gjort et poeng av at «noen» må få et særlig ansvar for å koordinere politidistriktenes innsats mot risikosupportere, noe som ikke er tilfelle i dag. På disse punktene var det bred enighet. Vinklingen måtte dermed bli på politiet selv! Dette prosjektet dreier seg altså mer om politiet enn om risikosupportere. Jeg har valgt arbeidet med risikosupportere som et utgangspunkt for å studere politiets tilnærming til et «nytt» og muligens økende problem.

1.3 Spørsmål som skal undersøkes.

I denne oppgaven skal jeg belyse to hovedspørsmål;

1. Hvilke utfordringer er de mest grunnleggende for politiet i Norge i arbeidet med fotballsupportere som utgjør en antatt risiko?

2. Hvordan ser «den norske modellen» ut? Det vil si; hva slags praktisk tilnærming har politiet til risikosupportere - hvilken «politiprofil» er mest typisk i Norge?

Disse to spørsmålene utgjør oppgavens problemstilling. Den vitenskapelige begrunnelsen (Everett & Furserth 2004: 122) på hvorfor denne problemstillingen er viktig å få belyst har jeg allerede vært innom; vi har til nå begrenset kunnskap om politiets arbeid med risikosupportere i Norge. Dette er noe vi vet svært lite om, og våre inntrykk er hovedsaklig formet kun gjennom egne synsinntrykk eller via fremstillinger i media. Vi står overfor en ganske fundamental mangel på konkret kunnskap og er i stor grad overlatt til rene spekulasjoner. Ny kunnskap vil dermed ha en verdi i seg selv, og kan også skape grobunn for ytterligere studier av politiets arbeid med risikosupportere.

Den samfunnsmessige begrunnelsen (Everett & Furseth 2004: 123) for hvorfor problemstillingen er viktig å få svar på er ganske åpenbar. Forhåpentligvis vil det være til nytte for politiet selv å få dokumentert hvilke grunnleggende utfordringer etaten står overfor i arbeidet med risikosupporterne. Samtidig er det også et behov for å skape større bevissthet rundt den praktiske tilnærmingen. Kanskje kan dette legge til rette for endringer som gjør politiet i stand til å gjøre en bedre jobb på dette området? Kanskje kan svaret på spørsmålene også synliggjøre overfor politiets ledelse, politiske myndigheter og relevante samarbeidspartnere hvilke hovedutfordringer politiet står overfor når det gjelder bekjempelse av risikosupportere? Et berettiget håp må da være at svaret på problemstillingen får praktiske konsekvenser som kan bidra til å forebygge eller redusere problemene. Inntrykket av at problemene med risikosupportere i Norge er økende er også et godt argument for å få svar på problemstillingen. Nå tar ikke denne oppgaven sikte på å slå fast om problemene er økende eller ei, men med det inntrykket som man får gjennom media og som dermed fester seg hos mange, er det absolutt interessant å få svar på hva som er politiets mest grunnleggende utfordringer.

For å kunne gi et godt svar på problemstillingen er det i tillegg nødvendig å stille en rekke andre mer spesifikke spørsmål. Hvordan ser den praktiske hverdagen ut for politiet ved en fotballkamp? Hvilke inntrykk og tilbakemeldinger fikk jeg ved den deltakende observasjonen og ved den etterfølgende utspørringen?

Delspørsmål som bidrar til å besvare hovedspørsmålene:

✓ Hvem leder politiets arbeid på overordnet nivå? I hvilken grad finnes det sentrale retningslinjer eller føringer i politiet for hvordan arbeidet med risikosupporterne skal foregå? Finnes det lokale retningslinjer? I så fall; hvilke?

✓ Hvordan fungerer samarbeidet mellom politidistriktene? I hvilken grad foregår det en samordning av distriktenes innsats?

✓ Hvordan er forholdet til andre relevante aktører som fotballforbundet, klubbene, utenlandsk politi og media?

✓ Kan man se en klar profil hos politiet – en arbeidsfilosofi – i forbindelse med fotballkamper? I så fall; hvilken?

Når disse spørsmålene så er besvart er jeg forhåpentligvis i stand til å besvare problemstillingen på en tilfredsstillende måte. Som et utgangspunkt antar jeg at det finnes noen grunnleggende utfordringer. Ved å få belyst hva disse består i legges et grunnlag for å gjøre endringer som kan bidra til å gjøre utfordringene lettere å håndtere.

1.4 Oppgavens oppbygning.

I neste kapittel vil jeg avklare de sentrale begrepene i oppgaven. For å skape en forståelse av hva som ligger i begrepet «risikosupportere», er det nødvendig å knytte dette til grupper som «Hooligans», «Casuals» og «Ultras».

Kapittel 3 omhandler relevant litteratur vedrørende politiets arbeid med risikosupportere. Jeg tar utgangspunkt en grundig studie av politiets arbeid med fotballsupportere fra Skottland, samt erfaringer fra Europamesterskapene i 2000 og 2004. Dette utgjør oppgavens teoretiske grunnlag. Metoden som er benyttet redegjør jeg for i kapittel 4. Metoden begrunnes og jeg diskuterer styrker og svakheter ved den valgte metoden i forhold til problemstillingen.

Presentasjonen av selve datamaterialet påbegynner jeg i kapittel 5, som omhandler den deltakende observasjonen. Kapitlet avsluttes med tolkning og diskusjon av funnene med bakgrunn i praktisk politiarbeid under fotballkamper. I det etterfølgende kapitlet presenterer jeg resultatene fra den strukturerte utspørringen. Kapittel 6 avsluttes med tolkning og diskusjon av funnene med bakgrunn i spørreundersøkelsen.

I kapittel 7 knyttes teori og empiri sammen. Jeg ser på litteraturen oppgaven bygger på i sammenheng med mine egne funn. Først foretar jeg en sammenlikning av politiet i Norge og Skottland. Deretter ser jeg på hvilken tilnærming til risikosupportere som er mest typisk innen norsk politi – sett i relasjon til studier av politiarbeidet under EM i 2000 og 2004, og funn herfra om hvilke tilnærminger som har størst sannsynlighet for å lykkes. I kapittel 7 besvarer jeg også de to hovedspørsmålene, og dermed problemstillingen.

I oppgavens siste del, kapittel 8, kommer jeg med anbefalinger og forslag til tiltak i forhold til hvordan politiet i Norge kan løse de grunnleggende utfordringene jeg peker på. Kapitlet avsluttes med refleksjoner rundt veien videre, sett i relasjon til problemenes omfang her i landet, og avviklingen av et eventuelt Fotball-EM i Norge og Sverige i 2016.

2. BEGREPENE I OPPGAVEN.

Før redegjørelsen for relevant litteratur om politiet og risikosupportere, er det nødvendig med en grunnleggende avklaring av noen viktige begreper og betegnelser, slik at det ikke er tvil om hva som menes med disse. *Risikosupportere* er et meget sentralt begrep i denne oppgaven. Med dette menes supportere som i andre sammenhenger omtales som «hooligans», «casuals», «ultras» eller «fotballpøbler». For den harde kjernen av denne gruppen supportere er vold og aggressiv adferd en vesentlig del av totalopplevelsen ved å gå på fotballkamp (Dunning et al. 1988: 6). Hva innebærer disse merkelappene som settes på deler av fotballsporterne?

2.1 Football Hooliganism.

«Football Hooliganism cannot really be explained. It can only be described and evaluated» (Armstrong 1998: 21).

«Hooliganisme» er et engelsk begrep som er vanskelig å direkte oversette til norsk. Uansett er det et begrep som er problematisk å definere, blant annet er det vrient å skille volden som ofte knyttes til fenomenet fra den sosiale konteksten den skjer i. Og hvordan «måler» man utbredelsen av fenomenet når man ikke har en presis definisjon? Det som synes klart er at begrepet innebærer en eller annen form for urolig, aggressiv og/eller voldelig adferd hos fotballsportere. Tidligere var denne ofte rettet mot spillere eller dommere, men slik begrepet oppfattes i dag er denne adferden som oftest rettet mot rivaliserende grupper av supportere, gjerne i tilknytning til en bestemt fotballkamp, men ikke nødvendigvis på eller ved fotballstadion (Frosdick og Marsh 2005: 25-26).

Enkelte beskriver at begrepet først og fremst er skapt av media, og at det ikke er et juridisk eller sosiologisk begrep (O'Neill 2005: 8), men at det allikevel innebærer kriminell aktivitet utført av fotballsportere. Typisk er vold, skadeverk og ordensforstyrrelser (Buford 1992: 14). Dette kan forekomme spontant og uventet, men også i planlagt og avtalt form mellom grupper av rivaliserende fotballsportere som møtes for å slåss, gjerne langt unna stadion¹⁰.

Et viktig kriterium er den kulturelle identiteten til spesielle grupper av supportere som selv definerer seg som hooligans. Innenfor en slik gruppe finner man en kollektiv vilje og et felles

¹⁰ Football Industry Group: <http://www.liv.ac.uk/footballindustry/hooligan.html> (lest 12.12.08).

engasjement i å delta i konkurransepreget vold, primært mot likesinnede supportere fra andre klubber. Dermed bør man kunne se bort fra isolerte voldsepisoder begått av enkeltpersoner (Giulianotti 2002: 141). Williams (2002: 45) stiller spørsmålet; hvem er disse supporterne, og hvorfor gjør de det? Også han peker på at det ikke finnes en presis definisjon av «football hooliganism», ei heller akademisk enighet om fenomenets alvorlighet eller dets årsaker. Giulianotti (1994: 10-11) viser til de samme problemene; «Er det den faktiske volden, intensjonen om å slåss, eller et rent ønske om å bli forbundet med fotballrelaterte uroligheter?».

Tidligere var et vanlig kjennetegn på mange hooligans bindinger til høyreekstreme grupper og uttalt rasisme (Lowles 2002: 109-112). Typiske deltakere var klassiske høyreorienterte «skinheads». Det viktigste var likevel forkjærligheten for vold og uroligheter, og særlig den følelse av makt og styrke evnen til å skape kaos ga deltakerne (Mignon 2002: 173). Gradvis endret hovedtyngden i disse voldelige supportertermiljøene seg. «Casualskulturen» vokste frem og ble den dominerende blant aggressive og voldelige fotballsupportere.

2.2 Casuals.

«Casuals» er en betegnelse på risikosupportere som ofte benyttes både i mediene og av politiet her hjemme. Betegnelsen er relativt ny i norsk sammenheng, til tross for at denne kulturen hadde sine glansdager i Storbritannia på 80- og tidlig 90-tall (Thornton 2003: 9-10). En vanlig måte å betrakte casuals på er som en type hooligans som bruker dyre fritidsklær av kjente designere, isteden for drakter, skjerf og andre supportereffekter til den klubben de støtter (O'Neill 2005: 8). Kulturens begynnelse og bakgrunn er noe vanskelig å stadfeste, men det spekuleres i at tradisjonelle engelske hooligans, iført enten klubbfarger eller klær som var typiske for skinheads, etter hvert ble lett gjenkjennelige for politiet og rivaliserende supportere. Enkelte valgte derfor en helt annen stil for å unngå uønsket oppmerksomhet. I tillegg forekom det en regelrett endring i moten. Dette var trolig delvis inspirert av turer på bortekamp til land som Italia og Frankrike. Voldelige supportere forsynte seg av varene i dyre designerbutikker på mange av disse turene (Brimson 2003: 16, Buford 1992: 81). Etter hvert spredte kulturen seg til land som Skottland, Tyskland og Sverige.

Kulturen innebærer også en «kul» holdning der det uttrykksfulle og dekorative ved tradisjonelt supporterutstyr nedvurderes (Giulianotti 2002: 146-147). Blant klesmerkene som

benyttes hyppig i disse miljøene finner vi for eksempel Armani, Burberry, Fred Perry, Henry Lloyd, Lacoste, Paul & Shark, Stone Island med flere (Røssevold 2008: 74). Rivers (2007: 67) beskriver essensen i kulturen. Image ved bruk av de riktige klærne og en uredd innstilling var sentralt da han selv var en del av miljøet tilknyttet den skotske klubben Aberdeen på 80-tallet. Slåsskampene var en like viktig del, der motparten var likesinnede supportere tilknyttet rivaliserende klubber, ikke uskyldige supportere eller andre tilfeldige ofre. Å beseire eller ydmyke motparten ved å bruke vold eller skape frykt er en essensiell del av kulturen (Giulianotti 2002: 142). Dette virker for så vidt ganske sammenfallende med «målsettingen» til tradisjonelle hooligans.

Reim (2008: 116) hevder at casualskulturen med få unntak oppfattes kun som en type hooligans som kler seg på en bestemt måte, men at dette ikke fanger helheten i hva kulturen består av. Noe av problemene med å forklare casualskulturen henger sammen med dens manglende tilknytning til helt konkrete musikkjangere og politiske ideologier, som ofte er tydeligere i andre subkulturer. Grensene mellom tradisjonelle hooligans og de mer moderne casuals fremstår allikevel som ganske flytende, slik jeg ser det.

2.3 Ultras.

«Ultras» er en annen merkelapp som settes på grupper av supportere. Også disse knyttes tidvis til vold og uroligheter. Fordi også denne gruppen omtales senere i oppgaven, er det behov for presisere hva som ligger i begrepet. Slike grupper har trolig størst utbredelse i Sør-Europa og Latin Amerika.

Ultras blir ofte feilaktig omtalt som den italienske utgaven av hooligans (Dal Lago og Di Biasi 1994: 79). Det som tydelig skiller denne gruppa fra de andre er showet de lager i forbindelse med kampene, med velregisserte tilrop, enorme flagg og gjerne bruk av pyroteknikk. Ultras er godt organisert, og bruker mye tid på å forberede koreografien som skal fremvises ved neste kamp. Dermed er det også en arbeidsfordeling mellom medlemmene. Slike grupper har gjerne et offisielt navn og offisielle medlemmer. Typiske britiske hooligans er langt fra like velorganiserte (Dal Lago og Di Biasi 1994: 83). Ultras intensjon er å være svært synlige, men ikke nødvendigvis voldelige. Der de andre gruppene konkurrerer ved bruk av frykt og vold, konkurrerer ultras ved å ha det beste showet på kampdagen. Selv om de ikke alltid bruker vold er de allikevel fryktinngytende og fremstår som både bråkete og aggressive.

De er heller ikke spesielt opptatt av å følge reglene, som for eksempel forbudet mot fyrverkeri. De ønsker gjerne innflytelse over klubben de støtter og er en form for protestbevegelse. For medlemmer av ultras kan også vold og annen kriminalitet være med på å skape en felles identitet og gi medlemmene en følelse av å bety noe (Mignon 2002: 173-174). Før og etter kampene betrakter ultras området rundt «svingen» utenfor stadion som sitt territorium, noe som skal forsvares mot rivaliserende supportere. I slike tilfeller kan vold forekomme, men Dal Lago og Di Biasi (1994: 85-87) beskriver voldshandlingene i disse miljøene som sterkt ritualiserte, ofte som rene spill der det på forhånd er avtalt en «vinner» og en «taper», men som allikevel skaper gode historier og sørger for at den felles kulturen lever videre.

2.4 Risikosupporter – en samlebetegnelse.

I denne oppgaven vil jeg ikke gjøre noe skarpt skille mellom begrepene «hooligans», «casuals», «ultras» eller «fotballpøbler», som politiet selv kaller dem. Jeg vil i all hovedsak bruke begrepet «*risikosupportere*», som en samlebetegnelse som omfatter alle disse gruppene. I løpet av arbeidet med denne oppgaven har jeg kommet frem til at dette er den mest relevante betegnelsen til bruk i politiet. Det viktigste i denne sammenhengen, og for politiet, er hvorvidt en gruppe kan antas å utgjøre en risiko, ikke hvilken merkelapp som kan settes på den. Dessuten virker grensene mellom gruppene så pass uklare og flytende. Med mitt formål er det heller ikke av vesentlig betydning å kunne skille dem klart fra hverandre. For øvrig er det mitt inntrykk at casualskulturen er den mest fremtredende blant norske risikosupportere de senere åra.

Begrepet respondentene i den strukturerte utspørringen ble bedt om å forholde seg til var «de voldelige tilskuermiljøene». Derfor bruker jeg tidvis også dette begrepet under presentasjonen av de kvantitative data. Jeg bruker da dette som et synonym på «risikosupportere». Selv om jeg i ettertid har falt ned på «risikosupportere» som det best egnede begrepet til bruk for politiet, mener jeg dette er relativt uproblematisk. Dette er et resultat av en stadig pågående prosess i utviklingen av kunnskap som jeg har gått i gjennom ved arbeidet med oppgaven. Respondentene fikk også god informasjon i en egen instruksjon¹¹ som fulgte med spørreskjemaet. Instruksjonen plasserer undergruppene inn under «voldelige tilskuermiljøer».

¹¹ Se vedlegg 1.

Når jeg videre i oppgaven bruker begrepet «distrikt», er det de norske politidistriktene det er snakk om. For ordens skyld; politiet her i landet er delt inn i 27 slike distrikter under ledelse av hver sin politimester med ansvar for all polititjeneste innenfor sitt geografiske område. Distriktene er underlagt Politidirektoratet (POD) som igjen er underlagt Justis- og politidepartementet. Hovedoppgaven til direktoratet er faglig ledelse, styring og utvikling av norsk politi. POD har ansvar for ledelse, oppfølging og samordning av politidistriktene og politiets særorgan, som for eksempel Kripes, Politiets utlendingsenhet og Politihøgskolen (POD 03/2006 B: 6, 13).

3. TEORI.

Hvordan har politiet håndtert utfordringer med fotballsupportere til nå? Storbritannia er blant de som har hatt betydelige utfordringer med vold og uroligheter i tilknytning til fotball (BRÅ 2008/20: 16), og har også vært en motor innen forskning på området (Young 2000: 385). Ved en gjennomgang av den akademiske litteraturen om politiets bekjempelse av fotballvold og risikosupportere, er den britiske forskningen et naturlig utgangspunkt (BRÅ 2008/20: 12).

3.1 Forskning på politiets arbeid med fotballsupportere.

Den generelle presentasjonen av studiene som er utført om politiets arbeid med fotballvold og risikosupportere er i hovedsak basert på gjennomgangen til O'Neill (2005: 32-42).

Ingham og Smith (1974) merket seg den økende sosiale kontrollen som fant sted innenfor idretten. Begrensninger for akseptabel atferd hos de involverte - både spillere, trenere og publikum - gjorde seg gjeldene. Tilstedeværelsen av opprørspoliti ble mer fremtredende og fysiske stengsler som høye gjerder og vollgraver på arenaene kom til for å kontrollere supporterens bevegelsesfrihet. De fryktet at deler av disse strenge kontrolltiltakene faktisk bidro mer til å øke problemene med supportervold, enn til å løse dem. Med flere politifolk på og utenfor arenaene, fulgte naturlig nok flere arrestasjoner, som igjen førte til at flere ble dømt for fotballrelatert vold. Dette *kan* ha skapt inntrykk av økende problemer, noe som ikke nødvendigvis var tilfelle, men heller et resultat av økte kontrollmekanismer (sitert i O'Neill 2005: 33). Trivizas (1981) konkluderte med at rettsapparatet behandler fotballsupportere strengere enn andre gjerningsmenn som begår tilsvarende forseelser i andre situasjoner. Tidlig forskning antydte at dette i stor grad skyldtes politiets fordommer mot risikosupporterne (sitert i O'Neill 2005: 33).

Leicester skolen¹² (Dunning et al. 1988) befattet seg i hovedsak med fotballsupporterne, men tok også for seg politiet, og la vekt på hvordan politiets opptreden kan ha en direkte effekt på supporterens oppførsel. Det mest typiske eksempelet på dette er hvordan volden har flyttet seg

¹² Anerkjent britisk forskning (Young 2000: 388) om fotballvold og risikosupportere fra Universitetet i Leicester som hevder at problemene i hovedsak kan knyttes til de lavere lagene av arbeiderklassen med en særegen sosialisering og manglende «sivilisering» - som er gunstig for rekrutteringen av risikosupportere.

fra stadion og ofte skjer helt andre steder som følge av politiets økte tilstedeværelse. Økt innsats og nye metoder fra politiets side medførte mottrekk fra supporterne (sitert i O'Neill 2005: 33-34).

Andre forskere med bakgrunn fra psykologi har pekt på at «katt og mus-leken» mellom politiet og risikosupporterne er en del av spenningen som gjør det attraktivt å engasjere seg i denne aktiviteten. Risikoen for å bli tatt av politiet gjør det mer spennende å være med. Jo mer myndighetene engasjerer seg for å stanse dem, jo mer bestemt blir supporterne på å fortsette sine aktiviteter. Dette synspunktet fremhever at fotballvold ikke opptrer i et vakuum. Den kan ikke forstås eller forklares kun med bakgrunn i individene som deltar i den, men må ses i lys av den sammenhengen den skjer i - med politiet som deltakende part (O'Neill 2005: 35).

Stott og Reicher (1998a, 1998b) studerte også samhandlingen mellom fotballsupportere og politiet, og la vekt på relasjonen mellom partene. Supporternes aktiviteter og handlinger formes ved samhandlingen med politiet. Førstnevnte vurderer seg ikke som en homogen masse og når politiet tar i bruk metoder og midler som oppleves overdrevent strengt, kan det bidra til å rettferdiggjøre motstand mot politiet. På denne måten kan politiets kamp mot de voldelige supporterne bli en selvoppfyllende profeti (sitert i O'Neill 2005: 35). King (1999) er av samme oppfatning. Fotballvold er i stor grad et resultat av samspeillet mellom supporterne og dets kontrollører, deriblant politiet. Supporterne er ikke bestemt til å være voldelige. Samhandlingen preges av tidligere hendelser, men er ikke forutbestemt. Dersom vold forekommer kan det skyldes erfaringene partene har med hverandre og ikke nødvendigvis fordi supporterne hadde planlagt det (sitert i O'Neill 2005: 35).

Ifølge Armstrong (1998: 107) er politiet i en viss forstand klar over sin rolle som deltaker i et spill, et ritual som gjentar seg ved hver kamp. Ved å vie sin oppmerksomhet til fotballsupporterne gir politiet dem den spenningen de trenger. Samtidig gir risikosupporterne politiet mulighet for å utprøve og praktisere ulike taktikker og strategier, og gir på den måten politiet verdifull trening og forberedelse. Risikosupporterne brukes som et utstillingsvindu av politiet, en arena der de kan fremstå som effektive og dyktige og dermed skape et uforholdsmessig godt inntrykk av seg selv. Ved medias sterke tilstedeværelse bruker politiet det planlagte arrangementet – fotballkampen - til å fremstå som langt mer effektive enn de faktisk er (O'Neill 2005: 36).

Armstrong og Hobbs (1994) kritiserer forholdsmessigheten mellom politiets metoder og det reelle problemet risikosupportere utgjør. Utgangspunktet deres er en rekke hemmelige politioperasjoner gjennomført i England på 80- og 90-tallet. Med økt bruk av skjulte metoder promoterer politiet en uheldig overvåkningskultur (1994: 196). Resultatene politiet har oppnådd ved bruk av utradisjonelle metoder, overvåkning og etterretning, har i tillegg vært beskjedne. En del tilfeller har vært rene fiaskoer (1994: 217). Mange store operasjoner på 80- og 90-tallet endte med at tiltalen ble frafalt på grunn av manglende beviser (O'Neill 2005: 36). Kampen mot voldelige supportere er et viktig politisk spørsmål og har medført en normalisering av overvåkning og kontroll, uten at dette har vært gjenstand for kritisk debatt. Stemmene heves først når liknende metoder tas i bruk overfor andre grupper i samfunnet (Armstrong og Hobbs 1994: 215).

Armstrong og Giulianotti (1998) så nærmere på effektene av politiets overvåkning av risikosupporterne. Etterforskningsmetodene inkluderte blant annet hemmelige operasjoner (såkalt «undercover»), videoovervåkning, utveksling av etterretningsinformasjon og fotografier fra spaning. Politiets stadig mer avanserte metoder har ført til tilsvarende avanserte «unnamanøvre» fra supporterne. Mobiltelefoner spiller en viktigere rolle for å unngå politiets overvåkning og for å avtale slåsskamper på steder der verken politiet eller andre kontrollører er til stede. Politiets viktigste bidrag i kampen mot fotballvold har dermed vært å endre dens uttrykksform, snarere enn å redusere eller utrydde den (sitert i O'Neill 2005: 37). Williams, Dunning og Murphy (1989: 182) spekulerte tidlig i at dette kunne bli konsekvensen av et overdrevent fokus på kontrollerende tiltak fra politiets side.

De over nevnte studier har det til felles at de i hovedsak betrakter politiet på avstand. Det finnes imidlertid også noen studier av politiets arbeid med fotballvold og risikosupportere som er gjort fra «innsiden». Lewis (1982) benyttet deltakende observasjon under politiets arbeid mot fotballvold i England. Studien er for det meste beskrivende og fokuserer på ulike taktikker politiet brukte for å kontrollere større folkemengder, samt på samhandlingen mellom de enkelte politibetjenter og fotballsupportere – og hvordan denne varierte mellom ulike betjenter og i ulike situasjoner (sitert i O'Neill 2005: 38).

White (1984) så samspillet mellom politibetjentene og fotballsupporterne i et mer analytisk perspektiv. Hans studie konkluderte med at politiets utøvelse av skjønn var en kilde til konflikt i samspillet med fotballsupporterne. Hvilken adferd som aksepteres varierte i for stor

grad mellom betjentene og i ulike situasjoner. Manglende kontinuitet og forutsigbarhet preget politiets arbeid. Vilje til samarbeid og ettergivenhet minimerte en supporters sannsynlighet for å bli arrestert, nektet adgang eller kastet ut av stadion, bortsett fra ved enkelte toppkamper, der politiet hadde bestemt seg for at det skulle arresteres uansett så lenge det var mulighet for det. Det som kan være avvikende handlinger i andre sammenhenger, er ikke nødvendigvis avvikende i forbindelse med en fotballkamp, eksempelvis banning og bråkete og fornærmende oppførsel. White mener det er uheldig at handlinger som ikke er avvikende i den konkrete konteksten, men snarere normen, kriminaliseres (sitert i O'Neill 2005: 38).

O'Neill (2005: 39) viser også til studier gjennomført av politifolk selv. Enkelte av disse omhandler analyser av ulike politioperative taktikker og hvordan disse kan forbedres. Andre inntar en mer akademisk tilnærming og vurderer mulige årsaker til fotballvold, den voldelige supporter-kulturen og forslag til lovgivning, i tillegg til politioperative vurderinger. Det har vært en holdningsendring i politiet fra de tidligste av disse studiene på 80-tallet og frem til i dag. Det sterke fokus på kontroll og bekjempelse av fotballsupporterne i de tidlige studiene er flyttet til fordel for økt bevissthet rundt samarbeid og kommunikasjon mellom politi og supportere. Tanken er at supporterne bør settes i stand til å øve strengere kontroll med hverandre. Kontrollen bør i større grad komme innenfra, enn fra utenforstående kontrollører som politiet (O'Neill 2005: 42).

Jeg kommer tilbake til politiarbeidet i Norge senere i oppgaven. De studiene som er presentert her er nyttige å ha med seg videre som bakgrunnskunnskap i den videre gjennomgangen av teori, og for å kunne vurdere praktisk politiarbeid her hjemme på best mulig måte.

3.2 Den skotske modellen.

«*The police themselves are a much more crucial part of a football match than they appear (...)*» (O'Neill 2005: 189).

For å kunne se det norske politiarbeidet med risikosupportere i en større sammenheng, og samtidig skape et grunnlag for å sammenlikne med politiet i andre europeiske land, er studier av skotsk politiarbeid et godt utgangspunkt. O'Neills sosiologiske studie av politiet i Skottland og deres samhandling med fotballsupportere er den første i sitt slag (O'Neill 2005: 3). Hennes oppmerksomhet er rettet mot samspillet mellom politibetjenter og fotballsupportere både i rolige og urolige situasjoner. Observasjonene er foretatt blant de ulike gruppene innen det skotske politiet som er i aksjon før, under og etter en fotballkamp:

Uniformerte politibetjenter; dette er de uniformerte fotpatroljene som ivaretar sikkerheten på og utenfor stadion i forbindelse med kampene.

Uniformerte, mobile støtteenheter; dette er uniformerte bilpatroljer som patruljerer gatene og området rundt fotballstadion, og enkelte områder av byen. Blant oppgavene er å bistå fotpatroljene ved behov, samt transportere pågrepne til arresten.

Etterforskere/Spottere; dette er sivilkledd politifolk. Allikevel forsøker de ikke å skjule seg for risikosupporterne. Begge parter vet hvem den andre er. Meningen er å gi supporterne inntrykk av at de er under politiets oppsikt. Disse betjentene griper ikke inn i situasjoner eller pågriper supportere, med mindre det er strengt nødvendig. Deres rolle er i større grad å overvåke risikosupporterne og rapportere deres bevegelser og mulige intensjoner til de uniformerte enhetene (O'Neill 2005: 96-97 og 100-101).

I tillegg tar O'Neill (2005, kapittel 5-7) for seg ledere, kvinnelige politibetjenter, kameraoperatører og «stewards»¹³ som egne kategorier. Disse vil ikke bli gjennomgått her. Et av hovedfunnene i studien er at politiet spiller en meget fremtredende rolle i forbindelse med fotballkamper i Skottland. Det interne hierarkiet i etaten er annerledes under fotballkamper, enn det som presenteres som det offisielle. Etterforskerne/Spotterne er de som har størst

¹³ Inspektør, vakt – tilsvarende vektore ved norske fotballkamper.

prestisje i det interne uformelle hierarkiet. Disse har størst frihet til å styre sin egen hverdag og utfører det «virkelige» politiarbeidet (se også Van Maanen 2005: 283-284), nemlig å stanse risikosupporterne. Øvrige politibetjenter må i tillegg utføre mange andre oppgaver i løpet av en kamp som ikke er direkte relatert til denne gruppen supportere (O'Neill 2005: 192). Politiet fungerer i stor grad som flere separate enheter (jevnt for inndelingen over) som jobber hver for seg, og ikke som en samhandlende enhet. Fotballkampene gir politiet mulighet til å fremstille seg som en mer enhetlig og effektiv gruppe, enn hva som faktisk er tilfelle (O'Neill 2005: 189). Uskrevne regler for hva som er passende oppførsel er et mer fremtredende trekk ved samhandlingen mellom politiet og supporterne, enn formelle regel og lovparagrafer. De førstnevnte er det som i stor grad sørger for ro og orden. Først når de uskrevne reglene brytes tas de «virkelige» reglene i bruk. Ro og orden er dermed avhengig av at begge parter forholder seg til den gjensidige forståelsen av hvordan samhandlingen mellom dem skal foregå (O'Neill 2005: 190). Reiner (2000: 112) og Finstad (2000: 176-178) beskriver for øvrig dette som typisk for samhandlingen mellom politi og publikum generelt.

O'Neill peker også på det tidligere nevnte avhengighetsforholdet mellom politiet og supporterne. For den enkelte politibetjent representerer fotballkampen et brudd med de vanlige oppgavene og rutinene. For politiorganisasjonen representerer den en mulighet for å vise sin dyktighet for et stort publikum. Supporterne på sin side trenger politiet som en gruppe de kan rette sin frustrasjon mot (på samme måte de retter sin frustrasjon mot favorittlaget eller motstanderens fans). Samtidig gir politiets tilstedeværelse supporterne beskyttelse mot hverandre – og nettopp det gir dem mulighet til å fremstå som barskere enn de egentlig er. «Katt og mus-leken» med politiet gjør det også mer attraktivt å være med, det skaper spenning utover selve fotballkampen (O'Neill 2005: 191).

Slik jeg velger å bruke den «skotske modellen» videre i oppgaven, når jeg skal sammenlikne med politiet i Norge, er denne primært å betrakte som et forenklet «organisasjonskart». O'Neill tar for seg mange ulike aspekter ved samhandlingen mellom politiet og fotballsupportere som jeg ikke har vært innom her. Jeg velger å se hovedsakelig på det organisatoriske ved skotsk politi med den hensikt å sammenlikne med mine egne funn om hvordan norsk politi organiserer seg i forbindelse med fotballkamper. O'Neill skriver ikke eksplisitt om hvilken helhetlig arbeidsfilosofi som er mest fremtredende hos politiet i Skottland. For å komme nærmere inn på politiets holdninger og tilnærming til risikosupportere beveger jeg meg derfor til erfaringer fra land som Belgia, Nederland og

Portugal, også det med formål å kunne sammenlikne med arbeidsfilosofien til politiet her hjemme senere i oppgaven.

3.3 Politiets tilnærming til risikosupportere – «high & low policing».

«En lav profil på politiarbeidet betyr ikke at man passivt lar overtredelser passere. Profilen innebærer å reagere på et tidlig tidspunkt mot selv små overtredelser i forhold til det bestemte toleransenivået» (BRÅ 2008/20: 61).

Politiarbeidet under Europamesterskapene i 2000 og 2004 har vært gjenstand forskning som viser hvordan ulike måter politiet møter utfordringene på kan være med på å påvirke utfallet. Mesterskapet i 2000 ble arrangert i Nederland og Belgia. Her fant forskerne ulik tilnærming mellom nederlandsk og belgisk politi (Rasmussen og Havelund 2007: 51), noe som i stor grad påvirket omfanget av uroligheter blant fotballsupporterne (Stott 2003).

Frykten for uroligheter var stor etter det engelske tapet for Portugal i den nederlandske byen Eindhoven. England hadde ledet 2-0, men tapte 2-3. Man forventet seg store grupper av skuffede og aggressive engelske supportere. Ingenting skjedde. Nederlandsk politi fikk mye av æren for dette. Politiets øverste etterretningssjef uttalte at «Vi ønsker å bidra positivt til arrangementet. Dette gjøres ikke ved å være overdrevent bestemt. Det gjelder å finne balansen mellom å opprettholde ro og orden og det å være en verdig vert for supporterne» (Rasmussen og Havelund 2007: 28).

Det belgiske politiet hadde klare forventninger om at engelske fotballsupportere generelt besto av urolige elementer og utgjorde en trussel mot den offentlige ro og orden (Stott 2003: 640). De ble oppfattet som en stor enhetlig gruppe bestående av en rekke pøbler som aktivt var ute etter bråk. Den oppførsel som er normen for engelske fotballsupportere, med høyt alkoholkonsum og stor synlighet, ble oppfattet som en trussel og et uttrykk for «hooliganisme». Sammenlagt førte dette til en overdreven synlighet og maktbruk fra politiets side som kom i konflikt med brede grupper av supportere, også de ikke-voldelige (Stott 2003: 651-653). I belgiske Charleroi slo England sin erkerival Tyskland med 1-0. Etter kampen oppsto voldsomme uroligheter. Politiet slo ned på det som i utgangspunktet var mindre forstyrrelser av ro og orden ved bruk av vannkanoner og ukritiske pågripelser.

Politiet i Nederland opererte i stor grad med en lav profil («*low profile policing*»). Med dette menes en mykere og mindre synlig tilstedeværelse enn en høy profil («*high profile policing*») som innebærer omtrent tre ganger så mange politibetjenter i gatebildet, sterkt synlige opprørsenheter og bruk av pansrede kjøretøyer. Belgisk politi opererte med en klart høyere profil enn nederlenderne. Til tross for belgisk politis tydelige tilstedeværelse, preget av en høy profil, viser studien at omfanget av kontakten mellom politi og publikum var mindre, og kvaliteten på kontakten lavere (Stott og Adang 2003a: 1).

Studien vurderte videre forholdet mellom disse to tilnærmingene og hvilken betydning hver av dem hadde på den offentlige ro og orden i situasjoner preget av henholdsvis lav og høy risiko for uroligheter. Interessant nok konkluderte forskerne med at de verste urolighetene oppsto i situasjoner som i utgangspunktet var preget av lav risiko (lavt trusselbilde) kombinert med en høy profil tilnærming fra politiets side (Stott og Adang 2003a: 1). I situasjoner med lav risiko oppsto det dobbelt så mange uroligheter med høy kontra lav politiprofil. I situasjoner med høy risiko var det ingen vesentlig forskjell i antall eller omfanget av uroligheter med høy kontra lav politiprofil. Dette til tross for at det ved høy profil var nesten tre ganger så mange politifolk til stede (Stott og Pearson 2006: 10).

Forskerne konkluderte også med at politiet ofte har en begrenset forståelse av risiko og trusselbildet, og dermed har vanskeligheter med å forutse hvilke hendelser som skaper uroligheter og hvorfor (Stott og Adang 2003a: 2). Et av hovedfunnene er at risiko og trusselbilder er dynamiske og et resultat av samhandling, hovedsakelig mellom supporterne og politiet. Den alminnelige forståelsen politiet har av risiko er trolig for rigid og tar ikke tilstrekkelig hensyn til at spenningsnivået ofte er i stadig bevegelse under denne samhandlingen.

De to vanligste kriteriene som benyttes for å vurdere hvilken trussel en gruppe supportere antas å utgjøre er historikk og kategorisering (Stott og Adang 2003a: 2). En gruppe som tidligere er har vært innblandet i vold og uroligheter, spesielt konfrontasjoner med politiet, vil ofte antas å representere en høy risiko, uavhengig av hvilken risiko den utgjør i den faktiske situasjonen. Historikk er viktig å ta hensyn til, men kan også føre til feilvurderinger. Ofte resulterer dette i bruk av strategier preget av høy profil, noe som faktisk kan bidra til å øke risikonivået, altså det motsatte av hva man ønsker å oppnå (Stott og Adang 2003a: 2).

Kategorisering i kategoriene A-, B- og C-supportere er utbredt i mange europeiske land. De fleste supportere plasseres i kategori A, de antas ikke å utgjøre noen spesiell trussel. Kategori B supportere vurderes som en mulig trussel. Dette er supportere ønsker å delta i vold og uroligheter, dersom muligheten skulle by seg. Kategori C supportere utgjør den største trusselen, og antas å aktivt organisere eller oppsøke bråk. Som med historikk er kategorisering nyttig, men har også sine fallgruver. For det første kan vurderinger av hvem som hører hjemme i hvilken kategori vise seg å være feil, noe som igjen kan føre til feilvurderinger av hvilke strategier og tilnæringsmåter som skal benyttes overfor hvem. For det andre er også kategoriene dynamiske i den forstand at det kan være stor bevegelse av supportere mellom kategoriene B og C, også under en enkelt kamp. For det tredje innebærer kategorisering en tendens til å overse den faktiske adferden til supporterne i en konkret situasjon og hvilken reell trussel denne adferden utgjør (Stott og Adang 2003a: 2).

Erfaringer fra EM i Portugal i 2004 peker i samme retning, selv om dette mesterskapet stort sett forløp uten store problemer (Rasmussen og Havelund 2007: 33-35). Det portugisiske politiet i byene, PSP¹⁴, hadde en tilnærming preget av lav profil, mens politiet i utkantstrøkene, GNR¹⁵, i større grad hadde en tilnærming preget av høy profil. Dette fikk konsekvenser for samhandlingen mellom politiet og fotballsupporterne.

PSP hadde i forkant av mesterskapet lyttet til forskning og la kunnskap til grunn for sitt valg av strategi (Stott og Pearson 2006: 12). PSP implementerte en tilnærming med lav profil som innebar utstrakt bruk av vanlig, uniformert politi, med vekt på å holde opprørspoliti ute av syne. Uniformerte politibetjenter skulle være tilstede i folkemengdene og vektlegge samarbeid og vennlighet overfor supporterne, samtidig som man skulle ha et våkent øye for uroligheter. Opptredenene skulle være bestemt, men vennlig og høflig. Mindre grupper av sivile politibetjenter skulle operere inne i folkemengden for tidlig å kunne iverksette tiltak overfor enkeltpersoner som var i ferd med å utarte.

Effekten av denne strategien var blant annet at (de engelske) fotballsupporterne fikk et positivt forhold til politiet og oppfattet dette forholdet som verdifullt. Også forholdet til andre nasjoners supportere ble mer positivt. Dette medførte et større engasjement og større selvjustis innad blant supporterne, som i stor grad vendte seg mot enkeltpersoner eller grupper som var

14 Policia de Seguranca Publica.

15 Guarda Nacional Republicana.

ute etter bråk. Ved å skaffe seg supporterernes tillit skapte politiet en situasjon der risikosupportere i stor grad ble isolert og utstøtt av øvrige supportere. Denne selvjustisen var av avgjørende betydning og forebygget større uroligheter, til tross for at mange kjente bråkmakere var til stede i Lisboa. (Reim (2008: 130) finner for øvrig en tilsvarende utbredt indre justis blant Vålerengas supportere her hjemme og mener denne er en vesentlig faktor i å begrense vold og uønsket adferd).

GNR derimot la til grunn en annen strategi enn PSP. Opprørspoliti ble i langt større grad satset på, også for å stanse mindre episoder. Strategien rettet seg mot engelske supportere generelt, ikke bare mot bråkmakerne, noe som skapte et dårlig klima mellom politi og supportere. Dette forholdet la grobunn for økt innflytelse for risikosupportere og redusert innflytelse for de supporterne som ønsket å unngå bråk. Strategien til GNR samsvarte i større grad med de generelle forventningene engelske supportere har til politiet basert på tidligere erfaringer. Dette skapte en atmosfære som promoterte en voldelig utvikling (Stott og Pearson 2006: 13). Observasjonsstudier av engelske fotballsupportere som fulgte klubblagene sine på bortekamper i Europa i perioden 2001-2003 peker også på at uroligheter som oftest oppsto i situasjoner der politiet brukte «jernhansken» fremfor «silkehansken» (Stott og Pearson 2006: 11).

Følgende konklusjoner forelå etter EM i 2004¹⁶: Tilnærming med lav profil er den mest effektive metoden for å begrense «hooliganisme». Unødvendig bruk av opprørspoliti kan føre til økt konfliktnivå. Lav profil tilnærmingen fungerer slik at den bygger opp under en positiv supporteridentitet. Positiv supporteridentitet styrker forholdet til andre supportere og til politiet, samtidig som den undergraver virksomheten til risikosupportere.

Europarådet¹⁷ slutter seg til disse resultatene og understreker følgende prinsipper som god praksis for opprettholdelse av offentlig ro og orden knyttet til (internasjonale) fotballkamper:

✓ *Balanse*; den mest effektive måten å bevare ro og orden på er å sørge for et balansert forhold mellom det antatte risikonivået og politiets strategi. Dersom man klarer dette, er det sannsynlig at man skaper en utbredt indre justis blant supporterne.

16 Innovations Report 1.6.06: <http://www.innovations-report.de/html/berichte/gesellschaftswissenschaften/bericht-60512.html> (lest 12.12.08).

17 Council of The European Union: <http://www.liv.ac.uk/psychology/staff/CStott/08243-05.pdf> (lest 12.12.08).

✓ *Trusselvurdering*; for å minimere sannsynligheten for uroligheter er det av avgjørende betydning at politiets operative strategi er tilpasset relevante og riktige vurderinger av trusselbildet. Dette innebærer at man må ha kunnskap om, og vurdere, det sosiale miljøet til ulike supportergrupper. Blant annet; gruppens verdier, normer, mål og ønsker, følelser av rett og galt, fordommer og forventninger til andre grupper (blant annet politiet og rivaliserende supportergrupper), og historikk om gruppas samhandling med disse andre gruppene.

✓ *Kommunikasjon*; vektlegging av å kommunisere med supporterne proaktivt for å unngå uroligheter. Hvis mulig bør dette gjøres av personer som supporterne kjenner og har tillit til. Kommunikasjonen må være lett forståelig og utvetydig.

✓ *Tilpasset grensesetting*; taktiske vurderinger bør ta hensyn til og legge til rette for supporterens ønsker og intensjoner så langt disse er rimelige og lovlige. Dersom det må settes grenser for supporterens oppførsel er det viktig å gjøre årsakene til dette kjent, og eventuelt med hvilke andre lovlige midler supporterne kan få gjennomført sine ønsker.

✓ *Differensiering*; forskjellsbehandling av de som utgjør et problem og de som ikke gjør det må ligge i bunnen av enhver taktisk eller strategisk beslutning. Politiets opptreden må samsvare med den konkrete beslutning.

Den anbefalte tilnærmingen er primært forebyggende, sekundært reaktiv. Målrrettede og presise inngrep bør benyttes for å tydeliggjøre grenser og unngå eskalering (og begrense behovet for tilnærming med høy profil). Tillit og besluttsomhet blant politibetjentene, basert på god informasjonsutveksling, tydelige ansvarsområder og lett tilgjengelig bistand er av avgjørende betydning. Små grupper av lett tilgjengelige betjenter i vanlig uniform som aktivt søker kontakt med supportere er idealet. Desentraliserte enheter med spesielt utstyr (opprørspoliti, hunder, hester, vannkanoner og liknende) bør ha så lav synlighet som mulig, inntil de eventuelt må tas i bruk.

En dansk studie om forebygging av fotballoptøyer (Rasmussen og Havelund 2007) peker også på samhandlingen mellom politiet og fotballsupporterne som avgjørende. Forfatterne poengterer at fokus må flyttes fra individer og grupper, enten dette er politibetjenter eller supportere, til situasjoner. Dynamikken i situasjonene og samhandlingen mellom aktørene er

det som i størst grad påvirker utfallet (2007: 18). «En vesentlig nøkkel for å forstå massens vold, ligger i den måten politiet håndterer massen på» (2007: 20). Differensiering ved politiets håndtering av supporterne er viktig, men hvordan skal dette gjøres i praksis? «Hvordan kontrollerer man de i mengden som er bråkmakere, uten å utstøte resten»? (2007: 22). BRÅ (2008/20: 26) beskriver også at dette er en praktisk utfordring for svensk politi som man ikke har gode løsninger for, men advarer også mot å skjære alle over en kam, noe som i verste fall kan føre til økt rekruttering av risikosupportere (2008/20: 31).

Allerede på 80-tallet, da engelske supportere «herjet» som verst, pekte faktisk forskning på mange av de samme faktorene som er beskrevet over, som en mulig løsning for å dempe problemene. Samtidig ble det poengtert at svært ambisiøse og omfattende tiltak måtte iverksettes, dersom man ønsket å påvirke de dypere sosiale årsakene til problemene med risikosupportere på lengre sikt (Williams et al. 1989: 175-176).

Avslutningsvis i oppgaven vil jeg knytte de over nevnte erfaringene om politiets tilnærming til risikosupportere, til mine egne funn om hvilken tilnærming som er mest typisk for politiarbeidet her hjemme. Sammen med den organisatoriske sammenlikningen mellom skotsk og norsk politi gir jeg dermed et svar på hvordan «den norske modellen» ser ut.

Som en kuriositet vil jeg også nevne en undersøkelse av effekten av politiets arbeid mot risikosupportere i Sverige (Poutvaara og Priks 2006). I etterkant av terrorangrepene 11. september 2001 ble supporterenheten hos politiet i Stockholm overført fra sitt vanlige arbeid mot risikosupportere til antiterrorarbeid. Det viktigste funnet i studien er at volden blant risikosupporterne økte vesentlig i den perioden supporterenheten ble overført til andre oppgaver (2006: 13). Funnet er kontrollert mot antall høyrisiko kamper i perioden og vold blant supportere fra andre klubber enn de fra Stockholm. Funnet styrkes av at terrorhandlingen skjedde utenfor Sverige, noe som tyder på liten eller ingen sammenheng mellom terroren og økningen av volden blant supporterne. Selv om denne undersøkelsen ikke sier noe om politiets tilnærming og profil (høy eller lav) i forhold til risikosupportere, kan den allikevel tjene som en liten oppmuntring og et eksempel på at politiets innsats nytter!

4. METODE.

Ved arbeidet med denne oppgaven har jeg tatt i bruk deltakende observasjon og strukturert utspørring, i tillegg til litteraturstudier. «Feltarbeid» er en annen vanlig betegnelse på førstnevnte, og innebærer at man deltar i de naturlige aktivitetene til de man studerer ved å blant annet se hvordan de forholder seg i ulike situasjoner og hvordan de fortolker sin virkelighet. Deltakende observasjon innebærer altså både deltakelse, observasjon og fortolkning fra forskerens side (Fangen 2004: 28-29). Jeg kombinerte den deltakende observasjonen med utstrakt bruk av samtaler med de jeg observerte, tilnærmet det Grønmo (2004: 159) kaller «uformell intervjuing». I mitt tilfelle vil det si at jeg så snart anledningen bød seg aktivt deltok i samtaler og stilte spørsmål til politibetjentene om arbeidet med risikosupportere. Jeg snakket også med flere på tomannshånd utenom arbeidssituasjonene, ved pauser og liknende. Dette var minst like verdifullt som selve observasjonene.

I løpet av dette prosjektet har jeg utført deltakende observasjon ved fire tilfeller i fire ulike politidistrikter:

1. I Oslo politidistrikt i forbindelse med landskampen mellom Norge og Tyrkia i november 2007.
2. I Sør Trøndelag politidistrikt i forbindelse med Champions League kampen mellom Rosenborg og Chelsea i november 2007.
3. I Hordaland politidistrikt i forbindelse med UEFA-cup kampen mellom Brann og Everton i februar 2008.
4. I Oslo og Romerike politidistrikter i forbindelse med tippeligakampen mellom Lillestrøm og Vålerenga i april 2008.

Adgangen til felten gikk til uten problemer, trolig fordi jeg var en kollega. Å få innpass som observatør var så enkelt som å invitere seg selv og samtidig være åpen på hva jeg drev med. Jeg tok rett og slett direkte kontakt med tjenestemenn som jobbet med problematikken i de nevnte distriktene og spurte om å få være med under de kampene jeg ønsket. Samtlige var positive. Jeg møtte heller ingen synlig skepsis under den praktiske deltakelsen. Her har jeg nok sluppet svært billig unna i forhold til hva forskere med en annen bakgrunn kanskje

opplever ved studier av politiet. Mange møter nok vesentlig større skepsis og «sjekk» en det jeg gjorde. Dermed overvant jeg relativt lett den første utfordringen man støter på som feltarbeider. Egen yrkesrolle har vært benyttet som utgangspunkt ved en rekke kvalitative studier, men en adgangsrolle må allikevel ofte etableres (Wadel 1991: 27-30), noe jeg i liten grad måtte bruke tid på. At deltakelsen var av for så vidt kortvarig art bidro nok også til å lette adgangen. Jeg brukte mest tid under oppholdene i Trondheim og Bergen – en hel dag fra tidlig morgen til sen kveld. I Oslo og på Romerike brukte jeg omtrent en arbeidsdag ved hvert tilfelle. Prosessen med å skaffe seg adgang er jo for så vidt også et arbeid som kan avstedkomme visse funn og si forskeren noe om den eller de som skal undersøkes. Her kan det hende at andre ville ha fanget opp informasjon som jeg kan ha gått glipp av, eller tok for gitt, med min bakgrunn fra politiet.

Allikevel hadde jeg ingen erfaring fra arbeid med risikosupportere før jeg begynte på arbeidet med denne oppgaven. Dette ser jeg for så vidt på som en fordel, til tross for at det trolig tok lenger tid å finne frem til problemstillingen. Samtidig hadde jeg jo kunnskap om (og erfaring fra) politiarbeid. Kanskje dette gjorde meg i stand til å stille spørsmål og se utfordringer som andre ville hatt større problemer med å oppdage? At jeg var en kollega medførte trolig at jeg både fikk informasjon og fortolket denne på en annen måte enn hvis jeg kom «utenfra». Paulgaard (1997: 73-74) beskriver det som en fordel og en forutsetning for innsikt at forskeren kommer innenfra. Fortolkning er avhengig av en grunnleggende forforståelse. Dette dreier seg om den klassiske konflikten mellom nærhet og distanse i forskningsarbeidet (Alver og Øyen 1997: 129-134). Faren med å være *for* nær er at man mister analytisk distanse, glemmer forskerrollen og lar seg rive med av begivenhetene (Fangen 2004: 108-109). I forskningen er dette fenomenet kjent som å «go native». Jeg mener at jeg selv fant en god balanse her, og at min grunnleggende kjennskap til politiet generelt var av avgjørende betydning for at jeg kunne gjøre de undersøkelsene jeg gjorde, samtidig som jeg hadde en kritisk distanse i bunnen.

Sammen med de fire nevnte observasjonene gjennomførte jeg en strukturert utspørring i form av et spørreskjema med ferdig formulerte spørsmål med faste svaralternativer (Grønmo 2004: 165-166). Den deltakende observasjonen og samtalene jeg hadde gjennomført med kolleger i de nevnte politidistriktene la grunnlaget for hvilke spørsmål undersøkelsen skulle inneholde (Larsen 2007: 46). Av dette ble det til slutt et spørreskjema¹⁸ bestående av 89 spørsmål.

18 Se vedlegg 2.

Da oppmerksomheten ble rettet mot politiet valgte jeg å konsentrere meg om polititjenestemenn som respondenter i undersøkelsen. I tillegg måtte respondentene være relevante i den forstand at de hadde grunnlag for å besvare spørsmål som omhandlet politiet og risikosupportere.

Med to unntak var svaralternativene på samtlige spørsmål «Ja», «Nei» og «Vet ikke». Unntakene omhandlet respondentenes bakgrunn; hvilket politidistrikt og hvilken avdeling eller avsnitt de tilhørte, noe det var lagt til rette for at man kunne unnlate å svare på, men allikevel besvare resten av undersøkelsen for øvrig. Fordi dette gir delvis unyanserte svar – ethvert spørsmål kan nødvendigvis ikke besvares fullt ut med disse alternativene – ble det satt av rikelig plass til å komme med egne utfyllende kommentarer. Det ble også oppfordret til å benytte disse kommentarfeltene i en egen instruksjon som fulgte med spørreskjemaet. Undersøkelsen ble sendt til tjenestemenn i samtlige politidistrikter som har lag i Tippeligaen (Eliteserien) og/eller Adeccoligaen (1.divisjon). Det er her publikumsinteressen ligger. De fotballsupporterne som primært utgjør en risiko i Norge, kan man i all hovedsak anta er tilknyttet til klubber i de to øverste divisjonene. Dermed ble tjenestemenn i 20 av landets 27 politidistrikter omfattet av undersøkelsen. Sju distrikter ble utelatt på bakgrunn av at det ikke finnes lag i landets to øverste divisjoner her. Dette betyr at respondenter i alle politidistrikter som har lag i Tippeligaen og/eller Adeccoligaen fikk mulighet til å delta i undersøkelsen.

Ved mine besøk i politidistriktene hadde jeg allerede fått begrep om enkelte tjenestemenn som kunne være aktuelle og relevante respondenter i undersøkelsen. Jeg benyttet mine kontakter her til å få anbefalt flere tjenestemenn som kunne være aktuelle respondenter i en slik undersøkelse.

Ved deltakelse på det nevnte samarbeidsmøtet i mars 2008 fikk jeg anledning til å «reklamere» litt for undersøkelsen og fikk også tilgang til ytterligere relevante respondenter. Tjenestemenn med tilsvarende funksjon i de politidistriktene som kun har lag Adeccoligaen ble identifisert ved å ta direkte kontakt med de aktuelle distriktene. Av dette ble det identifisert til sammen 60 antatt relevante respondenter i 20 ulike politidistrikter. Naturlig nok ble det et ujevnt antall respondenter fra de ulike distriktene. Det er flere som jobber med «fotballpøbler» i Oslo politidistrikt enn det er for eksempel i Vest Finnmark.

En relevant metodologisk utfordring ligger i hvorvidt jeg har lyktes i å treffe de rette respondentene. Har jeg spurt de best egnede? I hvilken grad har hver enkelt respondent

forutsetninger for å svare godt på en for så vidt omfattende undersøkelse om et tema som ikke er like brennhet i mange mindre distrikter? Når det gjelder respondenter fra politidistrikter med tippeligaklubb mener jeg at dette problemet for en stor del er løst. For det første har jeg vært deltakende i flere av disse distriktene og således fått et godt grep om hvem som er relevante respondenter her. I tillegg må jeg kunne legge til grunn at også de øvrige politibetjentene som sendes som distriktenes representanter til et samarbeidsmøte om «fotballpøbler» i regi av POD er egnede og relevante. Noe annet ville være å tro at politidistriktene ikke vet hva de driver med.

Når det gjelder respondentene fra distrikter som kun har lag i Adeccoligaen, hersker det kanskje noe mer usikkerhet. Respondentene her ble identifisert ved å ta kontakt med hvert enkelt distrikt med en forespørsel om hvem i distriktet som hadde ansvar for arbeidet med fotballsupportere og kompetanse til å besvare en slik spørreundersøkelse. Jeg endte da opp med navn på en rekke aktuelle respondenter. Deretter sendte jeg elektronisk post til hver av disse for å få verifisert hvorvidt vedkommende var rett person i sitt politidistrikt (dette gjaldt også enkelte respondenter fra distrikter med tippeligaklubb som jeg ikke lyktes i å nå på annen måte). I de fleste tilfellene fikk jeg bekreftet at dette var riktig. Jeg fikk ingen avkreftelser, selv om enkelte ikke besvarte min henvendelse. Jeg mener derfor at jeg har strukket meg så langt som praktisk mulig for å inkludere de mest relevante respondentene fra hvert enkelt politidistrikt i undersøkelsen. Allikevel; når man ser på de ferdig utfylte spørreskjemaene er det en relativt høy andel som svarte «Vet ikke» på relativt mange av spørsmålene. Dette gjelder oftest respondenter fra mindre distrikter, trolig med begrenset erfaring med risikosupportere. Nå skal jeg ikke begynne å tolke resultatene allerede her, men en mulig forståelse av dette er at noen av mine spørsmål reiser nye og ukjente problemstillinger for enkelte av respondentene. Dette er trolig ikke et resultat av at jeg har truffet «feil» respondent i et gitt distrikt, men heller at «rett» respondent står overfor enkelte spørsmål som vedkommende har begrensede forutsetninger for å svare på. Enkelte respondenter gav også uttrykk for at noen av spørsmålene var lite relevante i forhold til problemenes omfang i deres distrikt. Dette veies i alle fall delvis opp av at respondentene med lag kun i Adeccoligaen i sitt distrikt er i klart mindretall, samt at distrikter med de antatt største problemene, som Oslo og Hordaland, er tyngst representert¹⁹.

Det vitenskapelige universet i Norge er lite i forhold til problemstillingen. Det er begrenset hvor mange i Politi-Norge som jobber eller har jobbet tett med risikosupportere. Dette er et

¹⁹ Se tabell på side 57 om respondentenes fordeling per politidistrikt.

smalt felt, forbeholdt de få, og kan ikke sammenliknes med mange andre typer tjeneste. Politiet har ikke mange virkelige «eksperter» på dette området. Selv om universet er lite, så er trolig mesteparten av det med i undersøkelsen. En åpenbar styrke er den gode responsen. Dersom vi legger til grunn at 60 respondenter utgjør tilnærmet 100 prosent av universet, er en svarprosent på over 70 meget bra. Dermed kan det argumenteres for at funnene i undersøkelsen har stor gyldighet. Antallet relevante respondenter som ikke har fått mulighet til å delta i undersøkelsen antas å være meget lite.

Allikevel kan det stilles spørsmål om strukturert utspørring er en egnet fremgangsmåte på et så lite univers. I ettertid er det lett å peke på at jeg nok stilte altfor mange spørsmål og dermed samlet inn mye overflødig informasjon som ikke direkte gjengis senere i oppgaven. Dette er ikke uvanlig ved utformingen av spørreskjemaer (Larsen 2007: 47). Det kontinuerlige arbeidet med å utvikle problemstillingen, som Andersen (1990: 63-64) og Grønmo (2004: 71) beskriver så godt, bidro til dette. Kanskje ville vesentlig mer deltakende observasjon ha vært like bra eller bedre enn den triangulering som er benyttet her? Også dybdeintervjuer med noen få, særlig relevante respondenter, kunne nok gitt gode svar.

Når alt kommer til alt er det ikke bare et spørsmål og hva som ville vært det mest egnede, men også om hva som er mulig å gjennomføre med de ressurser man har til rådighet. Det ville vært vesentlig mer tidkrevende og ikke minst mer kostbart å tilbringe enda mer tid som observatør i landets politidistrikter. Dybdeintervjuer kunne gitt enda mer kunnskap om arbeidet med risikosupportere i distrikter som har særlige utfordringer på dette området, som Hordaland og Oslo, men samtidig hadde man kanskje mistet noe av det helhetlige bildet. Representativiteten blir bedre ivaretatt ved å spørre flere. Mitt valg ble tatt ut fra en totalvurdering i forhold til hva det var mulig og hensiktsmessig å gjennomføre. Problemstillingen dreide seg heller ikke om et eller to politidistrikter, men hele Politi-Norge. Hvilken metode som velges henger selvsagt sammen med hvilke spørsmål man stiller (Andersen 1990: 41).

Intervjuer med andre relevante aktører ville også gitt et mer fullstendig grunnlag for å besvare problemstillingen. Det er grunn til å anta at for eksempel fotballforbundet, klubbene og supporterklubbene har mye å bidra med for å belyse politiets arbeid med risikosupporterne. I alle fall har de sikkert en mening om politiets rolle og innsats? I denne oppgaven er det bare politiet som får komme til orde. Dette kan kanskje oppfattes som et ensidig og noe snevert utgangspunkt, særlig når forskeren også har bakgrunn fra politiet. Klarer man å være kritisk nok til egen virksomhet? Funnene i denne oppgaven tyder i alle fall ikke på at jeg har vært for

«snill» med politiet. Mister man verdifull informasjon fordi andre relevante aktører ikke er spurt? Et mer fullstendig bilde av politiets arbeid med risikosupportere ville trolig vært resultatet dersom de over nevnte aktører hadde vært en del av undersøkelsen. Dette er viktige spørsmål å ta med seg når man leser denne oppgaven og tolker dens funn. Funnene er gjort med utgangspunkt i politiet selv og kun det! Det er politifolk selv som «besvarer» problemstillingen, gjennom min tolkning. Svaret representerer dermed nødvendigvis ikke hele «sannheten».

Et større prosjekt ville kanskje hatt bedre forutsetninger for også å inkludere andre relevante aktører i forsøket på å besvare problemstillingen. Kanskje kan det være aktuelt å se politiets arbeid med andres øyne ved neste korsvei? Fordi arbeidet med risikosupportere er komplekst og involverer en rekke ulike aktører i tillegg til politiet, er det ganske sikkert behov for å diskutere aktuelle problemstillinger og komme frem til gode løsninger i et faglig bredt sammensatt forum.

En metodologisk utfordring i forhold til det teoretiske grunnlaget er at erfaringene og konklusjonene herfra hovedsaklig er gjort under et stort mesterskap som EM, mens mine observasjoner har funnet sted ved enkelte kamper i Norge utenom mesterskap. Allikevel har tre av mine fire observasjoner et «internasjonalt snitt» over seg, da de innebar møter mellom lag fra ulike nasjoner. Den strukturerte utspørringen favner også ganske bredt og omhandler både nasjonale og internasjonale forhold.

Litteraturen er heller ikke rettet utelukkende mot politiets håndtering av risikosupportere, men mot bredere grupper av fotballsupportere. De urolighetene som tradisjonelt har oppstått under store mesterskap er ofte av en annen karakter enn de organiserte, avtalte slagsmålene mellom supportere man ser mer av i den nasjonale fotballen (Stott og Pearson 2006: 7). Formålet i denne oppgaven er å se primært på utfordringene med risikosupportere. I dette ligger det også en metodologisk utfordring.

I tillegg har de tidligere omtalte erfaringene og konklusjonene sitt utspring i andre land enn Norge, noe som gjør det både interessant og noe problematisk å sammenlikne med norske forhold. Ved store mesterskap som EM er forutsigbarheten og mulighetene for forberedelse og planlegging fra politiets side trolig langt bedre enn ved kamper i for eksempel Champions League og UEFA cupen. Ved de sistnevnte turneringene finner ofte trekningen sted relativt tett opp mot avviklingen av selve kampen. Samtidig er trolig prestisjen og den politiske viljen

til å gjennomføre «vellykkede» arrangementer større under store mesterskap og andre internasjonale kamper. Man vil ikke dumme seg ut mens resten av verden ser på. Dermed innebærer trolig slike mesterskap og kamper en forsterket oppmerksomhet og innsats fra politiets side, sammenliknet med for eksempel ordinære nasjonale seriekamper. Man kan diskutere hvorvidt kampene jeg deltok på representerer «hverdagen» til norsk politi i arbeidet med risikosupporterne. Deltakelsen under kampen mellom Lillestrøm og Vålerenga bøter delvis på dette metodologiske problemet, da denne i større grad representerer hverdagen.

I dette ligger det allikevel et slags positivt paradoks, fordi verken et EM (som teorien for en stor del er basert på) eller mine observasjoner (deler av det empiriske grunnlaget i oppgaven) representerer det typisk hverdagslige for politiet, enten vi snakker om norsk eller utenlandsk politi. I begge tilfeller kan man anta at politiet var bedre forberedt enn man pleier ved en «vanlig» kamp. Dermed er det kanskje en veldig relevant sammenlikning allikevel?

Når det gjelder O`Neills studie (2005) er denne nyttig for å se på graden av organisatorisk likhet mellom politiet i Skottland og politiet i Norge ved fotballkamper. Landene har visse likheter som kan gjøre det relevant å sammenlikne. Begge ligger i Vest-Europa og har omtrent like mange innbyggere. Tilskuertallene på toppkampene i fotball er heller ikke alt for ulike. Skottene har hatt ca. 15 000 tilskuere i snitt på kampene i sin Scottish Premier League i 08/09²⁰, mens Norge passerte et gjennomsnitt på over 10 000 per kamp i 2007²¹.

20 Soccer.net: <http://soccernet.espn.go.com/stats/attendance?league=SCO.1&year=2008&&cc=5739> (lest 12.12.08).

21 Norges Fotballforbund på nett: <http://www.fotball.no/t1.aspx?p=44420> (lest 12.12.08).

5. POLITIARBEIDET VED FOTBALLKAMPER I NORGE.

For å gi et inntrykk av hvordan politiet jobber ved fotballkamper i Norge, vil jeg foreta en kort gjennomgang av mine møter med det praktiske politiarbeidet under de fire nevnte kampene.

5.1 Norge - Tyrkia, Oslo politidistrikt.

Jeg ble med Oslo Politidistrikts innsatsleder²² for kampen mellom Norge og Tyrkia ut på patrulje. Første stopp var Majorstua politistasjon for parole. Dette var et møte der de politibetjentene som kun hadde oppgaver i forbindelse med kampen ble informert om patruljesammensetning, arbeidsoppgaver, arbeidsutførelse med mer. Altså utveksling av informasjon og forberedelse. I salen satt det en rekke politibetjenter i feltuniform og verneutstyr for massetjeneste. Møtet ble ledet av en lokal leder fra Majorstua med ansvaret på stadion under kampen. Innsatsleder ga også noen korte instruksjoner før møtet ble avsluttet.

Deretter kjørte vi bilpatrulje, hovedsaklig i området rundt Ullevål stadion og omegn. Innsatsleder var i hyppig telefonkontakt med både operasjonssentralen og tjenestemenn fra etterretningsseksjonen. Fra sistnevnte fikk han fersk informasjon om aktuelle hendelser og bevegelser blant Oslos kjente risikosupportere. Det var tydelig at sivilkledde politifolk var ute for å holde et ekstra øye med antatte bråkmakere. Et par ganger kjørte vi mot bestemte områder av byen på bakgrunn av informasjon fra etterretningsfolkene, men ingenting spesielt skjedde.

I ukene før kampen hadde det vært en del uro i det tyrkiske og kurdiske miljøet i Oslo, blant annet en demonstrasjon som utartet²³. Sammen med urolighetene som oppsto under kampen mot Bosnia²⁴ i mars, bidro dette trolig til at kampen ble vurdert som «høyrisiko».

Inne på Ullevål stadion var det satt i verk en rekke situasjonelle tiltak utover det vanlige. Et flere meter høyt stålgjerde var satt opp ved tribunen, der de fleste tyrkiske tilhengerne hadde plass. Dette skulle hindre publikum i å løpe ut på banen. Fra toppen av gjerdet var det spent et nett som strakk seg mot himmelen. Nettet var flammehemmende og skulle hindre publikum i å kaste gjenstander ut på banen. På bakken og de nederste seteradene var det lagt ut en enorm

²² Operativ leder med ansvar for å koordinere og lede de ulike politienhetene ved behov for samordnet innsats.

²³ Nettavisen 3.11.07: <http://pub.tv2.no/nettavisen/innenriks/article1422923.ece> (lest 12.12.08).

²⁴ Dagbladet, nettutgaven 24.3.07: <http://www.dagbladet.no/sport/2007/03/24/495997.html> (lest 12.12.08).

flammehemmende duk. Denne skulle slukke brennende gjenstander som eventuelt traff nettet og deretter falt ned. Norges Fotballforbund (NFF) hadde fått dispensasjon av det europeiske fotballforbundet, UEFA, for å få gjennomføre disse tiltakene. NFF fikk en saftig bot etter kampen mot Bosnia²⁵ og ønsket ikke en gjentakelse. I tillegg befant politibetjentene i feltuniform og verneutstyr seg inne på selve tribunen. Her var en kolonne med seter avspærret. Politiet oppholdt seg der som en buffer mellom tyrkerne og de øvrige tilskuerne.

En kjent skikkelse i NFF tok kontakt med oss på indre bane for å høre om alt gikk etter planen. Da Oslos kjente risikosupportere ble tema oppfordret han oss til å «bunte dem sammen og hive dem på sjøen».

Under selve kampen gikk det fredelig for seg, både på tribunene og utenfor. Det ble ikke meldt om noen uønskede hendelser av større omfang. Norge tapte for øvrig kampen 2-1. De tyrkiske tilhengerne ble holdt tilbake i 15 minutter etter at alle andre hadde forlatt stadion. I et par timer etter kampen kjørte vi igjen bilpatrolje i aktuelle områder av Oslo. Vi var fortsatt i tett kontakt med etterretningsfolkene, som tydeligvis fulgte med enda. Heller ikke nå var det antydninger til bråk eller uroligheter som kunne knyttes til kampen. I tillegg til observasjonene var kampen meget nyttig som utgangspunkt for å stille spørsmål og diskutere risikosupportere med politiets innsatsleder.

5.2 Rosenborg - Chelsea, Sør Trøndelag politidistrikt.

I Trondheim fikk jeg være med politiet på UEFA`s sikkerhetsmøte på Lerkendal stadion. Dette var første stopp for dagen. Møtet hadde omtrent 30 deltakere. Her var representanter fra de to klubbene, diverse delegater fra UEFA, dommerkvarteret, nødetatene, engelsk politi og den britiske ambassaden. Møtet omhandlet mye ren praktisk informasjon som ikke direkte angikk politiet. Det mest interessante var da møteleder fra UEFA ba om en redegjørelse om hvilke sikkerhetstiltak politiet hadde iverksatt:

✓ *Hvilke forholdsregler hadde politiet tatt i forbindelse med Chelsea-supporternes ankomst til Norge?*

✓ *Hvilke tiltak var iverksatt for å ivareta Chelsea-supporternes sikkerhet?*

25 Fotballmagasinet 25.4.07: <http://fotballmagasinet.no/?mode=news&id=7500> (lest 12.12.08).

Vi fikk vite at politiet i Trondheim, sammen med «spottere»²⁶ fra engelsk politi var tilstede på flyplassen for å «ta imot» de gjestende supporterne fra London. Politibetjentene fra England var såkalte «Football Intelligence Officers», med god kunnskap om Chelsea-supporterne generelt og potensielle bråkmakere spesielt. Disse skulle jobbe tett med det lokale politiet for å forebygge uroligheter, og ville kjenne igjen kjente bråkmakere og personer ilagt en «Football Banning Order» (FBO)²⁷. Politiet fra begge land sa seg fornøyd med tiltakene som var iverksatt.

Chelseas sikkerhetsansvarlig redegjorde for tiltak iverksatt av klubben. Billetter til kampen kunne bare kjøpes på lovlig vis av Chelseas sesongkortholdere. De forventet ikke bråk, men kunne ikke utelukke at det dukket opp supportere uten billetter. Hvis disse viste seg på flyplassen, burde de kunne gjenkjennes av de engelske politifolkene. Med supporterne fulgte det 10 «stewards» fra Chelsea. Dette er klubbens egne sivile vakter, som til vanlig jobber under lagets hjemmekamper. Det var også lagt detaljerte planer for Chelsea-supporternes ankomst og avreise til og fra selve stadion. Etter kampen måtte de regne med å bli holdt tilbake i 15 minutter.

Da sikkerhetsmøtet var ferdig dro vi tilbake til politihuset i Trondheim og hadde et to timer langt møte med meget engasjerte og erfarne tjenestemenn ved distriktet når det gjelder sikkerhet ved fotballkamper og risikosupportere. Under dette møtet fikk jeg mange nyttige innspill til hjelp i det videre arbeidet. Deretter hilste vi på de tre engelske politifolkene som var kommet over fra London i anledning kampen. To av disse var «spottere». Under en kopp kaffe fikk vi anledning til å bli litt kjent og til å diskutere deres syn på risikosupportere og om den engelske tilnærmingen til problemet.

Også ved dette tilfellet deltok jeg under parolen for de operative mannskapene som skulle jobbe med kampen. Dette ble avholdt på politihuset i Trondheim og hadde stort sett samme form som den tidligere omtalte parolen i Oslo. Ca. 60 politifolk var satt av til å jobbe i anledning kampen, en god del av disse var frivillige politihøgskolestudenter.

Vi fordelte oss så på to sivile biler, med en blanding av norske og engelske politifolk på bilen og kjørte patrulje i Trondheim sentrum i timene før kampen. Vi oppsøkte de pubene og stedene der det oppholdt seg mange Chelsea-supportere og så til at alt gikk greit for seg, men

26 Spanere. Har som oppgave å oppdage kjente risikosupportere - «spotte».

27 Britisk forbud mot å gå på fotballkamp. Besluttet av retten, men krever ingen rettkraftig dom. Mistanke kan være nok. Varighet fra 2-10 år (BRÅ 2008/20: 59, Home Office 2005: 26).

hadde lite direkte kontakt med supporterne. Stort sett var det stille og ingen kjente bråkmakere ble observert. Dermed ble det fortsatt god tid til å diskutere fag i bilen.

Kampstart nærmet seg og vi dro derfor til Lerkendal stadion. Sammen med de norske uniformerte politibetjentene og de engelske «spotterne» oppholdt jeg meg på tribunen der Chelsea supporterne var tildelt plass. Støynivået blant de engelske supporterne var meget høyt!

Etter kampen kjørte vi igjen patrulje i Trondheim sentrum, med særlig oppmerksomhet mot pubene som hadde britiske gjester. Det skjedde ingen spesielle hendelser eller negative episoder, verken i Trondheim by eller på Lerkendal stadion i forbindelse med kampen. Chelsea vant for øvrig 4-0.

5.3 Brann - Everton, Hordaland politidistrikt.

Denne gang gikk turen til Bergen i forbindelse med Branns kamp mot Everton i UEFA cupen. På flyplassen ble jeg møtt av politifolk fra etterretningsseksjonen i Hordaland, sammen med tre representanter fra politiet i England. Vi ventet på at flyene med Everton-supportere skulle lande. Forventet antall Everton-supportere med billetter var ca. 850. Kanskje ville så mange som 1200-1300 engelske supportere dukke opp, det vil si noen hundre uten billetter også.

Flyene ankom og de engelske politifolkene sto klare med videokamera og filmet samtlige som passerte tollkontrollen. Etter hva jeg forsto ble dette gjort for å avskrekke eventuelle bråkmakere, samt at det kunne brukes til gjenkjennelse av personer ved en eventuell etterforskning. Tollvesenet hadde narkotikahund på stedet og ganske raskt røk noen få engelske supportere inn etter at hunden «markerte» på dem. Disse ble pågrepet og anmeldt for besittelse av mindre mengder illegale stoffer. Jeg ble bedt om å passe på et par av disse da Tollvesenet plutselig fikk litt vel mange jern i ilden. De britiske politifolkene forklarte «fangene» litt om rutinene i Norge og videre saksgang. Tonen mellom supporterne og det engelske politiet var god. Det var tydelig at flere av Everton-supporterne kjente igjen tjenestemennene som sitt lokale fotballpoliti. En av de jeg passet på tok det hele med godt humør, men gjorde det klart at alle politifolk var «bastards»! Naturlig nok var de mest opptatt av å slippe løs igjen tidsnok til at de kunne rekke kampen senere på kvelden. De engelske

politifolkene ba det norske politiet om å holde på dem til kampen var ferdig, hvis mulig. Juristen i distriktet var av en annen oppfatning og de slapp derfor ut i tide.

Oppholdet fulgte ellers noenlunde samme mønster som ved besøket i Trondheim. Jeg deltok på nok en parole for de operative mannskapene før kampen. Mannskapene fikk for øvrig melding om å være spesielt oppmerksomme i forhold til en dagligvarebutikk som lå like ved en populær pub. Politiet fryktet at denne skulle bli «plyndret» av en stor mengde engelske supportere. Ellers ble det gitt instruksjoner om å «stryke sine engelske gjester og vanlige fans etter hårene», men de lokale «rævhølene»²⁸ skulle tas hardt dersom de prøvde seg på noe!

I Bergen sentrum ble det patrulje og «spotting» sammen med engelsk politi i timene før kampen. Lett gjenkjennelig fra oppholdet i Trondheim og nok en gang ble det anledning til å diskutere med engelskmennene. I hovedsak opplevde vi ingen problemer, men en kjent norsk risikosupporter ble stanset i bil og bortvist fra Bergen sentrum til lenge etter at kampen var ferdig, av frykt for at han ville forsøke å organisere bråk.

Engelsk politi var veldig oppmerksomme på vimpler og bannere som Everton-supporterne hadde hengende utenfor pubene. Politifolkene ringte hverandre hyppig og utvekslet informasjon om aktuelle bannere som de ønsket å ta i beslag og som de i alle fall ikke ville se på stadion under kampen. Et interessant banner var merket «Mong Bus On Tour» og kunne virke støtende på mongoloide som gruppe, fikk jeg opplyst. Et annet banner de ønsket å få tak i hadde et par barberblader i kryss over Evertons logo. Dette var banneret til en liten gruppe pøbler som tidligere har kuttet opp folk med barberblader før og etter kamper.

Under kampen oppholdt jeg meg sammen med norsk og engelsk politi ved den tribunen der Everton-supporterne hadde sine plasser. Engelsk politi var ikke fornøyde med Brann stadions fasiliteter i forhold til sikkerhet. De fryktet at mange billettløse engelske supportere ville forsøke å klatre over gjerdene i det ene hjørnet av stadion. Etter hva jeg kunne bedømme var det også langt flere tilskuere inne på denne delen av tribunen enn det var plass til. Uvisst om dette skyldtes falske billetter, forsering av nevnte gjerde eller andre årsaker.

På Brann stadion var det også en stor åpning ved gressmatta i det ene hjørnet ved bortetribunen. Egentlig var det bare å spasere rett ut på banen for den som ønsket det. Det var også meget god plass for å oppholde seg utenfor angitte plasser på tribunen, både i dette

²⁸ Underforstått; de typiske risikosupporterne til Brann.

hjørnet og på deler av langsiden. Det ble en opphopning av Everton-supportere på begge disse stedene. Politiet satte opp franskgjerder underveis da man skjønte at dette ikke kom til å gå som ønsket, til begrenset nytte. En rekke supportere stormet banen etter kampslutt (blant dem en av de jeg hadde passet på i tollkontrollen!). Politi og vaktmannskaper hadde ikke noe å stille opp med for å forhindre dette. Som Buford (1992: 57) skriver er «(...) politiet maktesløse overfor et stort antall mennesker som har bestemt seg for å adlyde absolutt *ingen* regler», noe dette var et godt eksempel på! I tillegg ble det kastet en biljardkule mot Evertons keeper under selve kampen. For dette ble Brann ilagt en bot på 77 000 kroner fra UEFA²⁹.

I tillegg oppsto bråk mellom Everton-supportere under og etter kampen. De engelske politifolkene forklarte at det dreide seg om et banner som var laget til ære for en avdød Everton-supporter. En annen supporter hadde åpenlyst «hånet» dette banneret, noe som førte til svært hissig stemning. Politiet noterte personalia på den påståtte «gjerningsmannen» som hadde fornærmet banneret, men han ble ikke vist bort fra stadion. Etter kampen kom det til slåsskamp mellom Everton-supporterne på bakgrunn av denne hendelsen. En gruppe stormet mot «gjerningsmannen» og det ble et slagsmål som involverte 5-10 personer. Knyttnever fløy gjennom luften. Jeg måtte faktisk hoppe unna og opp på en liten plattform for å ikke havne midt opp i slåssingen! Uniformert politi stormet til og fikk en tidlig slutt på bråket.

«Gjerningsmannen» bak håningen fikk skylda. Han ble tatt til side av engelsk politi og filmet mens politibetjenten leste opp rettighetene hans og stilte ham en del spørsmål. Han ble også informert om at britisk politi ville bringe ham inn for retten med den hensikt å ilegge ham en «Football Banning Order». Jeg spurte de engelske politifolkene om denne episoden etterpå når ting hadde roet seg. Etter deres oppfatning var dette ingen bagatell, men meget alvorlig. Det så kanskje ut som et mindre slagsmål, men kunne etter deres mening lett ha utviklet seg til noe langt større. Dette skjedde tross alt i en mengde på flere hundre mennesker og en mindre slåsskamp kunne lett ta fullstendig av, slik de så det.

Selv om flere var innblandet fikk som sagt en mann skylda, etter det jeg kunne se. Alle andre involverte fikk gå. Dette ble begrunnet med at han var den aktive ved sin fornærmelse av banneret, i tillegg fortsatte han med dette etter kampslutt og provoserte dermed frem bråket. Allikevel ble jeg overrasket da jeg hørte at han kunne forvente seg en 5 års «Banning Order» ved hjemkomst til England. Ikke rart han gråt under anholdelsen! Fra politiet i Bergens side

29 Bergens Tidene, nettutgaven 20.3.08: <http://fotball.bt.no/uefa/article103051.ece> (lest 12.12.08).

ble det i ettertid vurdert som en tabbe å ikke bortvise han fra stadion ved det første tilfellet der han ble «skrevet opp».

Etter kampen var det en kort evaluering med de operative mannskapene og innsatsleder på stadion, før vi kjørte patrulje i Bergen sentrum for å se om ting gikk rolig for seg. Vi opplevde ingen spesielle hendelser eller uroligheter i forbindelse med dette.

5.4 Lillestrøm - Vålerenga, Oslo og Romerike politidistrikter.

Jeg ble med tjenestemenn fra etterretningsseksjonen i Oslo i forbindelse med kampen mellom Lillestrøm og Vålerenga, i tett samarbeid med politiet på Romerike. Politiet hadde på forhånd gjort det klart for de mest aktive risikosupporterne tilknyttet Vålerenga at disse ikke var ønsket i Lillestrøm sentrum på kampdagen. De var blitt advart om at de vil bli bortvist umiddelbart dersom de viste seg i sentrumsområdet.

I Lillestrøm er det slik at dersom man kommer til stedet med offentlig transport, innebærer det at man må (gå) gjennom hele sentrum for å komme til stadion. Dette ønsket politiet på Romerike for enhver pris å unngå, da de antok at det vil bli tilløp til slåssing og ordensforstyrrelser fra jernbanestasjonen og frem til Åråsen stadion. I tillegg ønsket man ikke at de nevnte risikosupporterne skulle få anledning til å «briske seg» gjennom sentrum av byen. Slik fikk man i stand en «avtale» med risikosupporterne om at disse skulle kjøres fra Oslo sentrum i egen innleid buss til et angitt klokkeslett og helt frem til Åråsen stadion. Dette kom trolig i stand delvis på bakgrunn av dialog med det mer fredelige supportertermiljøet til Vålerenga. Etter kampen var det meningen at de skulle rett inn i bussen og returnere til Oslo. På denne måten søkte man å hindre risikosupportere fra Vålerenga og Lillestrøm i å møtes i forbindelse med kampen, samt hindre generelle ordensforstyrrelser i Lillestrøm sentrum.

I timene før risikosupporterne skulle reise holdt vi øye med dem i Oslo sentrum, særlig i tilknytning til et par puber de oppholdt seg på. Disse lå like i nærheten av der bussen deres skulle kjøre fra. Vi var sivilt kledd og holdt dem under oppsikt både i bil og til fots. Vi jobbet i det skjulte. Meningen var å se om de hadde til hensikt å holde «avtalen», og hvis ikke iverksette tiltak for å forhindre avtalte slagsmål eller ordensforstyrrelser. Det skjedde ingen uønskede hendelser i eller rundt pubene. En tjenestemann fra etterretningsseksjonen kjente igjen flere av risikosupporterne ved navn og ansikter. Han forsøkte å notere seg hvem som var

på stedet og ellers merke seg personer i miljøet han ikke hadde sett før. Vi holdt også jevnlig kontakt med operasjonssentralen og tjenestemenn ved etterretning på Romerike per telefon. Etter hvert kom det også to tjenestemenn fra Romerike inn til Oslo. De rapporterte at det gikk rolig for seg på pubene i Lillestrøm og at bare den avtalte transporten av risikosupporterne fra Oslo gikk etter planen, ville dette etter alt sannsynlighet gå greit.

Da avreise nærmet seg virket det som om avtalen ble overholdt. Vi forsøkte å telle dem i det de gikk ombord i bussen, og kom til rundt 40 stykker. Vi satte oss i bilen og fulgte etter bussen på avstand, for å se om avtalen ble overholdt, om bussen endret rute eller om noen gikk av eller på. Nesten fremme i Lillestrøm sørget vi for å komme først til Åråsen og fikk observasjon på bussen igjen i det den parkerte like ved stadion. Risikosupporterne forlot bussen og gikk rett inn på tribunene. På vei inn runget det «Isko Boys, Isko Boys, Isko Boys»³⁰. De ble visitert av uniformert politi ved inngangen, trolig for å sende et signal om at de var under oppsikt. Vanligvis er det sivile vektere som står for visiteringen.

Bak det målet der Vålerenga supporterne holdt til ble en rekke bannere med «Fuck NFF», «Ultras» og «ACAB»³¹ vist frem like før kampstart. Det var så mange av dem at det må ha vært flere enn de antatt mest aktive risikosupporterne som sto bak. Dessuten var bannerne spredd over hele tribunen og ikke bare den delen der «våre» oppholdt seg. Reim (2008: 114) beskriver at dette var ment som en protest mot autoritetenes stadige forsøk på å styre og begrense supporterens frihet³².

Kampen endte 3-0 til Vålerenga, uten øvrige uønskede hendelser med supporterne. Etter kampen forsøkte vi igjen å følge med om risikosupporterne gjorde som avtalt. De forlot anlegget og gikk rett til bussen som planlagt. Da bussen reiste fra Lillestrøm, satt vi oss i bilen på ny og fulgte etter på avstand mot Oslo sentrum.

Like ved Bohemen pub stoppet bussen opp og en del supportere forlot denne, deretter reiste bussen videre med enkelte andre. Et par av oss forlot bilen og forsøkte å observere hva de gjorde eller hvor de skulle, mens en fulgte etter bussen i bil. Det skjedde ikke noe umiddelbart, men etter noen minutter viste det seg at det hadde vært tilløp til slåssing på en pub et stykke unna som er kjent for å frekventeres av Lyn-supportere. Vi var så pass tett på at

30 «Casualsmiljøet» til Vålerenga.

31 «All Cops Are Bastards».

32 Lillestrøm SK var på dette tidspunktet i full konfrontasjon med store deler av egne supportere. Utestengelse av enkelte grupper supportere og nye regler for tillatte supportereffekter på Åråsen satte sinnene i kok og «Klanen» benyttet anledningen til å protestere (Reim 2008: 113).

vi så at «våre» løp fra stedet og forsvant i alle retninger. Vår mann i bil var like i nærheten og fikk meldt fra på sambandet, slik at uniformerte enheter straks begynte å se etter aktuelle gjerningsmenn. Enkelte av risikosupporterne ble fanget opp og kontrollert av uniformerte enheter.

Det viste seg etter hvert at det var ganske uklart hva som egentlig hadde skjedd på Lyn puben. Trolig var ingen kommet til skade. Dermed ble de kontrollerte sendt videre etter at personalia og klesdrakt var notert. Vi fortsatte å holde et øye med enkelte av dem en liten stund til, men det viste seg snart at det var over for i kveld.

5.5 Noen utvalgte hendelser fra andre kamper.

Mine fire besøk i politidistriktene var for en stor del preget av fravær av uønskede hendelser, med enkelte unntak under kampen i Bergen. Kanskje skyldtes dette politiets innsats? Kanskje skyldtes det tilfeldigheter? Fotballkamper i Norge går faktisk stort sett fredelig for seg. Slik sett kan man si at det jeg fikk være med på var ganske representativt for virkeligheten.

Allikevel finnes det flere eksempler på at enkelte grupper fotballsupportere tidvis gir politiet betydelige utfordringer. Beskrivelser fra både media og politiet selv vitner om tilfeller av vold og uroligheter blant supportere i Norge de senere åra, selv om vi enda ikke har opplevd svenske og danske «tilstander» (Brimson 2003: 174, Røssevold 2008: 87). Utfordringene er i tillegg sprikende og av ulik karakter. For å gi et bredere inntrykk av hvilke typer hendelser risikosupportere er innblandet i, enn det mine observasjoner gir grunnlag for, vil jeg kort gjengi noen av de som har fått omtale i media de siste par åra.

I februar 2006 var politiet i Oslo på tå hev i forbindelse med kampen mellom Vålerenga og svenske Hammarby. 20 fotballsupportere ble innbrakt for å ha nektet å fjerne seg fra en pub på Grønland. 40 politifolk måtte til for å fjerne dem. Samme kveld ble en buss med svenske supportere stanset av politiet på bygrensa til Oslo og sendt i retur til Stockholm på grunn av frykt for bråk³³.

I forbindelse med landskampen mot Bosnia i mars 2007 innbrakte politiet minst 36 personer fra Oslo sentrum av frykt for at disse ville lage bråk³⁴. Selve kampen ble stanset i 35 minutter

33 Aftenposten, nettutgaven 16.2.06: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1226134.ece> (lest 12.12.08).

34 Verdens Gang, nettutgaven 24.3.07: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=181566> (lest 12.12.08).

da bosniske supportere kastet bengalske lys inn på banen. Politiet, iført utstyr for massetjeneste, gikk til slutt inn på tribunen for å skille bosnierne fra de øvrige tilskuerne.

En pub i Tromsø ble åstedet for sammenstøt mellom supportere fra Tromsø og Vålerenga i april 2007. Lokalet ble påført betydelige materielle skader og det ble utøvet vold. Politiet rykket ut til stedet uten at noen ble pågrepet. Politiet hadde heller ingen navngitte mistenkte etter hendelsen³⁵.

Sommeren 2007 ble Mjøndalen i Buskerud arena for et avtalt masseslagsmål mellom Brann- og Vålerenga-supportere. 40 personer skal ha deltatt i dette. 30 Brann-supportere ble anholdt av politiet, som nektet dem adgang til kveldens kamp. Deretter ble de sendt i retur til Bergen. Brann møtte samme kveld Strømsgodset i Drammen. Vålerenga møtte Stabæk i Bærum³⁶. Noen uker senere ble Vågsbygd, ca. en mil fra Starts hjemmebane Sør Arena, åstedet for et liknende masseslagsmål mellom supporterne til Start og Brann, som samme kveld møttes til kamp i Tippeligaen. Slagsmålet ble filmet og vist på TV2. Politiet i Kristiansand erkjente at hendelsen kom som en overraskelse³⁷.

I desember 2007 fikk politiet i Bergen betydelige utfordringer i forbindelse med Branns kamp mot Dinamo Zagreb i UEFA cupen. 39 kroatisk fotballsupportere ble innbrakt etter ordensforstyrrelser, og ble deretter bortvist fra landet. Politiet chartret et eget fly for å få dem hjem igjen. Flyselskapet krevde en politimann per supporter for å gjennomføre returen til Kroatia³⁸.

I forbindelse med et «kick off party» før den norske seriestarten i 2008 oppstod det bråk i Oslo sentrum. Vålerenga-supportere gikk til angrep på politipatruljer utenfor et utested. Politifolkene forsvarte seg ved bruk av batong og pepperspray. Minst 12 tjenestemenn bidro til å rydde opp i bråket. 14 personer ble innbrakt og bøtelagt av politiet. Hendelsen fikk førstesiden i Dagsavisen. Under overskriften «Fotballpøblene skal tas», lovet Politidirektøren

35 Verdens Gang, nettutgaven 10.4.07: <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=145633> (lest 12.12.08).

36 Aftenposten, nettutgaven 29.7.07: <http://www.aftenposten.no/nyheter/sport/article1910723.ece> (lest 12.12.08).

37 Nettavisen 26.8.07: <http://www.nettavisen.no/innenriks/article1302910.ece> (lest 12.12.08).

38 Bergensavisen, nettutgaven 3.12.07: <http://www.ba.no/sport/rixsport/article3166403.ece> (lest 12.12.08).

å prioritere innsatsen mot de voldelige supporterne³⁹. Ifølge media vil supporterne til åtte av de fjorten lagene i tippeligaen vil bli fulgt av politiets argusøyne den kommende sesongen⁴⁰.

I mai 2008 ble Bergen igjen sentrum for uønskede episoder med fotballsupportere i hovedrollen. Først ble en journalist i Bergens Tidene truet av såkalte «casuals» på bakgrunn av at han hadde skrevet en større artikkel om de voldelige supporterne til Brann. Journalisten fikk trusler om alvorlig legemskrenkelse per e-post og fikk deretter besøk av maskerte menn på bopel, som til slutt sprayet ned veggen hans; «Vi vet kor du bor»⁴¹. Bare dager etter ble 20 personer innbrakt fra en skole i forbindelse med oppgjøret mellom Brann og Vålerenga. Politiet opplyste at rundt 40 fotballsupportere hadde samlet seg her for å slåss i timene før kampen⁴². Politiet i Bergen forfulgte deretter «casuals» fra Oslo gjennom hele dagen⁴³.

Politiet i Trondheim fikk sitt å stri med i oktober 2008 da danske fotballsupportere ble et problem i forbindelse med kampen mellom Rosenborg og Brøndby. 26 danske supportere ble pågrepet på et hotell i byen etter omfattende ordensforstyrrelser og skadeverk⁴⁴. Da politiet kontrollerte danske supportere på togstasjonen ved ankomst fant de blant annet narkotika, en finlandshette og knallskudd⁴⁵.

39 Dagsavisen 1.4.08, side 1, 20-21: «Fotballpøblene skal tas», «VIF-tilhengere til angrep på politiet» og «Til aksjon mot fotballpøblene».

40 Dagsavisen 2.4.08, side 22: «Åtte supporterklubber følges med argusøyne».

41 Aftenposten, nettutgaven 13.5.08: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2420104.ece> (lest 12.12.08).

42 Verdens Gang, nettutgaven 16.5.08: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=520226> (lest 12.12.08).

43 Aftenposten, nettutgaven 16.5.08: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2427906.ece> (lest 12.12.08).

44 Dagbladet, nettutgaven 2.10.08: <http://www.dagbladet.no/sport/2008/10/02/548906.html> (lest 12.12.08).

45 Verdens Gang, nettutgaven 1.10.08: <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=528167> (lest 12.12.08).

5.6 Funn med bakgrunn i det praktiske politiarbeidet.

«Until the 1980s there was little national co-ordination or central political attempt to regulate the cost and style of policing at football grounds» (Armstrong 1998: 109).

Sitatet over er for så vidt dekkende for de inntrykkene jeg fikk om dagens situasjon i Norge ved de fire kampene jeg deltok på. Etter møtene med politiarbeidet i praksis under fotballkamper satt jeg igjen med følgende hovedinntrykk:

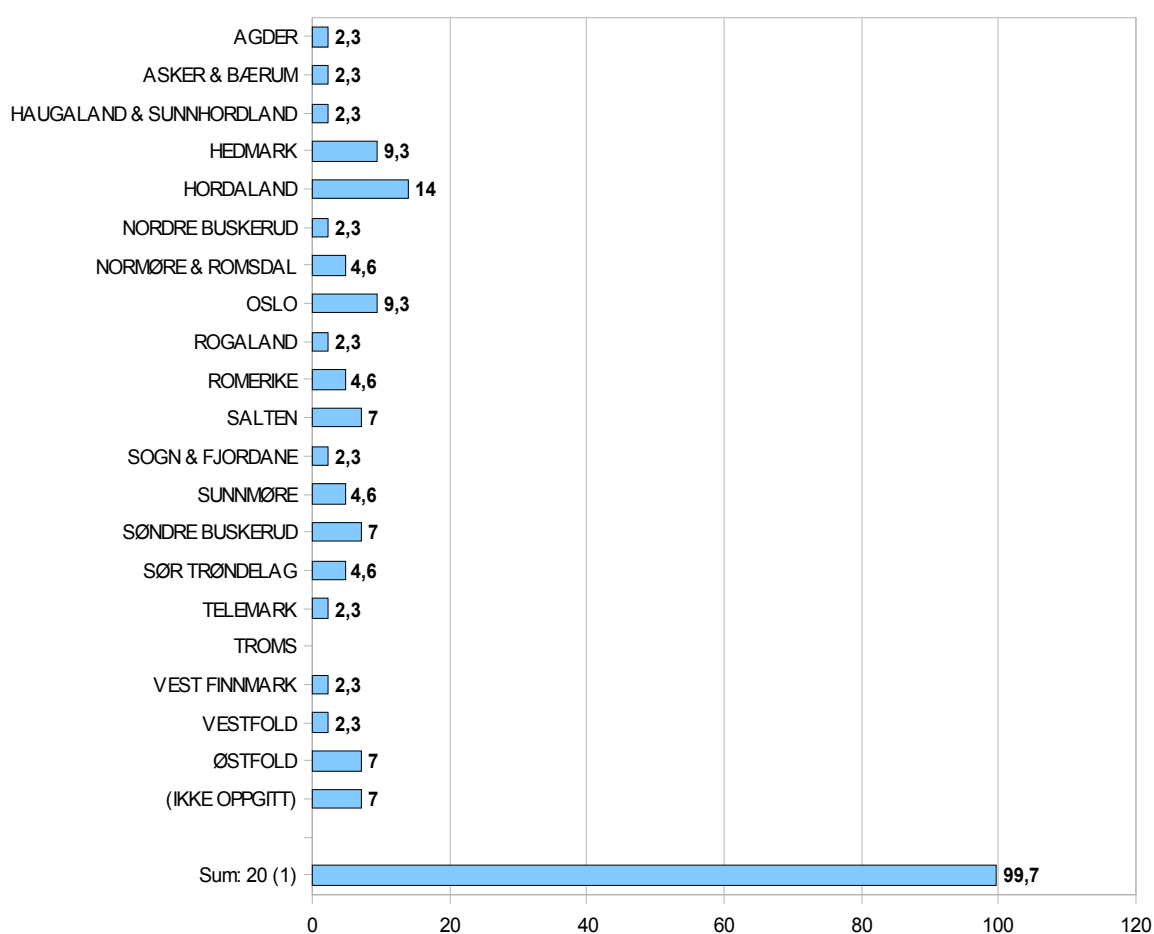
- ✓ Norsk politi manglet nasjonal overordnet styring og ledelse i forhold til bekjempelse av risikosupportere.
- ✓ Politiet hadde behov for mer kompetanse og kunnskap om hvordan man kan begrense innflytelsen til risikosupportere, eller utnyttet ikke den kompetanse og kunnskap som finnes godt nok.
- ✓ Retningslinjene når det gjaldt ansvarsfordeling og oppgaveløsning innad i det enkelte distrikt vedrørende risikosupportere var uklare.
- ✓ Politidistriktene jobbet i stor grad for seg selv. Samarbeidet mellom distriktene var dårlig utviklet.
- ✓ Misnøyen med samarbeidspartnere som NFF og klubbene var relativt utbredt. Samarbeidet med andre relevante aktører var dårlig utviklet. Retningslinjene når det gjaldt ansvarsfordeling og oppgaveløsning mellom politiet og samarbeidspartnerne var uklare. Det var stor frustrasjon rundt; regelverk for utestengelse av tilskuere, (manglende) lovverk for å kunne bekjempe problemene, problemer knyttet til taushetsplikten overfor andre relevante aktører.
- ✓ Det var ikke uvanlig at polititjenestemenn har en uheldig dobbeltrolle, der man både opererer som politimann og samtidig innehar rollen som «sikkerhetsansvarlig» for den lokale fotballklubben.
- ✓ Oppfatningen om at problemene knyttet til risikosupportere den senere tid har økt kraftig var svært vanlig.

✓ Samtidig gjøres det mye bra arbeid i forbindelse med enkeltkamper. Politifolkene som jobber tett med risikosupportere fremsto som dyktige og svært engasjerte.

Muligheten må holdes åpen for at disse inntrykkene ikke representerer den hele og fulle «sannheten». All innhenting og tolkning av informasjon ved feltarbeid er et resultat utvelgelse. Andre ville kanskje ha «sett» andre ting enn de jeg så, og forstått informasjonen på en annen måte (Wadel 1991: 75-76). Data blir alltid til ved fortolkning – det er ikke noe som forskeren bare kan «hente» i felten. Data skapes på en unik måte i hvert enkelt tilfelle i samspillet mellom forskeren og undersøkelsesobjektene (Fossåskaret 1997: 34-35). Inntrykkene over er *min* fortolkning og produksjon av data på bakgrunn av egne undersøkelser.

6. DEN STRUKTURERTE UTSPØRRINGEN.

Andre del av datainnsamlingen ble gjennomført ved hjelp av strukturert utspørring. På bakgrunn av de inntrykkene jeg hadde fått ved den deltakende observasjonen utarbeidet jeg altså et spørreskjema med faste svaralternativer. Som tidligere nevnt ble dette sendt til 60 respondenter i 20 av landets 27 politidistrikter. 71,6 prosent av de som fikk tilsendt undersøkelsen returnerte denne ferdig utfylt. Hvordan respondentene i undersøkelsen fordelte seg per politidistrikt kan man se av tabellen under:

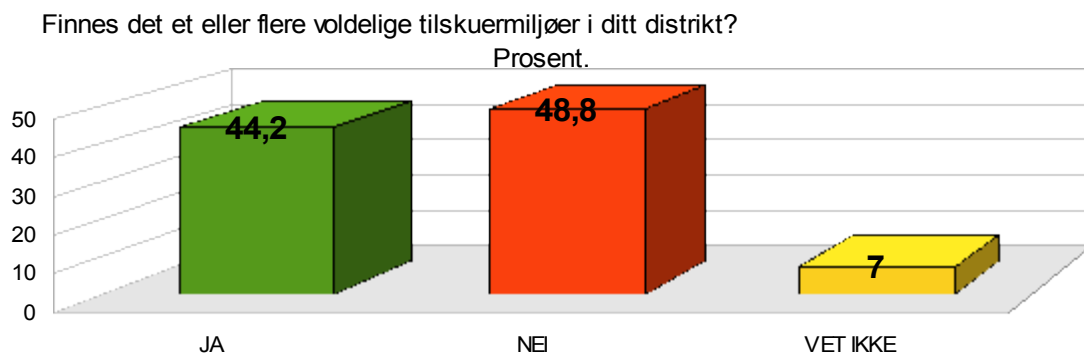
Av dette kan vi lese at respondenter fra 19 av de 20 politidistriktene med sikkerhet har besvart undersøkelsen. Sju prosent av respondentene som svarte på undersøkelsen ønsket ikke å oppgi hvilket politidistrikt de tilhørte, slik at det er en viss mulighet for at samtlige 20 politidistrikter er med. De fleste av respondentene var tilknyttet vanlig uniformert ordenstjeneste, ca. 37 prosent. Omtrent 25 prosent jobbet til daglig med etterforskning eller etterretning. Ca. 30

prosent oppga ikke informasjon om hvilken type tjeneste de utførte i det daglige. Ca. 7 prosent utførte annen type tjeneste enn det som er nevnt over.

6.1 Resultater på bakgrunn av spørsmål om politiet.

Under presentasjonen og tolkningen av resultatene fra spørreundersøkelsen har jeg lagt hovedvekt på de spørsmålene jeg mener er de mest relevante for å besvare problemstillingen. Dette betyr at en del spørsmål med tilhørende resultater fra undersøkelsen er utelatt⁴⁶.

Et tidlig spørsmål dreide seg om hvorvidt respondentene mente det fantes et «voldelig tilskuermiljø» i eget politidistrikt. Selv om utbredelsen av problemene med risikosupportere er litt på siden av det som skal undersøkes, er det viktig å få et visst inntrykk av hvordan politiet vurderer dette. Hvor store er egentlig problemene? Hvor mange opplevde forekomsten av et relativt stabilt nettverk av risikosupportere innenfor sitt distrikts grenser?

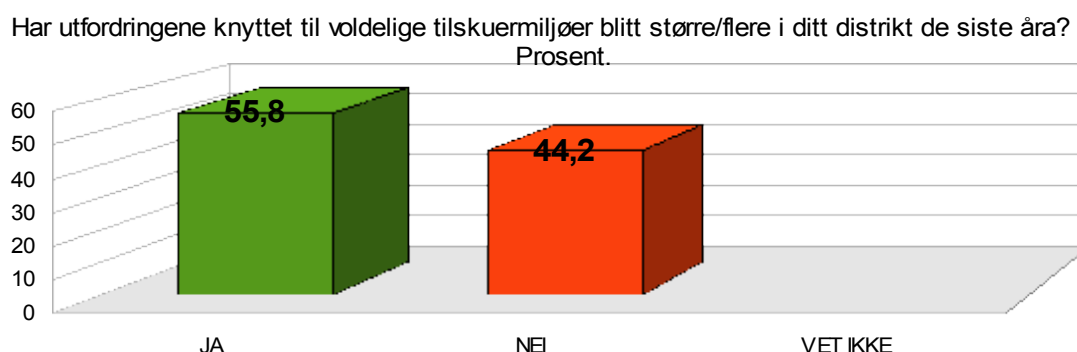

Det var altså en relativt jevn fordeling mellom de som mente at et slikt miljø eksisterer i sitt politidistrikt og de som mente at det ikke eksisterer, med svak overvekt mot sistnevnte. Ved å bryte dette ytterligere ned fant jeg at respondenter fra 8 ulike politidistrikter mente å ha et slikt miljø hos seg. Respondenter fra politidistriktene Agder, Hedmark, Hordaland, Oslo, Romerike, Søndre Buskerud, Sunnmøre og Østfold svarte bekreftende på at det fantes et voldelig tilskuermiljø hos dem. I tillegg svarte ytterligere 4,6 prosent av respondentene ja, men disse er blant de som ikke oppgav hvilket distrikt de tilhørte. Dermed kan vi ikke utelukke at flere distrikter enn de over nevnte er nært berørt av problematikken.

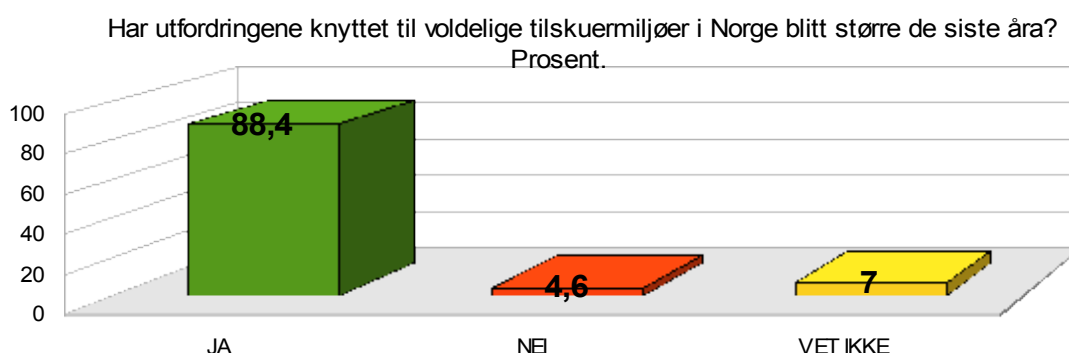
⁴⁶ For fullstendig oversikt over spørreundersøkelsen, se vedlegg 2.

Samtidig var det respondenter fra noen av de samme distriktene som var uenige. Enkelte respondenter fra Hedmark, Søndre Buskerud, Sunnmøre og Østfold svarte avkreftende, altså nei, på spørsmålet om det fantes et voldelig tilskuermiljø hos dem. Agder, Hordaland, Oslo og Romerike var de distriktene der samtlige av distriktets respondenter var samstemte og svarte ja på spørsmålet.

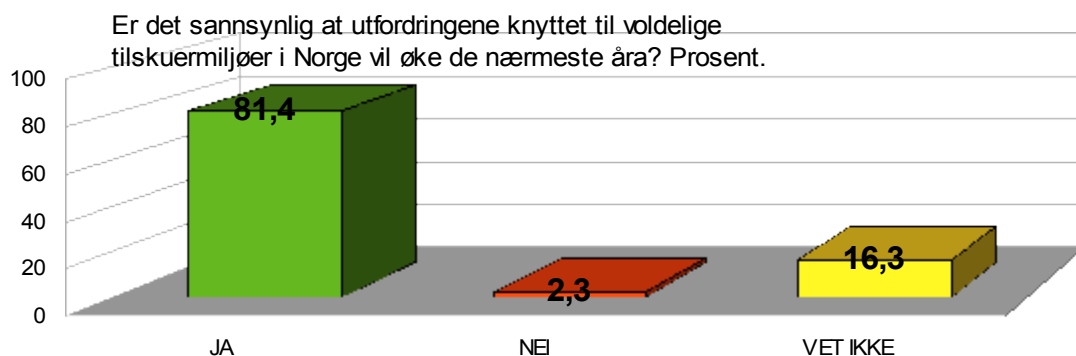
Når det gjelder omfang og økning, har det festet seg et inntrykk de senere åra at problemene med risikosupportere er klart økende. Over halvparten av respondentene sa seg enige i at deres politidistrikt har opplevd voldelige tilskuermiljøer som et økende problem de senere åra:

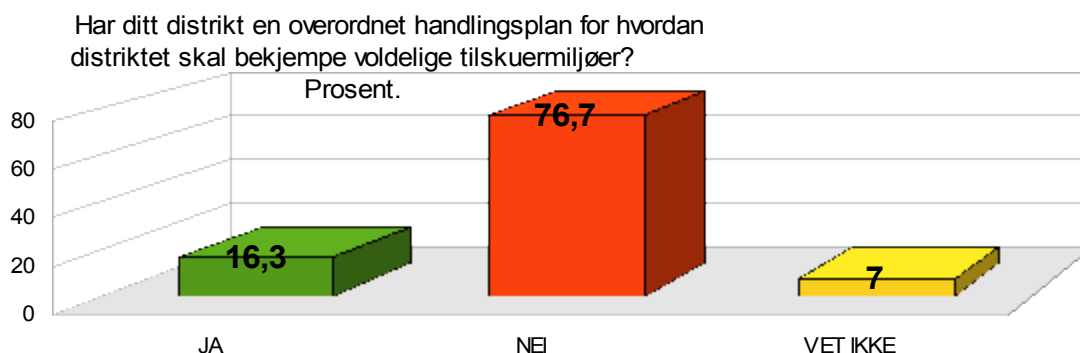
Respondenter fra politidistriktene Agder, Asker & Bærum, Nordre Buskerud, Oslo, Rogaland, Romerike, Sogn & Fjordane, Søndre Buskerud og Vestfold mente at problemene har vært i vekst i deres distrikt de senere åra. Respondenter fra politidistriktene Haugaland & Sunnhordland, Nordmøre & Romsdal, Salten, Sunnmøre, Sør Trøndelag, Telemark og Vest Finnmark mente at problemene ikke har økt i deres distrikt de senere åra. Blant respondentene fra politidistriktene Hedmark, Hordaland og Østfold var det delte meninger hvorvidt problemene har økt eller ikke i eget distrikt. Når det gjelder utfordringene knyttet til slike voldelige miljøer i Norge generelt, altså uavhengig av politidistrikt, mente en stor andel av respondentene at disse har økt:

Respondentene var heller ikke spesielt optimistiske med tanke på utviklingen fremover. 74,4 prosent svarte ja på spørsmål om det er sannsynlig at utfordringene vil øke i eget distrikt de nærmeste åra. Bare 7 svarte nei, 18,6 prosent svarte vet ikke. Forventningene når det gjelder landet som helhet, uavhengig av politidistrikt, var enda dystre. Over 8 av 10 mente at problemene vil øke i Norge i tida fremover:

Tatt i betraktning at så pass mange mente at problemene har økt, både i eget distrikt og på landsbasis - samt troen på en ytterligere forverring i tida fremover – er det for så vidt overraskende å konstatere en utbredt mangel av konkrete handlingsplaner i politidistriktene:

Videre svarte 60,5 prosent ja på spørsmål om ansvaret for bekjempelse av voldelige tilskuere er tydelig plassert i eget politidistrikt. 39,5 prosent svarte nei, og mente dermed at det er uklart hvem i eget distrikt som egentlig har et hovedansvar på dette området. På spørsmål om ledelsen i eget politidistrikt er villige til å bruke ressurser på bekjempelse av voldelige

tilskuere svarte 53,5 prosent ja, 18,6 prosent svarte nei, altså at deres ledelse ikke vil bruke ressurser på dette. Hele 27,9 prosent svarte vet ikke.

Idealet i Norge er at politimannen skal være en generalist⁴⁷. Det er forventet og ønskelig at politimannen skal beherske et bredt spekter av ulike arbeidsoppgaver. Resultatene i denne undersøkelsen tyder da heller ikke på at det finnes mange eksperter eller spesialister på risikosupportere i norsk politi. Kun en eneste respondent, det vil si 2,3 prosent, oppga at bekjempelse av voldelige tilskuere var vedkommendes hovedoppgave. De øvrige respondentene svarte nei og sa seg dermed enige i at bekjempelse av dette kun var en av mange oppgaver de hadde i den daglige tjenesten.

74,4 prosent svarte ja på spørsmål om de hadde god oversikt og kunnskap om de voldelige tilskuermiljøene i eget distrikt, 16,3 prosent svarte nei. Øvrige 9,3 prosent svarte enten at de ikke visste eller lot dette spørsmålet stå ubesvart.

Hele 83,7 prosent svarte ja i forhold til om kunnskapen om voldelige tilskuermiljøer er sterkt avhengig av enkelte tjenestemenn hos dem. Bare 11,6 prosent sa seg uenige i dette, og svarte nei. 60,5 prosent svarte ja; at bekjempelsen ville bli svekket i eget distrikt dersom de som jobber med feltet per nå går over til andre arbeidsoppgaver. Kun 9,3 prosent svarte nei og mente de ikke vil oppleve en svekkelse dersom dette skulle skje, mens hele 30,2 prosent svarte vet ikke.

Så mange som 69,8 prosent svarte ja på spørsmål om det er stort behov for mer etterretning og kunnskap om de voldelige tilskuerne i eget distrikt, mot 23,2 prosent som svarte nei. 7 prosent svarte vet ikke. 72 prosent svarte ja på om det aktivt innhentes informasjon (etterretning) foran hver kamp i eget distrikt. 21 prosent svarte nei; dette ikke gjøres foran hver kamp hos dem. 37,2 prosent svarte ja i forhold til om har informanter i miljøene i eget distrikt, 41,8 prosent svarte nei. Så mange som 21 prosent svarte vet ikke; de var med andre ord ikke klar over hvorvidt eget distrikt har informanter i de voldelige tilskuermiljøene.

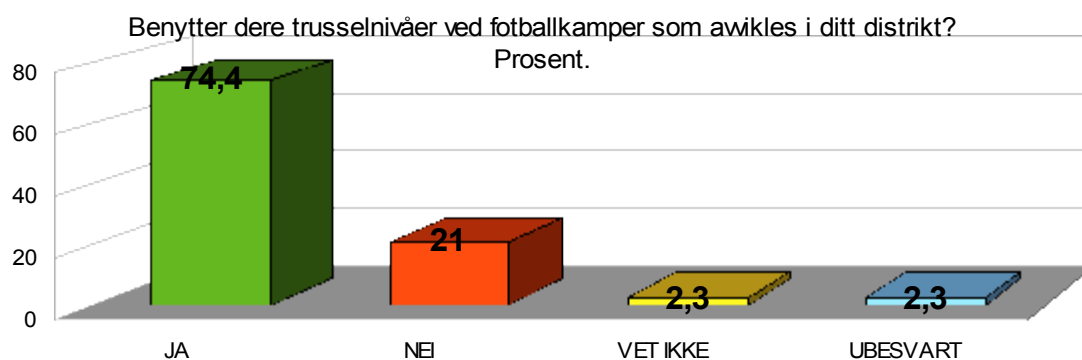
På spørsmål om eget distrikt gjør en tilfredsstillende jobb for å bekjempe de voldelige tilskuermiljøene svarte 48,8 prosent ja. 37,2 prosent svarte nei, og mente eget distrikt ikke

47 Justis- og Politidepartementet på nett:

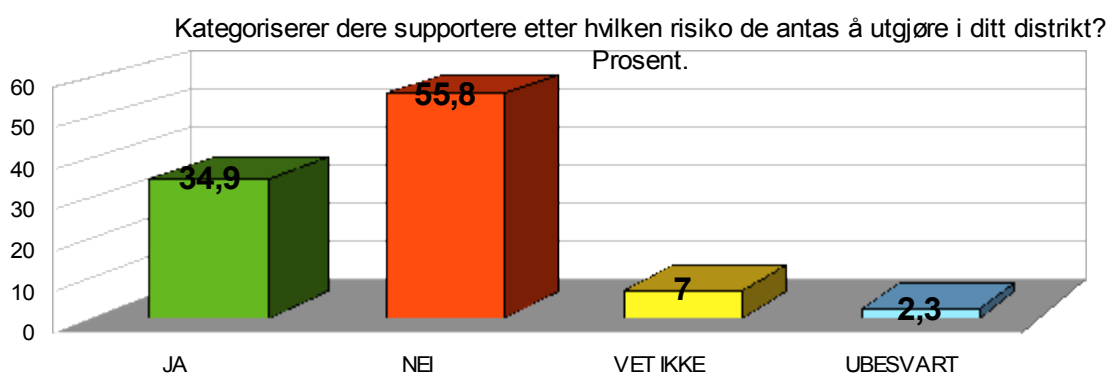
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20042005/Stmeld-nr-42-2004-2005-/2.html?id=199244>
(lest 12.12.08).

gjør en tilfredsstillende jobb. 11,6 prosent svarte vet ikke, 2,3 prosent lot spørsmålet stå ubesvart.

Politidistriktenes bruk av trusselnivåer ved fotballkamper virker utbredt:

«Trusselnivå» var i denne sammenhengen definert som et anslag av sannsynligheten for vold, angrep eller uroligheter blant tilskuerne. Kategorisering av supportere etter hvilken risiko de antas å utgjøre er ikke like vanlig:

Samtidig svarte hele 76,7 prosent ja i forhold til om de syntes en slik form for kategorisering er nyttig verktøy for å bekjempe voldelige tilskuermiljøer. Ingen svarte nei, men 21 prosent svarte vet ikke. Også 2,3 prosent lot dette spørsmålet stå ubesvart.

I forhold til dokumentasjon svarte 39,5 prosent ja; de utarbeider rapporter om hendelser etter hver enkelt kamp i distriktet. 48,8 prosent svarte nei; at dette ikke gjøres hos dem. Resterende 11,6 prosent svarte enten vet ikke eller lot spørsmålet stå ubesvart. Den helhetlige dokumentasjonen kommer enda dårligere ut. Bare 23,3 prosent svarte ja på spørsmål om det blir laget det årlig trendrapport om utviklingen av voldelige tilskuermiljøer i eget distrikt.

Hele 67,4 prosent svarte nei; det lages ikke en slik trendrapport hos dem. Øvrige 9,3 prosent svarte vet ikke.

Datasystemet Indicia⁴⁸ benyttes flittig. 76,7 prosent svarte ja på om de fører fortløpende informasjon i systemet om de voldelige tilskuermiljøene i deres distrikt. Bare 14 prosent svarte nei; at de ikke fører fortløpende i systemet. 9,3 prosent svarte vet ikke.

Noe over halvparten, 53,5 prosent, svarte at eget distrikt er godt forberedt for å møte utfordringene fra voldelige tilskuermiljøer på kampdager. 41,9 prosent svarte nei; eget distrikt ikke er godt forberedt. 4,6 prosent svarte vet ikke. Til tross for dette sa bare 32,5 prosent seg fornøyde med bemanningen i eget distrikt på kampdager – og så mange som 60,5 prosent svarte nei; bemanningen ikke er tilstrekkelig på en kampdag for å møte eventuelle utfordringer fra voldelige tilskuermiljøer.

Deltakelse på sikkerhetsmøtet⁴⁹ på kampdagen er svært vanlig. Hele 90,7 prosent svarte ja på spørsmål om tjenestemenn fra eget distrikt deltar på disse møtene. De resterende 9,3 prosent svarte nei.

Spaning eller «spotting» som det kalles i forbindelse med risikosupportere, går ut på å holde et øye med potensielle bråkmakere og deres bevegelser på kampdagen. Slik forsøker politiet å avverge eventuelle uønskede hendelser. Det er en helt jevn fordeling mellom de som oppga at de spaner og de som oppga at de *ikke* spaner på de voldelige tilskuermiljøene i deres distrikt. 48,8 prosent svarte ja og like mange nei på spørsmål om de bruker spaning for å holde oppsikt med aktiviteten i de voldelige tilskuermiljøene. Dette gjelder imidlertid spaning utenom fotballstadion. Spaning mot personer inne på selve fotballstadion virker noe mer utbredt. 58,1 prosent svarte ja på spørsmål om slik spaning foregår hos dem, mens i underkant av 39,5 prosent oppga at de ikke spaner inne på stadion, det vil si de svarte nei.

Når det kommer til uroligheter og eventuelle opptøyer inne på stadion synes norsk politi å være dårlig forberedt. Bare 30,2 prosent svarte ja i forhold til det finnes et operativt planverk for hvordan pågrepelse av tilskuere og rydding av tribune skal foregå i deres distrikt. Nærmere 63 prosent svarte nei; slike planer finnes ikke hos dem, mens 7 prosent svarte vet ikke.

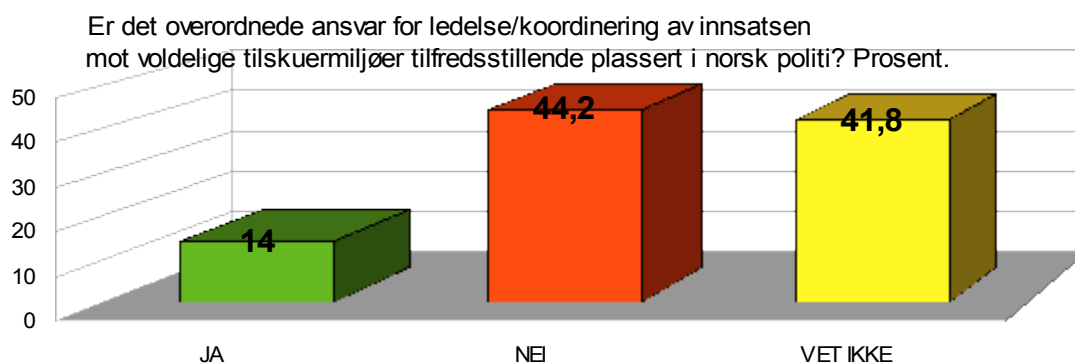
48 Politiets nasjonale etterretningssystem.

49 Se kapittel 6.2.

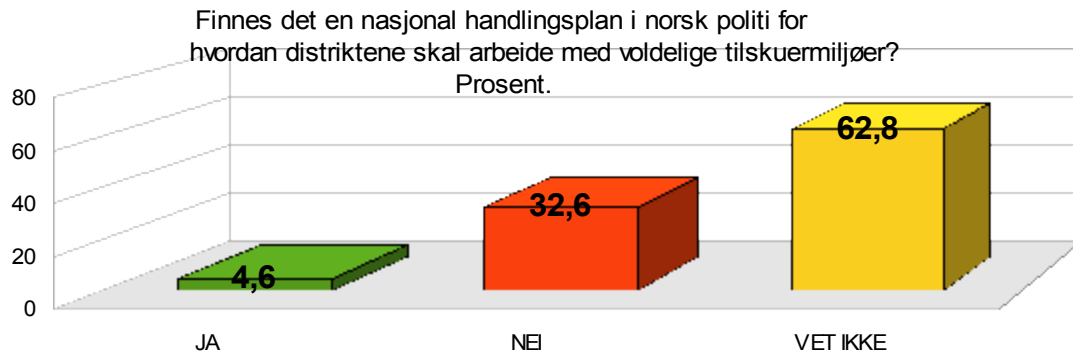
67,4 prosent svarte ja på spørsmål om de har et tett samarbeid med de øvrige distriktene. 27,9 prosent svarte nei; de har ikke et tett samarbeid med øvrige distrikter i forhold til voldelige tilskuermiljøer. 4,6 prosent svarte vet ikke. 60,4 prosent svarte ja på spørsmål om samarbeidet mellom distriktene fungerer tilfredsstillende, 14 prosent svarte nei, og så mange som 25,6 prosent svarte vet ikke. Samtidig svarte hele 39,5 prosent nei på spørsmål om de vet hvem som jobber med de voldelige tilskuermiljøene i de andre politidistriktene! 53,5 prosent svarte ja i forhold til om de kjente til de aktuelle kollegene i andre distrikter. 2,3 prosent svarte vet ikke, mens 4,6 prosent lot spørsmålet stå ubesvart.

Å sende tjenestemenn fra eget distrikt med «egne» supportere på bortekamper er lite utbredt. På spørsmål om eget distrikt sender tjenestemenn som følger «egne» supportere på bortekamper, svarte bare 16,3 prosent ja. 79 prosent oppga at de ikke sender tjenestemenn med «egne» supportere, 4,6 prosent svarte vet ikke. Dette samsvarer med det «motsatte» spørsmålet; heller ikke det politidistrikt der kampen spilles opplever å få besøk av kolleger fra andre distrikter. Bare 11,6 prosent svarte at ja; «gjestende distrikt» sender egne tjenestemenn med «sitt» lag på bortekamper. 72 prosent svarte nei; det ikke kommer tilreisende kolleger med «egne» supportere, 14 prosent svarte vet ikke. Samtidig svarte så mange som 79 prosent at det er en god idé at de enkelte distrikter sender egne tjenestemenn med «sitt» lag på bortekamper. Bare 7 prosent var negative til dette, mens 14 prosent svarte vet ikke.

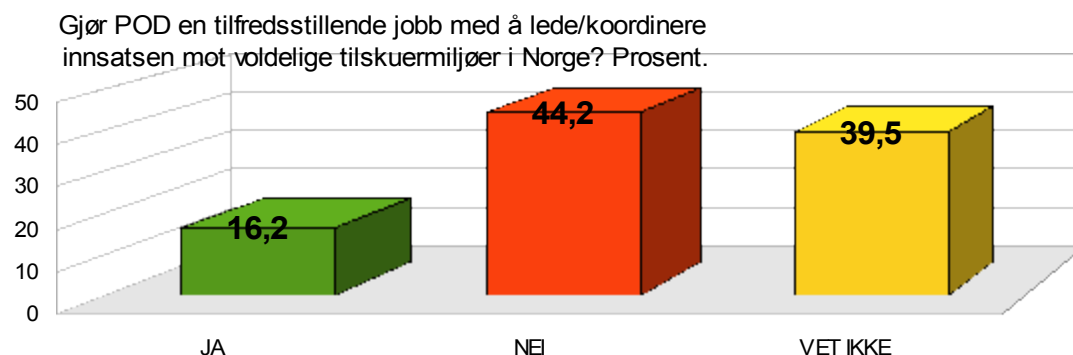
Når det gjelder det overordnede ansvaret for ledelse og koordinering av innsatsen mot voldelige tilskuere, var det ganske få som syntes dette er tilfredsstillende plassert i norsk politi:

Dersom det finnes en nasjonal overordnet handlingsplan for hvordan politiet skal bekjempe voldelige tilskuere, så var denne forsvinnende lite kjent blant respondentene i denne undersøkelsen:

Tilfredsheten med Politidirektoratet syntes også å være relativt liten; bare 16,2 prosent svarte ja på spørsmål om POD gjør en tilfredsstillende jobb med å lede og koordinere innsatsen mot voldelige tilskuere. Andelen som svarte nei og vet ikke var overveldende:

Når det gjelder lovverket mente enkelte at politiet har begrensede lovhjemler for å kunne bekjempe voldelige tilskuere effektivt. Bare 23,2 prosent svarte ja på spørsmål om dagens lovverk er tilstrekkelig. 37,2 prosent sa seg uenige i dette og svarte nei. Like mange svarte de ikke vet om det trengs ytterligere lovhjemler for å bekjempe de voldelige tilskuermiljøene.

6.2 Diskusjon av resultatene om politiet.

Dette kapitlet omhandler først og fremst tolkning av resultatene fra den strukturerte utspørringen, men noe presentasjon av de utdypende kommentarene er naturlig å bringe inn i diskusjonene, fordi disse i mange tilfeller er med på å forklare *hvorfor* respondentene svarte som de gjorde.

Det er altså respondenter fra de fire distriktene Agder, Hordaland, Oslo og Romerike som samtlige svarte ja på om det finnes et stabilt nettverk av risikosupportere hos dem. De aktuelle klubbene er etter alt å dømme Start, Brann, Vålerenga og Lillestrøm. I tillegg mente enkelte respondenter fra Hedmark, Sunnmøre, Søndre Buskerud og Østfold politidistrikter at et voldelig tilskuermiljø finnes hos dem, men det var noe uenighet mellom respondentene herfra. Klubbene her er trolig Ham-Kam, Rollon!, Strømsgodset og Fredrikstad.

Media⁵⁰ henviser til Norsk supporterallianse, som hevder at det finnes et «casualsmiljø» rundt klubbene Vålerenga (Oslo), Brann (Hordaland), Ham-Kam (Hedmark), Viking (Rogaland), Lillestrøm (Romerike), Rosenborg (Sør Trøndelag), Strømsgodset (Søndre Buskerud) og Tromsø (Troms). Avisen skriver at supportere fra de 8 nevnte klubbene vil følges med argusøyne av politiet den kommende sesongen. Supporteralliansen antar videre at Vålerenga og Brann har de største problemene, og det sies også at det har utviklet seg et tilsvarende miljø rundt det norske landslaget. Reim (2008: 114) beskriver at følgende klubber har «casuals» blant sine supportere; Brann, Vålerenga, Start, Tromsø, Strømsgodset og Ham-Kam.

Basert på fremstillinger i media og resultatene i denne undersøkelsen virker det som om det hersker noe usikkerhet rundt hvilke klubber (og dermed politidistrikter) som har slike miljøer knyttet til seg. Det som synes sikkert er at Vålerenga (Oslo) og Brann (Hordaland) har de to klart største gruppene av risikosupportere i Norge blant sine tilhengere (Reim 2008: 104, Røssevold 2008: 76). All tilgjengelig informasjon peker i denne retningen, enten dette er via media eller erfaringer og informasjon fra politiet eller andre. Både i Oslo og Bergen er politiet bekymret over utviklingen. En respondent beskriver situasjonen i hovedstaden: «Fotballpøbel miljøet øker. Ca. 15-20 nye ansikter fra i fjor høst til i år. Mange unge kommer inn, og gruppen varierer fra 15-42 år». Fra Hordaland kommer denne beskrivelsen:

50 Dagsavisen 2.4.08, side 22: «Åtte supporterklubber følges med argusøyne».

Opplever dette som et økende problem, da særlig opp mot enkeltkamper som Brann-VIF og vise versa. Kildeopplysninger og egne observasjoner vitner om økt rekruttering til miljøet, da særlig yngre personer. Samtidig utøver noen av personene i dette miljøet gatevold i forbindelse med helga.

Et relativt stabilt miljø kan trolig også knyttes til Start og Lillestrøm. Fra Agder politidistrikt beskrives miljøet som «en aktiv gjeng på ca. 20 personer». Også her skal rekrutteringen være på vei opp. Risikosupporterne tilknyttet Start går for øvrig under navnet «Christiansand Herreekvipasje». Gruppen var involvert i et større masseslagsmål med supportere tilknyttet Brann i 2007. På Romerike beskriver politiet miljøet som tredelt; et typisk «casualsmiljø» bestående av ca. 15 personer under navnet «Sportsklubbens Fineste», samt to grupper som omtales som «Ultras», til sammen ca. 45 stykker. I følge politiet står de sistnevnte for det meste for generell støy og noe hærverk, mens førstnevnte gruppe hovedsakelig er ute etter å slåss med likesinnede.

De øvrige klubbenes risikosupportere har et antatt lavere aktivitetsnivå og en mer sporadisk sammensetning enn de over nevnte miljøene. Gruppen tilknyttet Fredrikstad FK går under navnet «Brigade Rød-hvit». Ifølge lokalt politi har deler av dette miljøet beveget seg fra å være stemningsskapende Ultras i retning av mer typiske casuals. De betrakter seg som dette, kler seg deretter og omgås andre casuals. Det finnes ubekreftede opplysninger om at gruppen skal ha vært i et avtalt slagsmål med Lillestrøm-supportere i gamlebyen i Fredrikstad i 2007. Personer med tilknytning til miljøet skal også ha utmerket seg negativt i forbindelse med hockeykamper, blant annet tilløp til slagsmål med «casuals» fra Vålerenga i Stjernehallen i Fredrikstad. En respondent oppsummerer situasjonen i Fredrikstad slik:

I utgangspunktet er BRH (Brigade Rød-hvit) en supportergruppe som til nå ikke har vært voldelige. Gruppen har likevel ambisjoner om å bli såkalte casuals. Det finnes per i dag ikke verifiserte opplysninger om voldelig opptreden.

På Hamar omtales miljøet av risikosupportere som «Briskebys Beste Borgere». Politiet beskriver situasjonen rundt miljøet som «rolig de to siste årene». På Sunnmøre virker det som om miljøet ikke kan knyttes til toppklubben Aalesund, men merkelig nok 4. divisjonslaget Rollon⁵¹! En politibetjent fra distriktet bekrefter dette: «Miljøet er lite og kun i lavere divisjoner – 4. divisjon. Miljøet er for en stor del de samme personer som utøver gjengvold i sentrum i helgene». Rundt klubbene Rosenborg, Strømsgodset, Tromsø og Viking synes det å være enda mindre aktivitet, men trolig finnes det mindre grupper og/eller enkeltpersoner som

51 Dagsavisen 2.4.08, side 22: «Åtte supporterklubber følges med argusøyne».

kan ha ambisjoner om å slåss med likesinnede fra andre klubber. Mulig man ser tendenser til utvikling av mer stabile miljøer av risikosupportere enkelte steder, eksempelvis Drammen og Stavanger.

Når det gjelder utviklingen av problemer knyttet til risikosupportere i eget politidistrikt er det tydelige variasjoner mellom de ulike distriktene. Politidistriktene Agder, Asker & Bærum, Hordaland, Nordre Buskerud, Oslo, Rogaland, Romerike, Sogn & Fjordane, Søndre Buskerud og Vestfold rapporterer altså om økende problemer.

For Agder, Hordaland, Oslo og Romerikes del er dette trolig på grunn av en reell opplevelse av økende rekruttering og aktivitet i miljøene knyttet til Start, Brann, Vålerenga og Lillestrøm. Som tidligere omtalte hendelser illustrerer har personer tilknyttet disse klubbene vært involvert i flere slagsmål, tilløp til sådanne eller andre typer uroligheter de senere åra. Flere av disse hendelsene har fått omtale i riksdekkende media. Det kan derfor meget vel medføre riktighet at problemene er økende i disse distriktene.

For Asker & Bærum, Nordre Buskerud og Vestfolds del kan trolig opplevelsen av økende problemer i eget distrikt i større grad tilskrives besøk av aktive, etablerte risikosupportere tilknyttet andre distrikter og klubber, enn egne lokale supportere. Ingen av disse distriktene rapporterer heller at de har et eget miljø av risikosupportere i lokalsamfunnet. Derimot har alle tre distriktene hatt utfordringer med tilreisende eller gjennomreisende supportere i nær fortid.

I forbindelse med tippeligakampen mellom Sandefjord og Brann i mai 2006 fikk politiet i Vestfold et ublidt møte med risikosupportere tilknyttet Brann, et møte de etter eget utsagn ikke var forberedt på. Blant uønskede hendelser som fant sted i Sandefjord sentrum var skadeverk på bygninger og biler, uprovosert vold, spytting og trakassering av tilfeldig forbipasserende, samt generelle ordensforstyrrelser. Alle disse ugjerningene ble ifølge lokalt politi utført av personer med tilknytning til «casualmiljøet» til Brann. Det døgnet Brann-supporterne befant seg i byen ble så krevende for politiet at innsatsleder skrev en rapport til egen politimester, med kopi til POD og NFF, der det blant annet etterlyses en nasjonal strategi for å komme problemene i møte, tettere samarbeid politidistriktene i mellom og økt satsing på forebyggende arbeid for å motvirke utviklingen av slike miljøer (Vestfold politidistrikt 2006). Nordre Buskerud politidistrikt fikk den tvilsomme æren av å være arena for det tidligere omtalte masseslagsmålet i Mjøndalen mellom supportere fra Vålerenga og Brann sommeren

2007. Politidistriktet har en geografisk plassering som kan synes egnet for oppgjør mellom disse gruppene, slik tilfellet var ved nevnte anledning. Både Brann og Vålerenga spilte borte den aktuelle helgen, i henholdsvis Drammen og Bærum. Et slagsmål ble planlagt og iverksatt på et sted som var i rimelig nærhet for begge parter, samtidig som det var tilstrekkelig langt unna de opprinnelige bestemmelsesstedene – og på et sted der politiets beredskap trolig var lav i forhold til denne typen utfordringer.

Asker & Bærum politidistrikt opplever heller ikke at de har et stabilt miljø av risikosupportere. Samtidig kan også dette distriktet sies å ha en strategisk plassering som gjør det egnet som åsted for oppgjør mellom supportere, særlig i forbindelse med kamper fra Oslo-området via Buskerud og nedover mot Vestfold, Telemark og Agderfylkene. I forbindelse med kampen mellom Lillestrøm og Vålerenga i april 2008, forelå det ubekreftede opplysninger om at risikosupportere fra Vålerenga og Start planla et oppgjør seg i mellom etter kampen, og at aktuelt gjerningssted kunne være i Asker eller Bærum. Start spilte samme helg borte mot Hønefoss. Dette oppgjøret ble formentlig aldri noe av. Samtidig ligger distriktet så nært Oslo/Romerike at man kan forvente godt besøk av gjestende supportere, også risikosupportere, når Vålerenga og Lillestrøm møter Stabæk borte. Argumentene over kan trolig bidra til å belyse hvorfor disse tre distriktene rapporterer om økende problemer, til tross for fraværet av egne risikosupportere knyttet til klubbene i eget distrikt.

Situasjonen i Søndre Buskerud kan kanskje forklares med samme bakgrunn som for Nordre Buskerud, da disse distriktene er naboer og man kan anta at de bistår hverandre ved hendelser som den i Mjøndalen sommeren 2007. Det er tross alt ikke daglig kost med masseslagsmål mellom fotballsupportere på bygda i Buskerud! Samtidig er det mulig at man ser tendenser til økende rekruttering og et røffere miljø blant deler av Strømsgodsets tilhengere. Det samme kan være tilfelle i Rogaland, der det ifølge supporteralliansen finnes et «casualmiljø» tilknyttet Viking. Det er usikkert hvor stabile og tette disse miljøene er. Ifølge denne undersøkelsen opplever ikke politiet i Stavanger at de har et voldelig tilskuermiljø i byen. Allikevel kan det være at politiet har sett tendenser til en uheldig utvikling, samtidig som lokaloppgjøret på Vestlandet mot Brann forflytter større mengder fotballsupportere fra Bergen til oljebyen en gang per sesong - med de utfordringer det gir.

Når det gjelder situasjonen i Sogn & Fjordane foreligger det ingen opplysninger eller omstendigheter kjent for meg, som kan forklare en eventuell økning i distriktets problemer

med risikosupportere. Det betyr selvfølgelig ikke at det kan finnes reelle årsaker til økte problemer i distriktet som jeg ikke er klar over.

For de distriktene som oppga at de ikke har opplevd økende problemer, må man anta at disse ikke har hatt alvorlige uheldige episoder i senere tid, og heller ikke har hatt utvikling av slike miljøer eller økende rekruttering til slike. Med unntak av Sunnmøre oppga heller ingen av disse at de har et miljø av risikosupportere i distriktet. Situasjonen i de aktuelle distriktene er sannsynligvis at disse har få eller ingen problemer med risikosupportere.

For Hedmark og Østfolds del var det noe uenighet i forhold til om problemene er økende eller ei. Det er vanskelig å gi noe godt svar på hvorfor det forholder seg slik, men man kan gå utifra at det ikke har vært noen eksplosiv vekst verken i negative hendelser eller rekruttering til slike miljøer i disse distriktene. En annen forklaring kan være at de ulike respondentene sitter inne med ulik tilgang til informasjon om de eventuelle problemene og utviklingen i miljøene. Eller man kan rett og slett ha ulik oppfatning i forhold til om problemene er økende.

Tilnærmet 9 av 10 respondenter i undersøkelsen svarte at problemene med voldelige tilskuere har økt i Norge generelt i løpet av den senere tid. En naturlig forklaring på dette er trolig de uheldige episodene som har funnet sted de siste par, tre åra – enten disse har skjedd i eget distrikt eller hos andre. I tillegg mener en del å se tilløp til økt rekruttering til miljøene i eget distrikt og det rapporteres om det samme fra kolleger andre steder i landet. Den forholdsvis fylldige mediedekningen enkelte episoder har fått, bidrar også trolig til å forsterke inntrykket av at risikosupporterne er på fremmarsj i Norge.

I forhold til den sterke troen på at problemene vil øke – om lag 75 prosent trodde dette vil skje i eget distrikt og over 80 prosent trodde dette vil skje i Norge for øvrig – mener jeg det er nærliggende å tilskrive dette de samme argumenter som er fremført over. Hendelser i miljøene som etter norsk målestokk er uvanlige sammen med jevnlig omtale i media bidrar nok til dette. En rekke forskere peker på at medias dekning av aktiviteten i de voldelige tilskuemiljøene bidrar til å skape et inntrykk av at problemene er større enn de reelt sett er (BRÅ 2008/20: 13, Murphy et al. 1990: 168, Poulton 2002, Rasmussen og Havelund 2007: 52-58).

En respondent oppga at han mente en økning i problemene er sannsynlig «på bakgrunn av den utviklingen vi har sett i Norden, som er naturlig å sammenlikne seg med, de siste årene. Derimot så kan de tiltakene og fokus som er satt på området den siste tiden endre på dette».

Slik ser vi at også hendelser i Sverige og Danmark kan være med på å forme inntrykket av en mulig kommende utvikling her til lands. Som jeg nevnte innledningsvis har begge våre naboland har hatt vesentlige problemer med vold og uroligheter i tilknytning til toppfotball de siste åra.

Samtidig kan det virke som om en del er misfornøyd med den samordnende innsatsen som er lagt ned av politiet til nå. Dette kan kanskje føre til at enkelte ser for seg et fremtidig misforhold mellom politiet og risikosupporterne, dersom ikke politiet organiserer seg bedre. Fraværet av handlingsplaner i distriktene peker også på manglende formelle retningslinjer og uklar organisering med hensyn til bekjempelsen av problemene. Apropos handlingsplaner; når man går dypere inn i materialet ser man at det er respondenter fra distriktene Hedmark, Hordaland, Oslo, Rogaland og Søndre Buskerud som utgjør den stusselige andelen på omlag 16 prosent som har en slik plan. Samtidig var det uenighet blant respondentene fra disse distriktene på dette punktet. For eksempel mente 33 prosent av respondentene fra Hordaland at distriktet hadde en slik plan, mens 66 prosent mente at det ikke fantes. For Oslos del oppga 25 prosent at de hadde en handlingsplan. 50 prosent mente dette ikke var tilfelle, mens 25 prosent svarte vet ikke!

Det fremstår ikke som veldig betryggende at det hersker usikkerhet innad i et distrikt om det faktisk finnes en handlingsplan eller ei! Om dette skyldes manglende kunnskap hos enkelte respondenter eller om det ligger andre årsaker bak dette vites ikke, men uansett er dette urovekkende. En sannsynlig forklaring er at det i norsk politi er så godt som fullstendig fravær av konkrete overordnede handlingsplaner i begrepets rette forstand, for hvordan distriktene skal bekjempe risikosupportere. At det enkelte steder finnes interne notater eller løse planer kan sikkert stemme, men overordnede strategier som er forankret sentralt i det enkelte distrikt virker det å være total mangel på. Heller ingen av de øvrige distriktene oppga å ha en overordnet handlingsplan. Etter min mening er dette sterkt beklagelig dersom politiet mener alvor med arbeidet for å begrense uønskede hendelser tilknyttet risikosupportere.

Når i tillegg en betydelig andel av respondentene ga opplysninger som peker på at det kan stilles spørsmål ved hvem i eget distrikt (for eksempel en bestemt avdeling eller avsnitt) som

egentlig har det overordnede ansvaret for bekjempelsen, forsterker det bare inntrykket av at både planer og organisering har alvorlige mangler. For eksempel svarte et klart flertall av respondentene fra Hordaland, som har åpenbare utfordringer med supportere tilknyttet Brann, at ansvaret ikke er tydelig plassert hos dem. Dermed ser vi at dette ikke bare gjelder de distriktene som rapporterer om få eller ingen problemer. At ansvaret ikke er klarlagt i slike distrikter er ikke nødvendigvis verken overraskende eller urovekkende. Men at dette også gjelder store distrikter som har et dokumentert problem med risikosupportere er det all grunn til å stille spørsmål ved.

Over en tredel av respondentene svarte at eget distrikt gjør en for dårlig jobb i forhold til å bekjempe voldelige supportere. Dette funnet er verdt å merke seg fordi svært mange av disse kommer fra de distriktene som har et antatt problem med slike miljøer. For eksempel var det fullstendig enighet blant respondentene fra Hordaland om at distriktet ikke gjør en tilfredsstillende jobb. Også i Agder, i Østfold og på Romerike var andelen som er misfornøyd med eget distrikts innsats betydelig. I Oslo derimot sa 3 av 4 seg fornøyd med arbeidet som legges ned. Til tross for denne tilfredsheten kan man stadig lese at politiet mener problemene i hovedstaden har økt⁵².

For øvrig virker det i mindre grad å være slik at de distriktene som er fornøyd med egen innsats har lyktes med noe de andre ikke har. Snarere er det slik at tilfredsheten skyldes mangel på et aktivt miljø av risikosupportere og at man heller ikke tidligere har hatt særlig erfaring med slike miljøer.

Resultatene vedrørende kunnskap og kompetanse om risikosupportere i politidistriktene, tyder på at dette er et felt forbehold de få. Godt over 8 av 10 mente at kompetansen på feltet er sterkt avhengig av enkelte personer. Dette tyder på at politiets evne til å arbeide målrettet og effektivt kan være svært sårbar ved utskiftninger av personell. Kompetansen på feltet er smal og det vil være viktig å beholde denne og eventuelt spre den i organisasjonen for å bøte på denne sårbarheten. Dette bekrefter det inntrykket jeg fikk under den deltakende observasjonen. Flere politibetjenter fortalte at arbeidet i stor grad var avhengig av enkeltpersoners initiativ og interesse. I mange tilfeller virket det tilfeldig hvem som jobbet med dette eller at det i det hele tatt ble gjort noe med problemene. Bakgrunnen var ikke sjelden en enkelt ildsjel med en personlig interesse som hadde oppdaget et problem ledelse eller andre ikke hadde sett. I dette kan man også ane mulige årsaker til mangel på formelle

52 For eksempel i Aftenposten Aften 18.6.08, side 21: «Flere tribunepøbler».

retningslinjer og organisering; politiets bekjempelse av risikosupportere i Norge synes i for sterk grad å være knyttet til *person* og ikke til *funksjon*.

Samtidig som oversikten over og kunnskapen om egne risikosupportere i distriktene sies å være god, svarte jo nesten 7 av 10 at det er behov for enda mer. Så spørres det da hva man mener med oversikt og kunnskap. Slik jeg vurderer det er grunn til å anta at oversikten er bedre enn kunnskapen. I de fleste distrikter som har et relativt stabilt miljø av risikosupportere har nok lokalt politi rimelig god kontroll på hvem som er aktive i disse miljøene. Det finnes oversikt over navn på aktuelle personer, ca. antall aktive «medlemmer», hvem som er toneangivende i miljøet, hvem som er på vei inn eller ut av miljøet og så videre. Røssevold (2008: 83) stiller allikevel spørsmål ved hvor korrekt informasjon politiet egentlig har på dette området. Hun viser til flere tilfeller der politiet omtaler eller oppfatter personer som casuals, «uten at de noen gang har vært en del av miljøet». Når det gjelder kunnskap om hvert enkelt miljøes ønsker og motivasjoner og vurderinger av hvilken trussel eller risiko et gitt miljø antas å utgjøre i hver enkelt situasjon, tror jeg det er vesentlig mer å hente. Her støtter jeg meg på de tidligere omtalte funnene vedrørende politiets evne til å forstå og håndtere risiko (se også Drury, Stott og Farsides 2003).

Den høye andelen som svarte at de aktivt innhenter etterretningsinformasjon foran hver kamp i distriktet vil jeg også betrakte som overraskende utifra det generelle inntrykket jeg fikk under den deltakende observasjonen. Mitt inntrykk er at det like gjerne dreier seg om å ta med seg relevant informasjon videre, som mer eller mindre tilfeldig fremkommer i anledning en bestemt kamp, enn at man er *aktivt* ute og innhenter informasjon med tanke på risikoanalyse. En respondent bekreftet i det minste at dette gjelder for hans distrikt: «Politiet får opplysninger fra fotballklubben, men er ikke per nå aktivt ute og henter info».

Som eksempel svarte jo godt under halvparten at de har informanter i miljøet i sitt distrikt. Allikevel var det overraskende mange ut fra hva jeg hadde forventet. For så vidt overraskende er også det høye antallet som oppga at det benyttes trusselnivåer ved fotballkamper som avvikles i distriktet, nesten 3 av 4. Allikevel kan man undre seg over den praktiske verdien med å benytte seg av disse trusselnivåene når en ser på den floraen av kategorier som benyttes og hvilke kriterier som legges til grunn før et gitt nivå angis. Det virker sikkert er at det ikke finnes noen mal eller standard i politiet for hva som gjelder på dette området.

I sine sikkerhetsbestemmelser skriver Norges Fotballforbund (2007: 18) at «Kamper i norsk serie- og cupfotball er gjenstand for risikovurdering. Kampene deles i utgangspunktet inn i tre forskjellige kategorier: Høyrisikokamper, Normalrisikokamper og Lavrisikokamper». I følge NFF er en kamp å anse som høyrisiko dersom:

kampen er utsolgt og kampen spilles mellom lag som har spesielle relasjoner, for eksempel spesielle lokaloppgjør, kampen har spesiell betydning eller kamper mellom lag som tidligere har vært gjenstand for episoder, hendelser, etc.

Kamper defineres som normalrisikokamper dersom: kampen er utsolgt eller forventet utsolgt. Kamper defineres som lavrisikokamper dersom: ovenstående forhold ikke er relevante. Norges fotballforbund definerer hvilken kategori den enkelte kamp sorterer under.

Enkelte respondenter forklarte at de følger NFFs definisjoner når det gjelder trusselnivåer. Andre bruker kategorier som likner for eksempel «*lav-middels-høyt*» eller «*lav-risiko-høyrisiko*» eller «*ingen risiko-lav risiko-høy risiko*». Noen beskrev at de bare skiller mellom henholdsvis lav og høy risiko, de mangler altså mellomkategorien. Noen kaller det en «*ordinær*» kamp isteden for normalrisiko. Uansett om de ulike kategoriene burde være forståelige for de fleste enten man kaller det eksempelvis «normal» eller «middels» risiko, mener jeg det er ønskelig med en standardisering, slik at det overhodet ikke er tvil om hva som menes med et gitt trusselnivå. Uryddig begrepsbruk kan i verste fall føre til misforståelser og kan med letthet unngås dersom alle politidistriktene i landet harmoniseres på dette punktet. En harmonisering mellom politiet og NFF er også å foretrekke.

Et annet interessant funn handler om hvilke kriterier som legges til grunn før det enkelte distrikt faller ned på et gitt trusselnivå. Når jeg i det videre omtaler de ulike nivåene vil jeg benytte meg av NFFs kategorier «*lav-normal-høy*» selv om enkelte av respondentene i sine svar kan ha brukt en litt annen ordlyd. Blant de faktorene som kan bidra til at nivået vurderes som høyt fra politiets side nevnes blant annet;

- ✓ Kamper mellom supportergrupper som «hater» hverandre, for eksempel Lillestrøm og Vålerenga.
- ✓ Tilfeller der bortelaget har kjente voldelige elementer blant sine supportere og tilfeller der begge lag har kjente voldelige elementer blant sine supportere.
- ✓ Gruppas historikk og politiets tidligere erfaringer med gruppa.
- ✓ Konkrete tips eller andre forhold som tilsier at det planlegges slåssing og/eller ordensforstyrrelser.

✓ Andre kriterier som nevnes er antallet tilskuere, kampdag, tidspunkt, årstid, kampens betydning, lagenes tabellsituasjon og spesielle lokaloppgjør.

Ingen nevnte for eksempel samhandlingen mellom politiet og supporterne, og hva politiets tilnærming kan ha å si som en faktor å ta hensyn til. Etter min vurdering virker mange av disse vurderingene rigide, statiske og lite fleksible. Det samme gjelder i enda større grad NFFs kriterier. Nå er det kanskje slik at forbundet i stor grad bare har 2 ganger 45 minutter i fokus⁵³ og kun det som skjer inne på stadion eller i umiddelbar tilknytning til denne, mens politiet er nødt til å vurdere risikoen mye videre når det gjelder både tid og rom. Allikevel vil det være gunstig med en større grad av felles forståelse for hvilke kriterier som legges til grunn før et bestemt trusselnivå angis.

Det NFFs skal ha for, og som politiet ikke kan vise til så vidt meg bekjent, er at de i det minste har det skriftlig nedfelt hva som legges til grunn. Så kan man alltid diskutere relevansen av innholdet i kategoriene. Jeg har i løpet av denne studien ikke sett tegn til at det i politiet finnes noe skriftlig materiale som stadfester hvilke vurderinger som bør legges til grunn før et trusselnivå angis i forbindelse med fotballkamper. Jeg mistenker sterkt at politiet mangler en «oppskrift» og at de vurderingene som gjøres preges av tilfeldigheter og utifra den enkeltes initiativ og kunnskapsnivå. Jeg er rimelig sikker på at det ikke finnes noe som er forankret i politiet sentralt (eller lokalt for den saks skyld). At enkelte distrikter har mer eller mindre gjennomtenkte «smørbrødlister» skal ikke utelukkes. I så fall er dette bedre enn ingenting.

Videre er det interessant å se at samtidig som tilnærmet 3 av 4 opplyste at de benytter trusselnivåer i sitt distrikt – og av dette må man anta at det ligger en faktisk vurdering og analyse i bunn – var det relativt få som kategoriserte supportere etter hvilken risiko de antas å utgjøre, og over halvparten opplyste jo de ikke foretar en slik kategorisering av supportere i sitt distrikt. Det kan argumenteres for at en spesifikk og konkret vurdering av (de tilreisende) supportere er en vesentlig del av det å utarbeide relevante og riktige trusselvurderinger. Man kan stille spørsmål ved gyldigheten til vurderinger hvor dette ikke er tatt hensyn til.

Fra de tilbakemeldingene jeg fikk i kommentarfeltene i undersøkelsen virker det for så vidt som om det foregår en slags vurdering av dette i en del distrikter, men samtidig er det en

53 Side 95.

svakhet at det ikke settes «navn» på ulike grupper supportere. Det virker også uklart hva slags vurderinger som ligger til grunn før man kategoriserer.

Et fremtidig mål bør være å gjøre dette til standard prosedyre som følges av alle involverte distrikter under arbeidet med trusselvurderinger i forbindelse med risikosupportere. Samtidig er det et behov for en harmonisering av de kategoriene som benyttes, samt skape en felles forståelse for hvilke egenskaper ved en gruppe og en situasjon som bør være tilstede før man plasserer den i en bestemt kategori.

Når man spør de ulike distriktene om hvilke kategorier som benyttes, blir man minst like forvirret som tilfellet var med trusselnivåene. Enkelte henviser til det internasjonale systemet med A-, B og C-supportere. Her virker som det hersker uenighet om de mest typiske risikosupporterne bør plasseres i kategori B eller C. Noen mener bokstavkategoriene bare er aktuelle i forbindelse med europacupkamper og landskamper (trolig fordi det europeiske fotballforbundet benytter disse). Andre sier de bruker begrepene «High risk- og «No risk-supportere», eller «Risk- og Non-risk supportere». I tillegg har vi de som kun kategoriserer de som utgjør et antatt problem. «Casuals» eller «Fotballpøbler» nevnes som brukte merkelapper på disse gruppene. Det fremkommer for øvrig svært begrenset informasjon om hva som skal til for å havne i den ene eller andre kategorien. Mitt inntrykk er at det også her er rom for store forbedringer. Det vil være gunstig for innsatsen om samtlige distrikter som er berørt av problematikken på en eller annen måte, bruker de samme benevnelsene under sin kategorisering av fotballsupportere, samt at det også her skapes en felles forståelse for hva den enkelte kategori innebærer og hvilke typer supportere som hører hjemme i den ene eller andre kategorien.

Den uoversiktlige situasjonen vedrørende både trusselvurderinger og kategorisering styrker antagelsen om mangler ved både koordineringen og samarbeidet mellom distriktene. Det bør åpenbart ikke være slik at det er opp til det enkelte distrikt og finne opp kruttet selv i forhold til disse problemstillingene. Da får vi nettopp den situasjonen vi har i dag, som kan minne om «mange kokker og mye søl». Det er grunn til å anta at dette i alle fall ikke har en gunstig virkning på samarbeidet distriktene i mellom.

Nå mener jeg ikke at distriktene skal «tvinges» til å legge bestemte kriterier til grunn ved trusselvurderinger eller til å gi bestemte grupper supportere bestemte navn. Det viktige er at det legges til rette for diskusjon og debatt, slik at man kan komme frem til anbefalte

standarder som alle vil kunne ha nytte av. Og «noen» må ta ansvar for å sette dette i gang. Tenk bare hva dette vil kunne bety for et distrikt som har begrenset erfaring med problematikken, men som oppdager det de mener er en uheldig utvikling!

Når så pass mange mente at kategorisering av supportere er nyttig er det underlig at så pass få faktisk kategoriserer. Hvorfor gjør ikke flere av de som stiller seg positive dette? Det kan være flere årsaker til det. En mulig forklaring kan være at utfordringen knyttet til risikosupportere er relativt ny for de fleste norske politidistrikter. Arbeidet er kanskje i startfasen for en del, og man mangler erfaring og kompetanse for å ta i bruk blant annet trusselvurderinger og kategorisering. Behovet for økt analysekunnskap i politiet er for øvrig understreket tidligere, blant annet av POD (2007/05: 5).

Når man ser dette i sammenheng med manglende retningslinjer og nasjonale standarder i politiet, kan dette bidra til å belyse hvorfor så pass få benytter det, til tross for at de synes det er et godt tiltak. Manglende kontakt og samarbeid med andre distrikter som benytter seg av kategorisering kan være en annen årsak. Fordi det til nå synes å ha vært mangler ved samarbeidet mellom politidistriktene, kan dette ha bidratt til at man ikke lærer av hverandre og plukker opp gode ideer utenfra.

Resultatene i denne undersøkelsen peker også i retning av at det er mye å hente i forhold til dokumentasjon og rapportering vedrørende risikosupportere. Dette gjelder både for enkelte hendelser og for det helhetlige bildet. Nesten halvparten av respondentene oppga at de ikke utarbeider rapporter om hendelser i tilknytning til kampene som avvikles i eget distrikt. Når man går nærmere inn i materialet er inntrykket at dette i hovedsak gjelder de distriktene som trolig ikke har noe utbredt problem med risikosupportere. Dette virker både fornuftig og logisk, selv om det kan være viktig å få dokumentert fravær av uønskede hendelser ved kampene som spilles i disse distriktene også. Samtidig ser man visse unntak. På Romerike for eksempel, som man kan anta har noen av de største utfordringene utenom Hordaland og Oslo, lages heller ikke slike rapporter.

Det vil være nyttig at i alle fall de distriktene som har klubber i tippeligaen (eventuelt andre som ser et behov) lager en egen logg i forbindelse med kampene som avvikles i distriktene. Her bør alle relevante forhold som har med vold, skadeverk, ordensforstyrrelser og uroligheter nedtegnes, slik at man får dokumentert omfanget av problemene. For eksempel kan det lages oversikter over antallet pågripelser, innbringelser, bortvisninger og liknende,

som skjer i sammenheng med fotballkamper. Per i dag finnes det ikke oversikt over dette. Slik registrering bør gjøres til fast rutine, også når det ikke har skjedd noe spesielt. Negative opplysninger kan være vel så viktige for å få bidra til å belyse omfanget av problemene.

Når dokumentasjonen rundt den enkelte kamp er for så vidt dårlig⁵⁴, er det ingen overraskelse at også den helhetlige dokumentasjon kommer dårlig ut. Har man ikke delene, er det vanskelig å se en helhet. Mindre enn 1 av 4 oppga altså at det lages årlig trendrapport om utviklingen i risikosupportermiljøet i deres distrikt. Hovedtyngden av de som oppgir at det lages slik årlig dokumentasjon har bakgrunn fra Hordaland og Oslo politidistrikter. Dette er for så vidt ikke overraskende, i om med at disse to distriktene har de antatt største problemene med risikosupportere i Norge. I Hordaland har de til om med utarbeidet en rapport om utviklingen av det de kaller «Baby Casuals», altså om økende rekruttering av svært unge personer til miljøet i Bergen.

Distrikter som Agder, Hedmark, Romerike og Østfold, som har eller i alle fall har sett tendenser til slike miljøer hos seg, oppgir alle at det ikke lages årlig trendrapport hos dem. Etter min vurdering bør flere distrikter vurdere å utarbeide slik helhetlig årlig dokumentasjon. Det bør også dokumenteres hva politiet har iverksatt av tiltak for å imøtegå en uheldig utvikling. Slik får man det svart på hvitt hva som er trenden i distriktene og hva som er gjort fra politiets side. Dette kan være viktig for å synliggjøre overfor blant andre politikere, ledelse, media og samarbeidspartnere hvordan politiet vurderer situasjonen og problemenes art og omfang. Det vil også gjøre bedømmelsen mindre preget av å være ren «synsing» enn det som er tilfellet uten dokumentasjon. Uansett kan dette neppe gjøre skade, og kan i beste fall føre til økt forståelse, bedret samarbeid og kanskje til og med økte ressurser.

Når det kommer til distriktenes beredskap og evne til å håndtere utfordringer fra voldelige tilskuere på kampdagene var det altså ulike vurderinger blant respondentene. Ikke overraskende er det de distriktene med antatt mest erfaring på dette området som sa seg godt forberedt. Distrikter som Oslo og Romerike er blant disse. Eksempler på andre distrikter som sa seg godt forberedt er Hedmark og Søndre Buskerud. I Hordaland, som også har bred erfaring, mente et klart flertall at distriktet er godt forberedt, men et ikke ubetydelig mindretall av respondentene fra distriktet sa seg uenige i dette. Noe overraskende er det kanskje at distrikter som tross alt har begrenset erfaring med risikosupportere; som for

54 Nesten 77 % oppga at informasjon føres forløpende i Indicia, noe som kan bety at hendelser registreres/rapporteres hyppigere enn antatt. Kun 49 % oppga at de lager rapporter om hendelser etter hver enkelt kamp i eget distrikt.

eksempel Sunnmøre, Telemark og Vest Finnmark sier seg godt forberedt. Som det tidligere nevnte tilfellet fra Sandefjord viste, ble det en meget krevende oppgave for politiet i Vestfold når ikke mer enn 15-20 kranglete og voldsomme Brann-supportere inntok byen. Er det ikke grunn til å anta at for eksempel byer som Skien og Alta ville bli stilt overfor liknende utfordringer dersom et tilsvarende antall risikosupportere bestemte seg for å lage kvalm?

Agder, som formentlig har et voksende problem med risikosupportere tilknyttet Start, sa seg for dårlig forberedt. Dette bekreftes kanskje av den tidligere omtalte episoden fra Vågsbygd utenfor Kristiansand, der politiet var intetanende om det avtalte slagsmålet. Det samme gjelder Nordre Buskerud, der Mjøndalen ble arena for et avtalt masseslagsmål mellom «casuals» fra Brann og Vålerenga i 2007. Blant andre distrikter som sa seg dårlig forberedt på kampdagene finner vi Asker & Bærum, Salten og Østfold. Det som synes sikkert er at beredskap og evnen til å håndtere risikosupportere, varierer sterkt mellom de ulike distriktene. På bakgrunn av problemets omfang i det enkelte distrikt og tidligere erfaringer, er dette fullt forståelig. Allikevel er det grunn til bekymring når selv enkelte av de distriktene som har et uttalt problem med lokale risikosupportere mente at de var dårlig forberedt, som tilfellet er i Agder og kanskje Østfold. På spørsmål om hans distrikt er godt forberedt på kampdager svarte en respondent nærmere:

Kun på stadion. Distriktet er absolutt ikke forberedt på å møte utfordringer utenfor stadion. På stadion er man relativt godt bemannet, og dette skyldes ene og alene at regningen dekkes av fotballklubben. Distriktet setter for øvrig sjelden eller aldri på ekstra ressurser.

Samtidig er det viktig at også de distriktene som har begrensede erfaringer eller ingen lokale risikosupportere har en troverdig beredskap. Også mindre steder med få lokale problemer får en gang i året besøk av klubber med kjente risikosupportere, som Brann, Lillestrøm og Vålerenga. Det fikk Sandefjord erfare i 2006. Dette bør ofte bety en forsterket beredskap ved besøk fra klubber som har kjente risikosupportere, i nært samarbeid med det distriktet der supporterne hører hjemme. Samtidig må man selvfølgelig må ha en relevant og riktig trusselvurdering i hvert enkelt tilfelle. Hadde samarbeidet mellom Hordaland og Vestfold vært bedre i 2006, kunne kanskje en del av de uønskede hendelsene i Sandefjord vært unngått?

Slik jeg ser det er det en motsetning mellom antallet som sa seg godt forberedt og det relativt lave antallet som sa seg fornøyd med bemanningen i eget distrikt på kampdagene. Mulige

tolkninger her kan være at enkelte ønsker å fremstå som bedre enn de egentlig er ved å svare at de er godt forberedt, selv om dette nødvendigvis ikke er tilfelle (se også Grønmo 2004: 165). Enkelte kan også ha en feilaktig vurdering av egen beredskap og evne til å møte utfordringene, kanskje på grunn av manglende erfaring?

Bemanningen i norsk politi er et høyaktuelt tema (POD 2008/07). Mange mener at løsningen på viktige utfordringer primært ligger i bemanningssituasjonen. Dersom flertallet hadde sagt seg fornøyd med bemanningen, uansett det reelle behovet, ville dette etter mitt skjønn være ganske overraskende. På spørsmål om bemanningen er tilstrekkelig på kampdager kastet en respondent⁵⁵ lys over situasjonen i sitt distrikt:

Kun på stadion. Ofte er det kun en ordinær patrulje på kampdagen. Ved en ekstraordinær hendelse kan de tre andre patruljene fra distriktets tre andre byer brukes. Beredskapen i forbindelse med fotballkamper er lav, og jeg tror dette skyldes at det som regel går bra, og at en ekstra beredskap/spaning koster penger.

På bakgrunn av denne situasjonsbeskrivelsen kan man ane at dersom et større antall fotballsupportere skulle utagere vekk fra stadion, for eksempel i bykjernen, er det en patrulje – to betjenter – som skal stanse eller avverge dette. I ekstraordinære tilfeller kan man få forsterkninger av ytterligere tre patruljer – seks betjenter til – som må bruke tid på å komme seg til stedet. I sum betyr dette at åtte politibetjenter er det man har å rutte med i en tilsvarende situasjon som den i Sandefjord i 2006. De åtte betjentene må i så fall påregne og stå overfor risikosupportere som i mange tilfeller vil være langt flere enn dem selv. I tillegg må patruljene kanskje dele seg og utføre tjenesten over et større sentrumsområde. Det sier seg selv at muligheten for å bringe situasjonen under kontroll er begrenset.

Inntrykket om manglende beredskap og bemanning i en del distrikter forsterkes av denne uttalelsen fra en respondent på spørsmål om bemanningen er tilstrekkelig på kampdager:

Fotballklubben betaler for sikkerheten og stiller ikke spørsmål dersom politiet mener bemanningen i enkelte kamper må være høy. Den generelle bemanningen for den ordinære styrken som går på politiets eget budsjett er imidlertid alltid lav. Dersom det skjer ting som krever en større innsats enn det som er satt av til vakthold på stadion, vil vi få problemer.

⁵⁵ For ordens skyld; denne respondenten er ikke fra Vestfold politidistrikt.

Samtidig er det viktig å erkjenne at det ikke er noen direkte sammenheng mellom antallet politibetjenter og den ro og orden de skaper (Rasmussen og Havelund 2007: 7). Dette så vi også et godt eksempel på under den tidligere omtalen av EM i 2000 fra Nederland og Belgia.

Til tross for at beredskapen inne på stadion trolig er høyere enn beredskapen ute i bybildet for øvrig i de fleste distrikter, er det bare skuffende 1 av 3 som svarte at det finnes et operativt planverk for hvordan pågripelse av voldelige tilskuere (inne på stadion) og rydding av tribune skal foregå. Oslo politidistrikt er trolig de som har kommet lengst på dette området. Distriktet har avviklet praktisk trening og opplæring i dette på Ullevål stadion de siste to åra. Denne treningen er obligatorisk for distriktets operative mannskaper. Så vidt jeg vet har enda ikke disse operative taktikkene vært anvendt i praksis ved fotballkamper i hovedstaden, kanskje med unntak av landskampen mot Bosnia i 2007⁵⁶. Samtlige respondenter fra Hordaland bekreftet at det ikke finnes slikt planverk eller at det er gjennomført opplæring i denne typen tjeneste i deres distrikt. Dette til tross for at Brann og Bergen har et dokumentert problem med risikosupportere. I tillegg har byen hatt besøk av mange utenlandske supportere de senere åra, blant annet fra klubber som Hamburger SV, Everton, Dinamo Zagreb, Marseille med flere. Branns deltakelse i europacupene og de motstandere klubben og byen har hatt besøk av, taler i alle fall ikke mot at politidistriktet legger slike planer og iverksetter trening og opplæring. Etter min vurdering er det ønskelig at flere av politidistriktene i det minste vurderer behovet for slike planer, og eventuelt iverksetter opplæring dersom behovet finnes. Oslo politidistrikt bør kunne fungere som rollemodell og veileder under arbeidet med planer og opplæring.

Når det gjelder samarbeidet politidistriktene i mellom mener jeg det er spesielt mye å gå på, uansett om mange svarte at de samarbeider tett med de øvrige distriktene. Dette er for øvrig på fullstendig kollisjonskurs i forhold til de inntrykkene jeg fikk under den deltakende observasjonen. Samarbeidsmøtet mellom distriktene i mars 2008 var det første i sitt slag og fant sted umiddelbart forut for den norske seriestarten. Dette i seg selv sår tvil om hvor nært samarbeid politidistriktene egentlig har hatt i forhold til risikosupportere. Dette var første gang der politibetjenter med spesielt ansvar for arbeidet med risikosupportere fikk møte kolleger fra andre distrikter som har samme arbeidsoppgaver. Mange visste ikke hvem som hadde ansvaret eller kompetanse på området i de andre distriktene! Hvordan kan man samarbeide godt når man ikke engang vet om hverandre? Det finnes selvfølgelig unntak; Oslo og Bergen for eksempel har samarbeidet godt ved flere tilfeller i forbindelse med kampene

⁵⁶ Planverket var på dette tidspunktet så nytt at mannskapene enda ikke hadde fått tilstrekkelig opplæring.

mellom Vålerenga og Brann. Etter møtet ble det endelig laget en foreløpig oversikt over hvem som har ansvar og kunnskap i de enkelte distriktene, slik at man vet hvem man skal kontakte ved behov for samarbeid. Møtet ble for øvrig avholdt med POD som arrangør, men det er liten tvil om at Oslo politidistrikt var den virkelige pådriveren for å få i stand et slikt møte. I tillegg må det presiseres at undersøkelsen ble sendt ut en god stund etter det «historiske» samarbeidsmøtet! Man kan bare spekulere i om andelen som var ukjente med kollegene i andre distrikter ville vært enda høyere dersom respondentene hadde blitt spurt forut for dette møtet. Det fremstår som åpenbart at politidistriktene må bygge tettere relasjoner dersom man ønsker å få til en effektiv bekjempelse av risikosupportere. Så banalt det enn virker; første bud må i alle fall være å vite om hverandre. Slike samarbeidsmøter må inn i faste former og gjøres til standard praksis. En mulig løsning er å avholde i alle fall to slike møter i året. For eksempel et i god tid før den norske seriestarten og et i løpet av sesongen, der man får mulighet til å diskutere utfordringer og løsninger på problemer, samt holdes oppdatert om utviklingen i de andre distriktene. Deltakere på disse møtene bør i det minste være representanter fra samtlige politidistrikter med lag i tippeligaen, eventuelt representanter fra andre distrikter som mener de har nytte av å delta. Dette burde ikke være vanskelig å få til! Videre mener jeg det vil være gunstig om samarbeidet utvides til også å gjelde praktisk bistand og veiledning i forbindelse med kampene. I hvert fall synes det som om det er behov for dette ved en rekke av oppgjørene i tippeligaen. Behovet i Adeccoligaen er trolig lite.

Et viktig tiltak her kan være adoptere deler av den engelske modellen. De fleste politidistrikter i England som har et profesjonelt lag i sitt område har en etterretningsenhet som har bekjempelse av risikosupportere som sin primære oppgave. Enhetene skal til en hver tid være oppdatert på utviklingen innen miljøet i sitt distrikt og blant supporterne generelt.

Tjenestemennene skal være kjent med hvem som er de mest aktive bråkmakere, noe som innebærer at man må kjenne til både navn og ansikter. Herunder skal man til enhver tid vite hvem som er utestengt fra å gå på kamper (hvem som er ilagt en «Football Banning Order»), og kunne gjenkjenne uønskede personer som allikevel forsøker å komme seg inn på stadion. De engelske politibetjentene holder seg tett på aktuelle supportergrupper, både ved hjemme- og bortekamper. De reiser altså til det samme distriktet som deres lokale supportere gjør når det spilles kamp. Der fungerer de som rådgivere og veiledere for lokalt politi (Frosdick og Marsh 2005: 166). Ved å bruke sin kunnskap setter de lokalt politi i bedre stand til å forebygge og avverge blant annet vold, skadeverk og ordensforstyrrelser. Informasjon er innhentet i forkant om hvor mange gjestende supportere som er forventet til det stedet der

kampen spilles, hvilke potensielle bråkmakere man kan forvente ankommer, hva slags transportmidler og hvilken transportrute som benyttes, samt aktuelle tidspunkter. Dette gjelder for reisen både til og fra stedet der kampen spilles. All denne informasjonen viderefremmes til lokalt politi i god tid, slik at forberedelsene og innsatsen i forbindelse med kampen blir best mulig⁵⁷.

Jeg har selv sett hvordan dette fungerer i praksis ved mine besøk i Bergen og Trondheim. Jeg vil påstå at engelsk politi nesten hadde gjort jobben ferdig. Norsk politi trengte å gjøre lite i forhold til informasjonsinnhenting om engelske supportere foran de to kampene. (Norsk politi sto selvfølgelig for den praktiske gjennomføringen). Til Trondheim sendte Hammersmith & Fulham police⁵⁸ tre tjenestemenn som bidro med informasjon og veiledning underveis, i tillegg til at de sammen med norske betjenter bedrev «spotting» i bybildet i flere timer før avspark. Merseyside police⁵⁹ sendte fire tjenestemenn til Bergen og gjorde en tilsvarende jobb der. Og husk da at engelskmennene gjør dette ved hver eneste kamp i de fire profesjonelle divisjonene i hjemlig serie!

I Norge har vi til nå bare sett svært sporadiske antydninger til samme måte og jobbe på, om enn langt fra så grundig som vi ser hos engelskmennene. I små glimt har dette vært tilfelle ved enkelte av oppgjørene mellom Brann og Vålerenga og mellom Lillestrøm og Vålerenga. Svært mange svarte jo at det ikke er noen praksis for å sende tjenestemenn fra eget distrikt med «egne» supportere på bortebane. Enkelte respondenter forklarte at dette kun skjer dersom det kommer en formell anmodning om det og det samtidig finnes tilgjengelige ressurser hos det distriktet som blir bedt om å bistå. En uttalte at det var et ønske å få til et mer forpliktende samarbeid rundt dette, men at det manglet kommunikasjon og en «avtale» mellom distriktene for å få det i stand. Andre forklarte at man kun kan påregne og få bistand av utenlandsk politi, og i enkelte tilfeller av Oslo politidistrikt. Jeg vil anbefale at behovet for etableringen av en slik praksis tas opp til vurdering. Det tror jeg flere norske politidistrikter ville kunne nyte godt av, når byene deres «inntas» av en mengde fotballsupportere. Samtidig er det grunn til å merke seg at enkelte forskere er skeptiske til denne praksisen fra politiets side og omtaler det som en «alvorlig overreaksjon» (Frosdick og Marsh 2005: 165). Det kan godt hende at behovet for en slik ordning ikke er nødvendig ved mange av kampene som avvikles i

57 British Transport Police på nett: <http://www.btp.police.uk/pdf.aspx?page=331> (lest 12.12.08).

58 Avdeling i Londons Metropolitan Police som har ansvaret for supporterne til klubbene Chelsea, Fulham og Queens Park Rangers.

59 Politidistrikt i Liverpool med ansvaret for supporterne til blant annet klubbene Liverpool og Everton.

Tippeligaen, men for de distriktene som har et etablert miljø av risikosupportere er dette et tiltak som bør vurderes.

Igjen til eksempelet Sandefjord 2006; hva hvis lokalt politi hadde hatt informasjon om forventet antall supportere, deres ankomst og avreise, oppholdssted i timene før avspark og så videre? Ville ikke det satt dem i bedre stand til å forebygge og avverge de uønskede hendelsene? Eller enda bedre; dersom politiet fra Bergen hadde vært til stede med et par tjenestemenn som kjente de verste bråkmakerne ved navn og ansikter og som forholdt seg aktivt til supporterne; ville ikke dette også kunne hatt en positiv effekt? Behovet for å sette dette mer i system bør i det minste vurderes ute i politidistriktene.

På bakgrunn av resultatene i denne undersøkelsen skulle man i alle fall tro at ønsket om å få på plass noe som kan minne om den engelske praksisen er til stede. Svært mange syntes det er en god idé at det enkelte distrikt sender egne tjenestemenn som følger «sitt» lags supportere på bortebane. Bare et lite mindretall var negative til en slik ordning. Hvordan skal man da forstå at dette er så pass lite utbredt når så mange ønsker seg en slik praksis? Årsakene til dette er trolig flere. For det første synes bekjempelsen av risikosupportere i norsk politi å mangle grunnleggende styring og sentrale retningslinjer. Dette fremmer neppe en mer enhetlig arbeidsmetodikk og utvikling av felles praksis og policy. En annen mulig forklaring kan, som jeg var inne på tidligere, være at arbeidet virker å være i en startfase. I alle fall er det et stykke igjen til vi kan si at vi har et system som fungerer optimalt på dette området. Innenfor et nytt og delvis ukjent arbeidsfelt er det ikke unaturlig at det tar tid før man etablerer god praksis. Det krever sannsynligvis en del prøving og feiling for å komme frem til gode løsninger. Andre årsaker kan være at det ikke finnes tid eller penger til å sende tjenestemenn rundt i landet etter supporterne, eller at en del av de som det er naturlig å bruke til en slik jobb ikke har mulighet eller ønske med hensyn til fritid og familie. De nye arbeidstidsbestemmelsene i politiet kan kanskje også være en hindring for etablering av en slik praksis?

Med fare for å gjenta meg selv virker det som om det overordnede ansvar for ledelse og koordinering av innsatsen mot risikosupportere ikke er tydelig nok plassert i norsk politi. Mange av de tjenestemennene jeg var i kontakt med under den deltakende observasjonen ga signaler om dette. Flere lot det komme klart frem at dette var for dårlig og at noe måtte gjøres dersom politiet skulle bli bedre på dette området. Dette synet har bred støtte blant mine

respondenter; bare 14 prosent mente jo ansvaret er godt nok plassert sentralt. Det er i seg selv med på å styrke antagelsen om at det mangler styring eller i det minste at det er tvil om hvem som har styringen. Etter min vurdering er dette meget alvorlig for politiets mulighet til å bedrive effektiv bekjempelse av risikosupporterne. Det er åpenbart at ansvar for ledelse og koordinering av dette arbeidet må plasseres utenfor de ordinære politidistriktene og at det ikke må være tvil om hvem som har dette ansvaret. En av hovedoppgavene må være å legge til rette for godt samarbeid distriktene i mellom og trekke opp retningslinjer for bekjempelsen, samt være norsk politis kontaktpunkt overfor relevante samarbeidspartnere, inkludert utenlandsk politi.

At ledelse og koordinering fungerer for dårlig får man en ny bekreftelse på når godt over 9 av 10 enten svarte at det ikke finnes en nasjonal handlingsplan for bekjempelse av voldelige tilskuermiljøer eller ikke vet om en slik plan eksisterer. At 4,6 prosent svarte noe annet får så være. Enten har disse oppdaget noe de andre ikke har eller de kan ha misforstått spørsmålet. Og dersom det faktisk eksisterer en plan som så få er kjent med er dette et alvorlig varsku i seg selv! Ingen annen tilgjengelig dokumentasjon tyder på at en slik nasjonal plan finnes i politiet. Jeg mener at dersom det overordnede ansvar for bekjempelsen av risikosupportere etter hvert plasseres tydelig slik det bør, må en av de første oppgavene være å produsere et dokument som kan si noe om hvor vi er i dag, hvor vi skal hen, og hvordan vi skal jobbe for å komme dit.

Politidirektoratet har til nå utarbeidet en rekke strategidokumenter og handlingsplaner; for eksempel «Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002-2005» (2001), «Prosjekt Organisert Kriminalitet» (2005) og «Nasjonal strategi for etterretning og analyse» (2007). Når risikosupporterne først er definert som et problem og Politidirektøren pryder avisenes forsider i sakens anledning, er det da noen fornuftig grunn til å ikke legge en plan som hele Politinorge kan forholde seg til?

Misnøyen med POD i forhold til bekjempelse av risikosupportere er da også utbredt blant mine respondenter. Svært få mente at POD gjør en tilfredsstillende jobb med å lede og koordinere innsatsen. En misfornøyd respondent fyrte av denne kraftsalven om direktoratets innsats; «(...) mangler fullstendig helhetlig tenkning (...) virker ikke engang i forhold til enkelthendelser». Samtidig er det enkelte som beskrev at POD har kommet sterkere på banen i løpet av det siste halve året og bidratt til å få bedre struktur i dette arbeidet. Enkelte beskrev at det foreligger planer om å overføre det sentrale ansvaret for bekjempelse av

risikosupportere til Kripos. Per nå ser det ut til at Kripos kun skal fylle funksjonen som «Nasjonalt Fotball Informasjons Punkt», men ikke ha noe klart ansvar for koordinering eller harmonisering av distriktenes innsats. Dette er i så fall et lite skritt på veien.

Et annet interessant spørsmål er om politiets lovhjemler per i dag er tilstrekkelige for å bekjempe problemene på en effektiv måte. Under mine besøk i politidistriktene var det tydelig at flere politibetjenter var opptatt av dette. I undersøkelsen mente noe under en av fire at dagens lovverk er tilstrekkelig. De resterende fordelte seg jo helt jevnt på alternativene nei og vet ikke. Uten juridisk bakgrunn eller erfaring fra bekjempelse av risikosupportere er det vanskelig og mene noe altfor bestemt på dette punktet. Uansett bør det foregå en levende debatt blant jurister og tjenestemenn ute i politidistriktene, og ikke minst bør politiet sentralt gjøre seg opp en mening i forhold til dette. I Sverige og Danmark er dette også svært aktuelle problemstillinger.

Mange vil nok være uenige med de som mener at vi trenger nye og forbedrede regler for å drive en effektiv bekjempelse på området. Man kan argumentere for at vi allerede har de nødvendige lovhjemler som rammer de uønskede eller straffbare handlinger som begås av personer i disse miljøene, ved bestemmelser i både politiloven og straffeloven. En politijurist jeg diskuterte problemstillingen med var opptatt av at vi i alle fall bør prøve ut de lovhjemler vi allerede har før vi forsøker å få flere og utvidede hjemler.

Et spørsmål er for eksempel hvor langt adgangen etter politiloven til å bortvise (eller forby personer opphold) fra et fotballstadion og omkringliggende område strekker seg. Politiloven gir blant annet adgang til å forby opphold i bestemte områder, fjerne eller bortvise personer; «for å stanse forstyrrelser av den offentlige ro og orden eller når omstendighetene gir grunn til frykt for slike forstyrrelser, for å ivareta enkeltpersoners eller allmennhetens sikkerhet, for å avverge eller stanse lovbrudd»⁶⁰.

Kan man for eksempel sette i verk tiltak etter denne bestemmelsen for å nekte risikosupportere å dra på fotballkamp eller oppholde seg i umiddelbar nærhet til stadion i et gitt tidsrom? Eller hva med straffeprosesslovens bestemmelser om besøksforbud? Kan man ved bruk av disse reglene forby personer opphold på eller ved stadion på kampdagene? Hva

⁶⁰ LOV 1995-08-04 nr 53: Lov om politiet (politiloven), § 7. <http://www.lovdata.no/all/hl-19950804-053.html#7> (lest 12.12.08).

med meldeplikt? Kan enkelte pålegges å melde seg på en politistasjon for å hindre dem å gå på kamp? Dette er juridiske spørsmål som synes uavklart i norsk sammenheng. Disse spørsmålene bør avklares før man eventuelt arbeider for å få utvidede lovhjemler.

Det er også delte meninger om hvorvidt nye og strengere regler er et effektivt virkemiddel for å begrense problemene med risikosupportere. De engelske politibetjentene jeg snakket med var ikke i tvil om at det skjerpede lovverket i Storbritannia hadde hatt mye å si for nedgangen de har opplevd de senere åra. Formålet med «The Football Banning Order» (FBO) er å forhindre kjente risikosupportere i å lage bråk innenlands og utenlands (Home Office 2005: 26-27). Etter en lovendring i 2000 som utvidet politiets fullmakter, har stadig flere personer blitt ilagt et slikt forbud mot å gå på kamp. Samtidig har man sett en nedgang i alvorlige tilfeller av uønskede hendelser med fotballsupportere (Stott og Pearson 2006: 4).

Ifølge Stott og Pearson (2006) er dette ikke nødvendigvis et resultat av årsak og virkning. En mer sannsynlig forklaring ligger i mer velfunderte og riktig tilpassede strategier fra politiets side overfor risikosupportere. Effekten av økt bruk av FBO er ganske usikker (2006: 14). Det er også betenkelig at det stilles sivilrettslige krav til bevis i forbindelse med illeggelse av en FBO, og ikke strafferettslige, til tross for at en ilagt FBO innebærer en vesentlig begrensning i friheten⁶¹ til den forbudet rammer (2006: 5). I tillegg kommer den utstrakte bruken av FBO trolig i konflikt med grunnleggende menneskerettigheter og EU sitt regelverk om fri flyt (2006: 5).

Dette er argumenter som det bør tas hensyn til ved en eventuell vurdering av om vi trenger utvidede fullmakter i Norge for å bekjempe problemene med risikosupportere. Uansett lovverk virker det vanskelig å forhindre supportere fra å avtale og deretter gjennomføre planlagte slåsskamper, særlig i tilfeller der dette skjer på avsidesliggende steder.

⁶¹ Politiet kan blant annet kreve at personer ilagt en FBO innleverer passet sitt i mange dager før en kamp skal spilles, for å forhindre utreise. Meldeplikt overfor politiet brukes også for å begrense bevegelsesfriheten innenlands (Home Office 2005: 9-11).

Den presentasjonen og tolkningen som er gjennomført til nå gjør meg i stand til å besvare de to første delspørsmålene⁶²:

Det synes som om det ikke foregår noen tydelig ledelse eller styring av politiets arbeid med risikosupportere på overordnet nivå i Norge. Politidistriktene styrer seg selv, uten at det foregår helhetlig tenkning. Sentrale retningslinjer eller føringer for arbeidet er fraværende, det samme virker å være tilfelle for lokale retningslinjer, selv om enkelte distrikter har utarbeidet mer eller mindre formelle kjøreregler. I mange distrikter er det også uklart hvem som egentlig har hovedansvaret for arbeidet med risikosupportere.

Samarbeidet mellom politidistriktene har åpenbare forbedringsmuligheter. I mange tilfeller har distriktene liten eller ingen kommunikasjon. Det samarbeidet som har vært har i høy grad vært uformelt og tilfeldig, uten å innebære fastlagte rammer og gjensidige forpliktelser. Formell møtevirksomhet og fastlagte strukturer for samarbeidet har forekommet i svært liten grad. Hovedsaklig har samarbeidet foregått i tilknytning til enkelte hendelser, det vil si bestemte fotballkamper. Samarbeid på mer overordnet nivå, uavhengig av konkrete fotballkamper, har man sett svært lite av. Samordningen av distriktenes innsats har vært svært mangelfull og arbeidet lider trolig under fraværet av overordnet styring og ledelse.

6.3 Resultater på bakgrunn av spørsmål om forholdet til andre aktører.

De øvrige delene av spørreskjemaet omhandlet samarbeidspartnere som fotballklubbene og fotballforbundet, samt internasjonalt politisamarbeid og forholdet til media.

Tilfredsheten rundt samarbeidet med fotballklubbene er utbredt. Over 88 prosent svarte ja på spørsmål om de opplevde samarbeidet med den lokale fotballklubben som tilfredsstillende. Bare 9,3 prosent var misfornøyde, og svarte nei. 2,3 prosent svarte vet ikke. Samtidig svarte 86 prosent ja på spørsmål om «egen» klubb tar utfordringene knyttet til voldelige tilskuere på alvor. Også her var det kun 9,3 prosent som svarte nei, det vil si at klubben etter deres mening ikke tar dette alvorlig nok. 4,6 prosent svarte vet ikke. Samtidig som samarbeidet med klubbene synes å være tilfredsstillende, mente en god del at taushetsplikten er en hindring i samarbeidet. 37,2 prosent svarte ja og 58,1 prosent svarte nei på spørsmål om de opplevde

62 Side 18.

taushetsplikten problematisk under samarbeidet. De resterende 4,6 prosent svarte enten vet ikke eller lot det stå ubesvart.

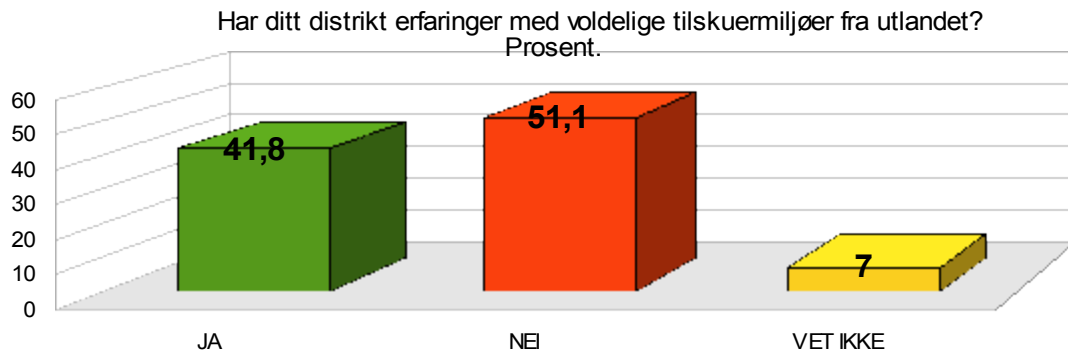
Under den deltakende observasjonen og samtalene med politibetjentene ble det fra flere ulike hold antydning at klubbene har økonomiske motiver for å tone ned utfordringene knyttet til voldelige tilskuere. Slik jeg forsto det mente enkelte at klubbene ikke ville vedkjenne seg problemene fordi sikkerhet koster. En informant ga klart uttrykk for at dersom klubbene åpent erkjenner at de har problemer med vold blant sine supportere, vil det komme forventninger og krav om at de iverksetter tiltak for å bekjempe disse, noe som vil medføre økte utgifter. 25,6 prosent av respondentene støttet denne forståelsen og svarte ja i forhold til om klubbene har økonomiske motiver for å dysse ned utfordringene. Hele 60,4 prosent opplevde det ikke slik og svarte nei på spørsmålet. De resterende 14 prosentene svarte vet ikke i forhold til klubbenes motiver på dette området.

Frustrasjonen i forhold til gjeldene praksis og rutiner rundt utestengelse av tilskuere var stor. Bare 16,3 prosent svarte at de syntes dagens praksis på dette feltet fungerer tilfredsstillende. De resterende fordelte seg helt jevnt på alternativene nei og vet ikke, 41,8 prosent på hvert.

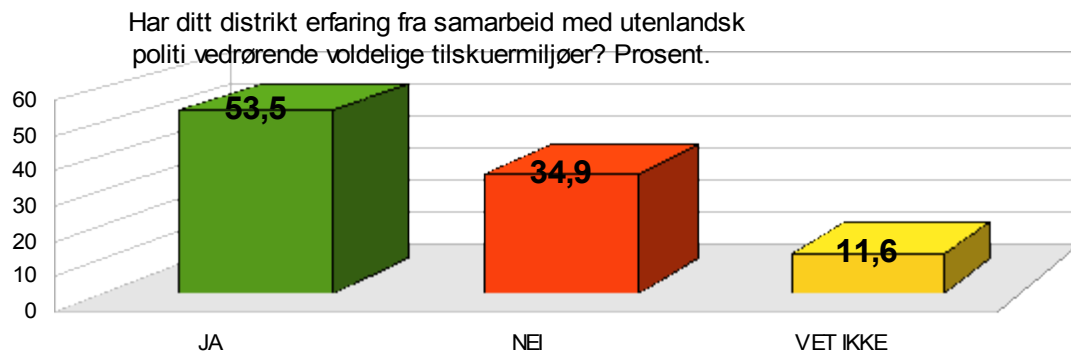
Samarbeidet mellom politidistriktene og Norges Fotballforbund kommer dårligere ut enn samarbeidet med klubbene. På spørsmål svarte kun 16,3 prosent ja i forhold til om de var tilfredse med samarbeidet mellom eget distrikt og NFF. 32,5 prosent var ikke tilfredse, og svarte nei. Samtidig er det verdt å merke seg at andelen som svarte vet ikke var på hele 51,1 prosent! Det var også delte meninger om hvorvidt NFF tar utfordringene med voldelige tilskuere på alvor. 37,2 prosent svarte ja på spørsmål om NFF tar utfordringene alvorlig. 27,9 prosent mente NFF ikke tar dette seriøst nok, og svarte nei. Også på dette spørsmålet var det et stort antall som svarte vet ikke; 34,9 prosent. Videre svarte 21 prosent ja; NFF har økonomiske motiver for å tone ned utfordringene knyttet til voldelige tilskuere, mens 27,9 prosent mente dette ikke er tilfelle. Igjen var det mange som ikke hadde noen formening; 51,1 prosent svarte vet ikke. På spørsmål om taushetsplikten oppleves som en hindring i samarbeidet med NFF svarte 23,2 prosent ja, 32,5 prosent nei, mens 44,2 prosent svarte vet ikke.

69,7 prosent svarte ja på om deres politidistrikt har vært involvert i forbindelse med internasjonale kamper, som for eksempel landskamper, europacupkamper og liknende. 27,9

prosent hadde ikke denne erfaringen, mens 2,3 prosent svarte vet ikke. Erfaringer med voldelige tilskuere fra utlandet kan leses av diagrammet under:

Av diagrammet under ser vi at noe over halvparten av respondentene oppga at deres distrikt har samarbeidet med utenlandsk politi i forbindelse med voldelige tilskuere:

Det viser seg imidlertid at kontakten med de utenlandske kollegene i stor grad er styrt av hendelser, nærmere bestemt utviklingen av en konkret fotballkamp. Hele 62,8 prosent svarte bekræftende på at samarbeidet *utelukkende* finner sted i forbindelse med en konkret kamp mellom et norsk og et utenlandsk lag. Bare 4,6 prosent svarte nei; at det ikke forholder seg slik. Samtidig svarte hele 32,5 prosent vet ikke på spørsmålet om samarbeidet med utenlandsk politi utelukkende finner sted i forbindelse med en bestemt kamp.

39,5 prosent svarte at ja; de var fornøyde med de erfaringene de har hatt med utenlandske kolleger i forbindelse med fotballkamper. Bare 7 prosent mente samarbeidet har vært utilfredsstillende for deres del. Også her var det mange som svarte vet ikke, hele 53,5 prosent. Under den deltagende observasjonen i Trondheim og Bergen ble internasjonalt

politisamarbeid en naturlig del av samtalene, nettopp fordi det var internasjonale kamper som skulle spilles. Jeg fikk raskt et inntrykk av at det var store variasjoner i samarbeidsklimaet, sett med norske øyne. Det ble trukket frem av det var lettest å samarbeide med vesteuropeiske kolleger, eksempelvis briter og nederlendere. Språk, kultur og relativt homogene politiorganisasjoner ble nevnt som mulige forklaringer.

En politibetjent fortalte at han hadde tatt kontakt med kroatisk politi i forbindelse med en europacupkamp mellom et norsk og et kroatisk lag. Politibetjenten lurte på om kroatene hadde informasjon om hvor mange supportere som var ventet til Norge, hvordan og når de ville komme, og generelt hva norsk politi kunne forvente seg av de kroatiske supporterne. I tillegg var han interessert i å få kroatisk politi til Norge som veiledere og rådgivere. Svaret han fikk var ikke oppløftende; kroatisk politi hadde ikke tenkt seg til Norge og omtrent den eneste informasjonen han fikk om de tilreisende supporterne var: «They`re coming in two days, they`re extremely violent. Good luck!».

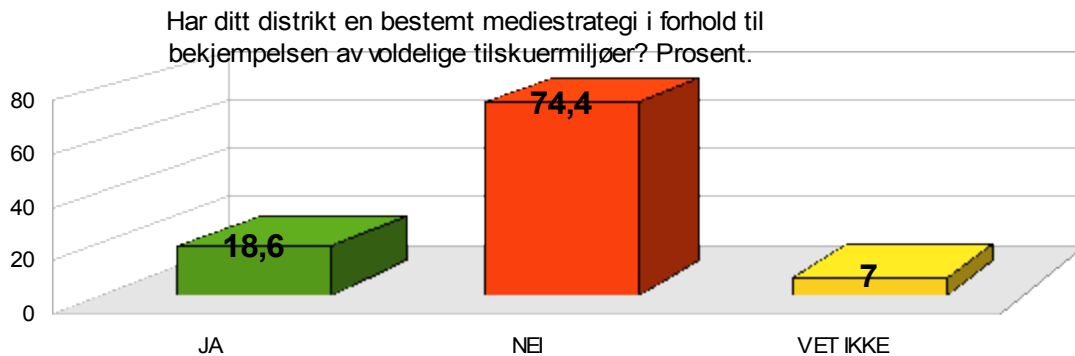
Dette inntrykket gjenspeiler seg delvis i undersøkelsen. Kun 4,6 prosent svarte ja på spørsmål om samarbeidet med utenlandsk politi fungerer omtrent likt uavhengig av land. 32,5 prosent svarte nei og mente altså det fungerer ulikt alt ettersom hvem man samarbeider med. Hele 62,8 prosent svarte vet ikke! Noe over halvparten, 53,5 prosent, svarte dessuten ja på om enkelte lands politi er spesielt kompetente i forhold til bekjempelse av voldelige tilskuermiljøer. Bare 2,3 prosent svarte nei; de ikke opplevde politiet i enkelte land som særlig dyktige. Samtidig svarte hele 44,2 prosent vet ikke.

På spørsmål om norsk politis kompetanse i forhold til sine utenlandske kollegers, vedrørende voldelige tilskuermiljøer, svarte bare 21 prosent at nordmennene er dyktige sammenliknet med utenlandsk politi. 32,5 prosent svarte nei; nordmennene ikke er dyktige i forhold til sine utenlandske kolleger. Nok en gang var det mange som ikke har en mening, 46,5 prosent svarte vet ikke. 60,5 prosent svarte ja i forhold til om norsk politi har mye å lære av utenlandske kolleger når det gjelder bekjempelse av voldelige tilskuermiljøer. Kun 4,6 prosent mente det ikke er mye å lære, mens 34,9 prosent svarte vet ikke.

Noe under halvparten, 46,5 prosent, svarte ja på spørsmål om de vet hvordan de skal gå frem eller hvem de skal kontakte dersom de har behov for å samarbeide med utenlandsk politi om voldelige tilskuere. De resterende 53,5 prosentene fordelte seg på alternativene nei eller vet

ikke, altså var de i større eller mindre grad usikre på hvordan de skal gå frem for å oppnå kontakt med rette vedkommende.

Siste del av undersøkelsen handlet om politiet og media. På spørsmål om eget politidistrikt har en bestemt mediestrategi i forhold til bekjempelse av voldelige tilskuere svarte under en av fem bekreftende:

Andelen som oppga at deres distrikt *ikke* har noen bestemt strategi på dette området var som vi ser meget høy, nesten 75 prosent. Dette står i skarp kontrast til det faktum at 81,4 prosent svarte ja på spørsmål om media er en viktig aktør som politiet bør forholde seg aktivt til ved bekjempelsen av voldelige tilskuermiljøer. Bare 7 prosent svarte nei, mens 11,6 prosent svarte vet ikke.

Når det gjelder synet på medias dekning av fotballpøblene og de utfordringen dette skaper, delte respondentene seg i tre jevne grupper. 34,9 prosent svarte ja; media overdriver problemet, 30,2 prosent svarte nei; media overdriver ikke. 34,9 prosent svarte vet ikke i forhold til om medias omtale er passende i forhold til realitetene.

6.4 Diskusjon av resultatene om forholdet til andre aktører.

I dette kapitlet blir det også noe presentasjon av de utdypende kommentarene med samme begrunnelse som tidligere; disse er med på å forklare *hvorfor* respondentene svarte på en bestemt måte, og legger dermed et dypere grunnlag for diskusjon og tolkning.

Det er gledelig å se at samarbeidet mellom politidistriktene og klubbene virker å fungere godt, i alle fall sett med politiets øyne. De aller fleste var altså fornøyde både med samarbeidet de har med klubbene vedrørende risikosupportere og i forhold til om klubbene tar problemene med disse miljøene på alvor. Det er liten tvil om at klubbene er en meget viktig samarbeidspartner for politiet dersom bekjempelsen av risikosupportere skal fungere godt.

Allikevel er det noen skjær i sjøen. Det var nok ikke så mange som mente at klubbene hadde økonomiske motiver for å tone ned problemene som jeg hadde forventet på bakgrunn av inntrykkene fra den deltakende observasjonen, noe som er positivt. En del distrikter og klubber har antakelig hatt så pass få utfordringer på dette området, at dette ikke har vært noen aktuell problemstilling. Derimot er det grunn til bekymring når for eksempel et klart flertall av respondentene fra Hordaland oppfattet at klubben Brann⁶³, som har risikosupportere blant sine tilhengere, ser gjennom fingrene med problemene av økonomiske årsaker.

Samtidig opplever en del respondenter taushetsplikten som vanskelig for å få til et best mulig samarbeid med klubbene. Blant de som mener dette finner vi respondenter fra Agder, Hordaland (et klart flertall her mener det) og Romerike. Av de problemstillinger dette reiser, er adgangen til å utveksle informasjon om hvilke personer som etter politiets mening utgjør et problem, hvem som for eksempel har blitt pågrepet eller innbrakt av politiet i forbindelse med en kamp i et annet distrikt og så videre.

Dette er nært knyttet til rutiner og praksis vedrørende utestengelse av supportere, et tema som det for øvrig virker å være både frustrasjon og forvirring rundt, noe som flere respondenter forklarte seg nærmere om i spørreskjemaets kommentarfelter:

63 Jeg legger da til grunn at klubben respondentene uttaler seg om er Brann og ikke Løv-Ham.

Dette fungerer ikke. Dersom en supporter er utestengt, bør dette også gjelde på bortekamper. I dag er det intet system/rutine som sørger for dette. Hjemmelsgrunnlaget for utestengelse klubb/politi er også uklart.

Ved at klubbene utestenger blir det mye forskjellig praksis, noe som er uheldig. Klubbene er etter min mening altfor snille og ettergivende mot miljøene.

Fungerer overhodet ikke, dels på grunn av manglende lovverk og dels på grunn av taushetsplikten. Helt bingo.

Misnøyen med dagens praksis i forhold til utestengelser av supportere er meget utbredt og berettiget, etter min vurdering. Per i dag er det klubbene som beslutter at person kan utestenges fra hjemmekampene, men hvilke hjemler eller kriterier som ligger til grunn før et slikt tiltak iverksettes, synes uklart. NFF (2007: 5) sier ikke noe om dette utover at «Bråkmakere, personer som er påvirket av alkohol eller andre rusmidler skal avvises ved inngangene eller bortvises fra arenaområdet. Dette er arrangørens ansvar».

Etter alt å dømme mangler det klare retningslinjer og enhetlig praksis her. Et annet spørsmål er hvordan dette håndheves og om det til enhver tid finnes oppdaterte oversikter over hvem som er uønsket. Og har klubbene adgang til å gi slik informasjon videre til politiet? Det er lett å argumentere for at retningslinjer og rutiner vedrørende utestengelse av tilskuere må forbedres. Blant spørsmålene som bør avklares er politiets versus klubbens adgang til å utestenge supportere. I Sverige er dette også en svært aktuell problemstilling (BRÅ 2008/20: 47-48). Uansett hvem som skal ha myndighet på dette området er det å anbefale en ensretting av gjeldene praksis, med klare kriterier for hva som skal til før en person kan utestenges. Rutiner for registrering og håndheving av iverksatte utestengelser bør også klarlegges, også her bør det tilstrebes å følge en mest mulig lik praksis. I dette ligger det også trolig en del uavklarte juridiske spørsmål.

Et annet interessant funn, som for så vidt er litt på siden av spørreundersøkelsen, er hvordan klubbene presenterer seg selv i forhold til sikkerhet. Ved å gå gjennom klubbene i Tippeligaen sin organisasjon og administrasjon på deres offisielle nettsider, finner man at bare 3 av 14 presenterer sin sikkerhetsansvarlig (per 1.10.08). Om de øvrige klubbene da enten ikke har en slik funksjon, eller har bakt denne inn i andre stillingsbetegnelser som «arrangementsansvarlig», «arrangementssjef» eller «publikumsansvarlig» skal være usagt, men sier det ikke allikevel noe om bevisstheten rundt sikkerhet? At flere klubber velvillig presenterer sin «kjøkkensjef», men ikke har noen tydelig informasjon om hvem som er

sikkerhetsansvarlig eller hvordan klubben arbeider på dette området sier vel sitt? Klubbene er for øvrig pålagt etter NFFs regler å oppnevne en sikkerhetsansvarlig (2007: 19). Ellers finnes det forsvinnende lite informasjon om sikkerhet på og rundt stadion på de ulike klubbenes nettsted.

Når det gjelder samarbeidet med fotballforbundet virker det å være en del misnøye blant respondentene. Altfor få mente at samarbeidet mellom eget distrikt og NFF fungerer tilfredsstillende i forhold til voldelige tilskuere. På den annen side hadde over halvparten ingen mening. Dette gjelder for øvrig på mange av spørsmålene som omhandler NFF. Andelen som svarte vet ikke er så høy på de fleste spørsmålene som gjelder NFF at det er vanskelig å komme med sikre vurderinger av forholdet mellom politidistriktene og forbundet. Den mest sannsynlige forklaringen på dette er at kontakten mellom de ulike distriktene og landets øverste fotballmyndighet er så sporadisk, at mange føler at de ikke har grunnlag for å mene verken det ene eller andre. Dette er for så vidt ikke så rart da det er mer naturlig for politidistriktene og ha løpende kontakt med sine lokale klubber enn med forbundet. Kanskje forholdet mellom politiet og NFF ville blitt bedre dersom forbundet primært kunne forholdt seg til en overordnet politimyndighet, og ikke 27 distrikter i enkeltsaker? Ellers kan det hende at mange av respondentene opplevde spørsmålene om politiet og NFF som lite relevante, eller kanskje var de dårlig formulert?

Respondentenes forhold til NFF ble utdypet i noen av spørreskjemaets kommentarfelter. Disse kan belyse forholdet mellom politidistriktene og NFF:

NFF har kun eierforhold til 2 x 45 minutter pluss pause og KUN inne på stadion. Alt utover dette er NFF uvedkommende og NOEN ANDRE sitt ansvar.

NFF har solgt seg til TV2 og skrevet under på en avtale der TV2 bestemmer når kamper skal spilles. De har således solgt sin egen mulighet til å påvirke kampoppsettet og kamptidspunktene.

Liknende beskrivelser finner vi i Sverige, der avtalen mellom det svenske fotballforbundet og TV-selskapene ofte medfører at kamper med høy risiko legges til klokka 20 på hverdager. Dette antas å medføre vesentlig flere voldsepisoder og ordensforstyrrelser enn om slike kamper spilles tidlig på formiddagen i helgene (BRÅ 2008/20: 58). Videre:

NFF har en arroganse som mangler sidestykke, de lever totalt i sin egen verden. Deres uttalelser i løpet av 2008 viser beklageligvis at det på kort sikt ikke er en bedring i sikte. Har de kontakt med verden utenfor? (...) De er overhodet ikke villige til å se på fotballvold i en større sammenheng – kun 2 ganger 45 minutter, pluss pause angår NFF.

Ikke alle var like negative i sin beskrivelse av fotballforbundet:

NFF er det organet som de siste ti årene har tatt problemet seriøst; avviklet kurs og seminarer for klubber og politi på landsbasis. Politiet er kommet på banen sentralt de siste to årene, før dette var det politidugnad.

Samarbeidet mellom politiet og NFF ser i øyeblikket meget bra ut, mye positivt i emning. Fra å virke noe uinteressert fremstår nå NFF som interessert i å samarbeide med politiet for å bekjempe de voldelige tilskuermiljøene.

NFF har vært pådriver i arbeidet rettet mot bråkmakerkulturen i Norge. Arbeid fra NFF til politi og klubber har hatt stor betydning for at vi ikke har større problemer enn vi har i dag. NFFs strenge regelverk overfor klubbene har også bidratt svært godt.

Det var allikevel stor fortvilelse i forbindelse med 16. mai kampen mellom Brann og Vålerenga i Bergen våren 2008. Fra politiets ståsted var dette en svært ugunstig dato å legge en slik kamp, i tillegg var avspark så sent som klokka 20.00 fordi kampen skulle sendes direkte på TV2. Det ble jobbet iherdig fra politiets side for å forsøke å få flyttet kampen til et annet tidspunkt. Det er vel ikke særlig overraskende at dette mislyktes. Også Vålerengas supportere «Klanen» var sterkt kritiske til valg av tidspunkt for denne kampen og beskyldte NFF for å «gå på akkord med sikkerheten» så lenge som et halvt år i forveien⁶⁴. Reim (2008: 138-139) stiller også spørsmål ved troverdigheten ved NFFs erklæringer om at problemene tas på alvor når man valgte å legge denne kampen på dette tidspunktet. I forbindelse med kampen måtte det da også betydelig innsats til fra politiets side, som avverget et avtalt slagsmål mellom 40 fotballsupportere på en skole i Bergen i timene før avspark⁶⁵.

Politiet ønsker seg større innflytelse over når og hvor enkelte risikokamper avvikles, noe de har lite eller ingen evne til å påvirke. Det motsatte er i noen grad tilfelle i England, selv om TV-selskapene har mye makt også her. Kamper med høy risiko spilles ofte tidlig lørdag eller

64 Aftenposten 5.12.07, side 30: «NFF går på akkord med sikkerheten».

65 Verdens Gang, nettutgaven 16.5.08: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=520226> (lest 12.12.08).

søndag formiddag, ofte så tidlig som 12.45 lokal tid, etter anbefaling fra politiet. Både politiet og fotballmyndighetene ser fordelen ved dette, blant annet begrenser det mengden alkohol det er mulig å få i seg i timene før kampen. Verken klubber eller forbund ser seg tjent med vold eller uroligheter blant supporterne.

Samtidig er en eventuell økt innflytelse for politiet vedrørende kamptidspunkter trolig i konflikt med økonomiske interesser hos fotballforbundet og TV-selskapene. I en del tilfeller kunne kampoppsettet allikevel vært satt opp på en måte som tok mer hensyn til sikkerheten, uten at dette nødvendigvis hadde gått utover andre interesser. I fremtiden mener jeg fotballmyndighetene bør ta større hensyn til dette og legge til rette for å minimere sannsynligheten for vold og uroligheter. Man trenger ikke gi risikosupporterne gode vilkår for å bedrive sin aktivitet, som man gjør når man sørger for at Brann spiller kamp i Drammen samtidig som Vålerenga spiller i Bærum. Eller legger Brann mot Vålerenga til 16. mai klokka 20 for den saks skyld! I et lite land som Norge, med forholdsvis få lag i tippeligaen og med tidvis store avstander mellom klubbene, burde det være mulig å tenke nytt i forhold til dette. Ved å sørge for at visse grupper supportere får færrest mulige anledninger til å møtes eller være i nærheten av hverandre kan man trolig forebygge en del av de episodene vi har sett tilløp til de siste åra. Det er dette Balchen (1998: 152-153) kaller å «øke anstrengelsene» i det forebyggende arbeidet, altså vanskeliggjøre de kriminelle handlingene. Dette passer kanskje ikke inn i NFFs tankesett, men dette er hensyn som allikevel bør tas. Dersom sentrale politimyndigheter i tillegg søker å etablere et tettere og bedre samarbeid med NFF kan man legge til rette for at man forstår hverandre bedre og at man kan finne løsninger som er akseptable for begge parter. Også her tror jeg det er rom for forbedring.

Når det gjelder samarbeidet med utenlandsk politi tyder resultatene i denne undersøkelsen på at dette er relativt utbredt og for så vidt godt utviklet, tatt i betraktning øvrige funn som peker på at politiet mangler overordnet styring og helhetlige løsninger ved bekjempelsen av risikosupportere. I forhold til internasjonalt samarbeid ved fotballkamper ser det ut til at norske politidistrikter klarer seg ganske godt på egen hånd.

Svært mange hadde erfaring fra internasjonale kamper, og litt over halvparten hadde altså samarbeidet med utenlandsk politi i forbindelse med risikosupportere. Nesten halvparten hadde også erfaring med voldelige tilskuere fra utlandet. Dette er positivt med tanke på avviklingen av et eventuelt Fotball-EM i Norge, noe det er ambisjoner om både i NFF og hos

delar av de øverste politiske myndigheter⁶⁶. Etter de utdypende kommentarene å dømme har norsk politi erfaring med et bredt spekter av utenlandske fotballsupportere. Blant de som nevnes er supporterne til svenske Hammarby, de beryktede «Bad Blue Boys» (Kuper 1994: 228) fra Dynamo Zagreb i Kroatia, samt en rekke andre grupper tilknyttet ulike klubber i England, Nederland og Tyskland. Det landet norske politifolk trekker frem som det største forbildet når det kommer til bekjempelse av fotballvold er utvilsomt England. Årsaken til dette er trolig for det første at England har et vesentlig mindre problem med fotballvold i dag enn tilfellet var på 80- og begynnelsen av 90-tallet. Man ser at det er tatt grep og at problemene er kraftig redusert som følge av dette. England har tatt sine omfattende problemer på alvor og kan vise til gode resultater, ifølge det britiske innenriksdepartementet (Home Office 2005: 12-13). For det andre har erfaringene fra praktisk samarbeid med engelskmennene i all hovedsak vært en positiv opplevelse for norske politifolk. Dette har nok først og fremst å gjøre med kompetansen de besitter, men som tidligere nevnt er også språk og kultur med på å fremme et godt samarbeid. Andre land som trekkes frem som forbilder og gode samarbeidspartnere er også i all hovedsak nord- og vesteuropeiske som Danmark, Nederland, Sverige og Tyskland. Eksempler på land det er større misnøye med er Italia, Spania og diverse østeuropeiske land.

Til tross for at samarbeidet synes å fungere godt med mange land, er det ikke betryggende at over halvparten av respondentene ikke vet hvor de skal henvende seg eller hvordan de skal gå frem dersom de har behov for å samarbeide med utenlandsk politi. Dette gir igjen grunnlag for å presisere at det er behov for etablering av et «Nasjonalt Fotball Informasjons Punkt» som er godt kjent for alle politidistrikter. Det bør fungere slik at man ved å henvende seg dit kan settes i forbindelse med rette vedkommende hos utenlandsk politi, dersom man har behov for dette. (Dette bør naturligvis også gjelde innad i norsk politi og i forhold til relevante samarbeidspartnere). Opprettelsen av informasjonspunktet er også nødvendig for å sørge for et fortsatt godt samarbeid med de landene som nevnes som gode samarbeidspartnere, samt for å styrke forbindelsene til de landene respondentene har dårligere erfaringer med.

Funnene omkring politiets forhold til media angående fotballpøbler er også interessante. Media har stor påvirkningskraft når det gjelder dannelsen av holdninger og oppfatninger i befolkningen. Særlig gjelder dette forhold som folk flest har innsikt i, noe det er grunn til å anta er tilfellet når det gjelder risikosupportere. Massemedias dagsordenfunksjon er også godt

66 Dagsavisen, nettutgaven 31.5.07: <http://www.dagsavisen.no/sport/article293822.ece> (lest 12.12.08).

dokumentert. Som Murphy skriver (et al. 1990: 123): «Pressen er ikke kun nøytrale observatører på den sosiale scene. Den er en aktør i utviklingen av sosiale prosesser og definerer sosiale problemer». Medias fremstilling av fotballvold og risikosupportere er ikke uproblematisk. Gjennom massekommunikasjon har media sterk definisjonsmakt i forhold til hva «fotballvold» egentlig er (Poulton 2002: 123). Slik formes våre oppfatninger av hva dette problemet består i og dets omfang.

I historisk perspektiv har vi sett eksempler på både over- og underrapportering av fotballvold i media (Murphy et al. 1990: kap. 5). Fra midten av 1950-tallet og videre har man imidlertid sett en tidvis sterk dramatisering og trolig overrapportering av problemene med fotballvold og risikosupportere (Murphy et al. 1990: 117-122, Poulton 2002: 122-138). Avisenes overskrifter og krigsmetaforer vedrørende fotballvold skaper lett en slags moralsk panikk i befolkningen, noe som igjen øker presset på fotballmyndighetene, politikere og politiet. Økende krav om strengere regler og utvidede metoder gjør seg gjeldene (Armstrong 1998: 90-92, Poulton 2002: 128). Iverksatte tiltak, delvis på grunn av medias omtale, har bidratt til å omforme fotballvolden – for eksempel flytte den fra stadion til omkringliggende eller avsidesliggende steder - men ikke utrydde den. Samtidig gir media fotballpøblene en omtale disse er svært interessert i, som kan bidra til å styrke gruppeidentiteten deres og øke rekrutteringen til slike grupper (Murphy et al. 1990: 122). Poulton (2002: 137-138) argumenterer for en mer balansert mediedekning om fotballvold og risikosupportere. Disse får uforholdsmessig mye omtale i forhold til hvilket problem de egentlig utgjør og overskygger den gode stemningen og det store flertallet av ikke-voldelige supportere.

På denne bakgrunnen er det ikke oppløftende at de aller fleste bekreftet at deres politidistrikt ikke har noen klar policy overfor media når det gjelder bekjempelsen av risikosupportere! Samtidig mener et knusende flertall at media er en aktør det er viktig for politiet å forholde seg aktivt til i denne sammenhengen, noe avsnittene over også tydelig viser.

Kontrastene mellom disse to funnene er slående. Hva kan forklare dette? Etter all sannsynlighet kan de enkelte politibetjentene som jobber med feltet i liten grad klandres for en manglende strategi overfor media. Kanskje skyldes også dette manglende overordnet styring i arbeidet med risikosupporterne fra politiets side? Kanskje kommer det av manglende kunnskap hos politiet? Kanskje har politiet generelt et for passivt forhold til media? Kanskje

media ikke er interessert i nyanserte beskrivelser av virkeligheten når det gjelder risikosupportere? Det må være det enkelte politidistrikts ansvar å ha en konkret policy på dette området. Ved å ikke ha en klar policy sendes lett motstridende signaler om hva politiet gjør og hvordan politiet vurderer problemet og dets omfang. Dette er i så fall uprofesjonelt og overlater i for stor grad til media å definere problemene, med de mulige farer det innebærer. Politiet har nok begrenset evne til å påvirke media også på dette feltet, men det er allikevel viktig å være tydelig i forhold til hvordan politiet vurderer problemet og bekjempelsen av det.

Overskrifter som «Fotballpøblene skal tas»⁶⁷ med bilde av Politidirektøren, er et mitt syn uheldige, da det i verste fall kan bidra til å øke gruppeidentiteten og rekrutteringen til slike miljøer. Nå bør det presiseres at Politidirektøren i selve reportasjen ikke bruker begreper som «skal tas» eller «blåser til kamp» slik avisen skriver på forsiden. Politiet bør etter min mening være generelt tilbakeholdne med å erklære «krig» mot noen, også mot risikosupportere. Avisens forside samsvarer i liten grad med innholdet i selve artikkelen. Dette bare understreker behovet for en mer bevisst strategi fra politiets side.

Selv om mange gir uttrykk for manglende media strategi i politidistriktene, gir de utfyllende kommentarene noen inntrykk. De fleste synes å støtte en tankegang der man toner ned problemene eller i alle fall setter disse i det perspektiv de hører hjemme:

Fotballpøblene er ute etter media omtale og bør ikke få det.

Minst mulig publisitet, da fotballpøbler ofte søker slik publisitet.

Strategi på å gi bråkmakerne minst mulig mediedekning.

Enkelte peker på problemene med mangel på et bevisst forhold til media:

Hadde dette tidligere ved at vi forsøkte å holde det på det nivået det hørte hjemme. Nå har media trappet opp og politiet følger på uten at politiet forstår følgene av dette og hva det kan føre til. Vi er inne i en ny «blitzkrig».

Vi har ingen bestemt strategi overfor media. Bråkmakerne får derfor altfor mye omtale i media.

Manglende policy i det enkelte politidistrikt kan igjen være et resultat av at ledelsen, både sentralt og lokalt, ikke har anerkjent problemene med risikosupportere. Fraværet av en samordnet innsats under overordnet ledelse påvirker også hvordan ledelsen i de enkelte

67 Dagsavisen 1.4.08, side 1: «Fotballpøblene skal tas».

politidistrikter forholder seg til problemet. Samtidig er det ikke unaturlig at de distriktene som har begrensede erfaringer med risikosupportere, ikke har et bevisst forhold til media på dette området. De politidistriktene som opplever at de har visse utfordringer knyttet til dette bør man ha andre forventninger til. Fraværet av både en nasjonal handlingsplan og lokale planer, bidrar trolig også til et ganske passivt forhold til media vedrørende risikosupportere. Dersom man hadde hatt konkrete planer og retningslinjer, ville dette kanskje gjøre det lettere å vite hva og hvordan man skulle fremlegge politiets vurdering av problemene med risikosupportere i media.

Den foregående presentasjonen og tolkningen av resultatene om politiets forhold til andre særlig relevante aktører gjør meg i stand til å besvare oppgavens to siste delspørsmål⁶⁸.

Pussig nok virker det som om samarbeidet mellom det enkelte distrikt andre relevante aktører fungerer bedre enn samarbeidet politidistriktene i mellom, kanskje med unntak av samarbeidet med fotballforbundet. Samarbeidet har allikevel klare forbedringsmuligheter, og er i for stor grad knyttet til konkrete enkeltkamper. Samarbeidet er i stor grad uformelt, uforpliktende og preget av tilfeldigheter, og foregår i liten utstrekning på overordnet nivå. Samarbeidet med utenlandsk politi varierer sterkt avhengig av hvilket land det er snakk om, og lider også under fraværet av en tydelig ansvars plassering sentralt i politiet.

Svært mange politidistrikter har et altfor lite bevisst forhold til media i tilknytning til risikosupportere, med de ulemper det kan medføre.

7. DEN NORSKE MODELLEN.

Før jeg gir en beskrivelse av «den norske modellen» er det naturlig å svare på oppgavens første hovedspørsmål⁶⁹. En årvåken leser vil allerede ha lest seg til svaret mellom linjene i det som til nå er skrevet. På bakgrunn av funnene denne oppgaven baserer seg på mener jeg det er grunnlag for å hevde at flere av *de mest grunnleggende utfordringene* for en mest mulig vellykket politiinnsats ved bekjempelsen av risikosupportere kan knyttes til interne forhold i politietaten. Stikkordene er blant annet fravær av overordnet styring, manglende formelle retningslinjer, manglende plassering av ansvar og for dårlig utviklet samarbeid mellom politidistriktene og mellom politiet og andre relevante aktører.

Dette betyr ikke at man også står overfor mange andre typer utfordringer i det daglige politiarbeidet med risikosupportere. Formålet i denne oppgaven har vært å belyse de mest grunnleggende utfordringene, og mye tyder på at løsningen på mange av disse ligger hos politiet selv. Dermed er det også her man bør begynne dersom man har til hensikt å øke kvaliteten på politiarbeidet med risikosupportere.

Opgavens andre hovedspørsmål spørsmål⁷⁰ vil jeg besvare ved å koble den tidligere omtalte litteraturen med mine egne funn for å gi en beskrivelse av «den norske modellen». Med dette mener jeg politidistriktenes organisasjon og tilnærming til arbeidet med risikosupporterne. Dermed inkluderer «den norske modellen» både et grovt «organisasjonskart» (ala den skotske modellen) og en arbeidsfilosofi (i spennet mellom high og low policing). Hva slags organisering så jeg i distriktene, og hva slags profil preget politiarbeidet?

7.1 Norge versus Skottland.

Sammenlikningen mellom den skotske modellen, altså organiseringen av det skotske politiet ved fotballkamper som O'Neill (2005) beskriver, og politiarbeidet i Norge er et godt utgangspunkt. Som vi husker kan man grovt dele inn de skotske politibetjentene i tre grupper under fotballkamper: Uniformerte politibetjenter, Uniformerte (mobile) støtteenheter og Etterforskere/Spottere. Selv om man kan se visse paralleller hos politiet i Norge, er ulikhetene også mange. Konklusjonen fra Skottland er at politiet spiller en meget fremtredende rolle i forbindelse med fotballkamper. Etter mitt syn kan man ikke trekke den samme generelle

⁶⁹ Side 17.

⁷⁰ Side 17.

konklusjonen om forholdene i Norge. Hvis vi sammenlikner den omtalte tredelingen av det skotske politiet med mine observasjoner, finnes det visse likheter. Ved de fire kampene jeg deltok så jeg en inndeling ikke ulik den skotske. En ikke uvesentlig forskjell virker allikevel å være tilfanget av ressurser. Under kampene i Norge synes ofte de to første gruppene - uniformerte politibetjenter og mobile uniformerte støtteenheter – å utføres delvis av de samme mannskapene. Slik at begge oppgavene tidvis blir utført litt «halvveis». Ofte er det de samme politifolkene som kjører patrulje i byen og rundt stadion, som i siste liten må skynde seg inn på stadion for også å utføre oppgaver der, som i større grad allerede burde vært ivaretatt av andre. Dette så jeg delvis eksempel på både i Trondheim og Bergen.

En informant var særlig bevisst på denne problematikken, da han beskrev at det ofte er de samme mannskapene som har pågrepet eller innbrakt en supporter som også må transportere denne til arresten og gjøre papirarbeidet i ettertid. For norsk politis del innebærer dette at man «tappes» for begge de to første gruppene ved pågripelser i stor skala, fordi patruljene blir sittende inne å skrive rapport. Dermed er det begrensede mannskaper igjen ute til å følge opp øvrige risikosupportere og andre uønskede aktiviteter.

Som vi husker fra den strukturerte utspørringen var det bare noe over 30 prosent som sa seg godt fornøyd med bemanningen på kampdagene mens det var en relativt jevn fordeling mellom de som mente at eget distrikt var godt forberedt på kampdagene og de som mente at eget distrikt ikke var godt nok forberedt. Sitatene under punkt 6.2 peker også i retning av en gjennomgående lav beredskap ved de fleste kamper.

Skotske «spottere» utfører sin tjeneste i sivil, men gjør lite for å skjule seg for risikosupportere. I samtale med de engelske politibetjentene under oppholdene i Trondheim og Bergen, fortalte også disse at de vanligvis jobbet «åpent», ofte til og med i uniform. Dette skiller seg noe fra mine observasjoner om norske forhold, særlig i Oslo politidistrikt, der man i stor grad bestreber å holde seg skjult for risikosupporterne. Man kan argumentere for styrker og svakheter ved begge disse tilnærmingene. Samtidig er det viktig å være klar over at de kampene jeg deltok på ikke nødvendigvis er representative for hvordan norsk politi jobber ved de fleste kamper i Tippeligaen. Kampene jeg deltok på var noe utenom det vanlige, med to tilfeller av besøk fra engelske supportere og engelsk politi. Både politiet i Trondheim og Bergen hadde forberedt seg og mobilisert utover det de gjør for en hvilken som helst kamp. Kampene på Østlandet var i det første tilfellet en landskamp vurdert som «høyrisiko» med en

motstander og en politisk situasjon som trolig økte politiets beredskap. Man hadde også «skandalen» fra kampen mot Bosnia meget friskt i minne. I det andre tilfellet var det et oppgjør mellom to lag hvor supporterne «hater» hverandre, og i alle fall et av lagene har et betydelig antall risikosupportere blant sine tilhengere, slik at dette heller ikke representerte det mest typiske for politiet.

Resultatene fra spørreundersøkelsen tyder for eksempel på at «spotting» utenom fotballstadion forekommer i begrenset omfang, selv om «spotting» inne på stadion er mer vanlig. Det er heller ikke vanlig med den typen samarbeid mellom politidistriktene, tilsvarende det samarbeidet jeg så mellom norsk og engelsk politi under kampene i Trondheim og Bergen.

Ved de fleste kamper som avvikles i Norge, enten dette er landskamper eller kamper i Tippeligaen, kan man neppe se den samme tydelige organiseringen eller høye beredskapen som for en stor del var tilfellet under mine observasjoner. Min konklusjon blir derfor at norsk politi i hovedsak kun benytter seg av «den skotske modellen» ved spesielle kamper som vurderes som «høyrisiko». I Skottland ser man modellen brukt på langt mer generelt grunnlag, selv om man kan anta at også skottene øker ressursene og høyner beredskapen ved spesielle oppgjør, for eksempel «The Old Firm» mellom Celtic og Rangers.

Politiet spiller ingen fremtredende rolle ved de fleste fotballkamper i Norge, enten dette er landkamper eller kamper i Tippeligaen. Fraværet av uniformerte politibetjenter inne på stadion under kampene er ofte påfallende og man skal ikke lenger enn til Sverige før politiets nærvær er på et helt annet nivå⁷¹. Derimot spiller politiet en større rolle ved helt spesielle kamper, gjerne som involverer utenlandske supportere som man antar utgjør en høy risiko og ved kamper i hjemlig serie der begge lag har kjente risikosupportere – typisk oppgjør mellom Brann og Vålerenga og mellom Lillestrøm og Vålerenga. Norsk politi tar med andre ord i større grad et skippertak enn tilfellet synes i Skottland, der skippertakene er normalsituasjonen ved de fleste fotballkamper.

71 Aftenposten, nettutgaven 24.9.08: <http://fotball.aftenposten.no/eliteserien/article118750.ece> (lest 12.12.08).

7.2 Politiet i Norge – hunting high or low?

Kan man se noen klar tilnærming hos norsk politi vedrørende risikosupportere? Hva preger i så fall den norske politiprofilen? Hva er mest tydelig; høy eller lav profil? Dette er ikke umiddelbart lett å gi noe klart svar på. I hverdagen virker det som om man i større grad kan snakke om fravær av politi fremfor lav profil. Politiets nærvær ved de fleste fotballkamper i Norge er ikke spesielt tydelig. Politiet her i landet har heller ikke egne avdelinger eller spesialutdannede mannskaper til bruk ved opptøyer og håndtering av større folkemengder. Dette utføres i hovedsak av de vanlige uniformerte betjentene som ellers utfører generell ordenstjeneste. Derimot synes profilen å øke i klarere retning av høy profil ved spesielle oppgjør der politiet er forberedt på eller forventer uroligheter.

I forbindelse med landskampen mot Tyrkia var politiets tilstedeværelse og synlighet langt mer fremtredende enn det som er det mest typiske ved de fleste landskamper. Politiet brukte mannskaper iført utstyr for massetjeneste, og brukte disse til å sperre av deler av tribunen, noe som peker i retning av vektlegging av høy profil. Dette har vel knapt nok vært gjort noen gang i hjemlig serie? Det er også et meget sjeldent syn ved landskamper på Ullevål. Samtidig bør det poengteres at politiet i Oslo bærer slikt utstyr *under* feltuniformen, slik at dette ikke er maksimalt synlig. Allikevel synes det godt at man har på seg mer enn vanlig. Både kroppsfasong, størrelse og bevegeligheten til mannskapene gir inntrykk av det. Det ble gitt klare føringer om at hjelmene ikke skulle bæres på hodet før det ble gitt ordre om det, noe som gav et «mykere» inntrykk enn om hjelmene hadde vært på. Mannskapene bar den vanlige capen, med hjelmene lett tilgjengelig i beltet slik at denne kunne tas på raskt ved behov.

Utrustning, antallet mannskaper og den fysiske plasseringen av disse på tribunen under kampen bar i alle fall mer preg av en høy enn en lav profil, etter min vurdering. Dette ble i tillegg forsterket av de ekstraordinære situasjonelle tiltakene som NFF hadde iverksatt. Innsatsen under kampen bar preg av en form for avskrekking og «show of force». Det er allikevel viktig å huske på at dette er basert på mine observasjoner *inne* på Ullevål stadion. Hva som var situasjonen utenfor, i byområdet eller hva slags tanker ledelsen for innsatsen under kampen hadde i forhold til politiprofil, har jeg ikke grunnlag for å mene noe om.

Under kampene i Trondheim og Bergen var politiet også vesentlig mer synlig enn det jeg antar er vanlig ved en gjennomsnittlig kamp i de to byene. Antallet var flere og i Trondheim var deler av mannskapene var iført feltuniform med ekstra verneutstyr under. I Bergen gjorde man bruk av hundepatruljer på indre bane. Ingen av stedene var det satt i verk ekstra situasjonelle tiltak ala det man så på Ullevål. I etterpåklokskapens navn kan man hevde at det hadde vært behov for enkelte slike tiltak i Bergen. I Bergen fikk enhetene som skulle patruljere sentrum i timene før kampen tydelige geografiske soner de primært skulle oppholde seg i, noe man ikke gjorde i samme grad i Trondheim. I begge byene var politiet klart mer synlig også i bybildet enn det som er det mest typiske ved fotballkampene her. Felles for Trondheim og Bergen, var at den økte tilstedeværelsen og synligheten ga lite utslag i økt tilgjengelighet og økt positiv kontaktflate mellom politiet og supporterne. De ekstra mannskapene utførte i all hovedsak tjenesten i form av bilpatruljer som raskt kunne respondere på uønskede hendelser.

At tjenesten nesten utelukkende ble utført i bil, gjorde at kontakten mellom politiet og supportere var minimal utenom situasjoner der politiets innsats var *påkrevd*. Bruken av uniformerte fotpatruljer i sentrum, ved pubene der supporterne oppholder seg og i områdene utenfor stadion var i all hovedsak fraværende. Dette er heller ikke vanlig praksis i Oslo.

Dermed oppnådde man trolig ikke den positive supporteridentiteten som man legger grunnlag for ved en lav profil tilnærming fra politiets side. Nå bør det understrekes at det stort sett gikk fredelig for seg allikevel. Årsakene til at bilpatruljer i stor grad blir foretrukket fremfor fotpatruljer har trolig sin bakgrunn i tilgjengelige ressurser. Skal det være noen vits i fotpatruljer i tilknytning til en fotballkamp må man ha et antall som monner. Et lite antall har trolig begrenset effekt, også i forhold til å skape et tillitsforhold mellom politiet og en betydelig mengde supportere. Fotpatruljene bør også komme i tillegg til bilpatruljene, slik at ikke mobilitet og evne til å reagere hurtig svekkes. At valget faller på bilpatruljer i en situasjon med begrensede ressurser er ikke unaturlig.

Når det gjelder kampen på Lillestrøm så jeg denne fra en noe annen vinkel enn de øvrige observasjonene. Ved dette tilfellet fikk jeg ta del i etterretningsarbeidet i forbindelse med en fotballkamp og har ikke samme grunnlag for å vurdere den uniformerte tilnærmingen. Risikosupporterne til Vålerenga var utsatt for tett overvåkning fra sivile mannskaper som forsøkte å holde seg skjult for supporterne. Som vi så tidligere har forskning kritisert politiet i

England for økende bruk av skjulte metoder for å bekjempe risikosupportere, og pekt på at dette i verste fall kan virke mot sin hensikt (blant annet Armstrong og Hobbs 1994). Det var heller ikke bruk av uniformerte fotpatruljer i eller rundt pubene der disse supporterne oppholdt seg. Med andre ord ingen forsøk på å skape et tillitsforhold. Spørsmålet er i hvilken grad dette er egnet eller mulig overfor akkurat den gruppen supportere? Om ikke annet kan politiet uansett marginalisere bråkmakerne ved å skaffe seg flertallets tillit. Trolig er norske risikosupportere allerede relativt marginalisert og har liten støtte i de øvrige supportermiljøene (Røssevold 2008: 81).

Beskrivelser blant Branns risikosupportere peker også på at politiet i Oslo har rykte på seg for å kjøre en tøff og godt synlig linje, og at denne faktisk gir størst beundring og respekt (Røssevold 2008: 83). På den annen side tok politiet initiativ til dialog med det øvrige supportermiljøet til Vålerenga, og «transportavtalen» ville neppe kommet i stand uten påvirkning fra ledende skikkelser herfra (vektlegging av indre justis via kommunikasjon fra politiets side med andre ord).

Tida er inne for å samle trådene og gi en vurdering av hvilken profil som er mest fremtredende hos norsk politi i forbindelse med fotballkamper. I tillegg til observasjonene og utspørringen i denne studien, vil jeg basere vurderingen på mine egne observasjoner som «vanlig» tilskuer på andre kamper, samt beskrivelser fra media.

Det generelle inntrykket ved fotballkamper i Norge synes å være liten tilstedeværelse og lav synlighet fra politiets side. Politiet spiller ingen fremtredende rolle ved de fleste fotballkamper som avvikles her til lands. Dette skyldes kanskje ikke en bevisst satsing på en tilnærming med lav profil, men er snarere et resultat av manglende prioritering, begrensede ressurser og kanskje også begrenset behov for sterk tilstedeværelse ved mange av kampene. Norsk politi synes altså ikke å ha noen klar profil i forbindelse med de fleste kamper. Derimot synes det å være visse tendenser til å ta i bruk høyere profil med spesielle kamper der politiet i større grad forventer bråk eller uroligheter. Mine observasjoner peker i den retningen. Manglende bevissthet om betydningen av samhandlingen mellom politi og supportere kan kanskje være noe av årsaken til dette.

At England så pass klart trekkes frem som en rollemodell ved bekjempelse av risikosupportere, er også med på å styrke antagelsen om at tilnærming med høy profil har en viss status eller fungerer som et forbilde, mer eller mindre bevisst. England er blant de landene som har lagt mest vekt på repressive tiltak mot risikosupportere (BRÅ 2008/20: 42). Andre land som Tyskland og Nederland har kommet lengre når det gjelder forebyggende arbeid (BRÅ 2008/20: 55). Oppsummert; politiet i Norge har generelt en utydelig profil eller fravær av klar profil. Ved bestemte kamper som vurderes som høyrisiko øker sannsynligheten for bruk av tilnærming med høy profil. Den norske «modellen», hvis man i det hele tatt kan snakke om en slik, er preget av ad hoc løsninger, skippertak og har generelt en utydelig profil, men med tendenser til å ta i bruk tilnærming med høyere profil ved kamper med høy risiko.

Det er imidlertid viktig å poengtere at dette hovedsaklig er basert på fire observasjoner og ytterligere studier av politiet i Norge er påkrevd for å kunne fastslå «den norske modellen» med større grad av sikkerhet. Konklusjonen imøtegås også delvis av Frosdick og Marsh (2005: 69) som langt på vei hevder at norsk politi generelt har en tilnærming med lav profil, langt mykere enn for eksempel svensk politi, og at dette er noe av årsaken til Sverige har langt større problemer enn oss med risikosupportere.

Oslo politidistrikts nye tilnærming til demonstrasjoner og håndtering av store folkemengder, «Det mobile innsatskonseptet»⁷² (MIK), peker også i retning av at det har vært en bevisst satsing på lavere profil mer generelt de siste åra. Sterkt forenklet kan man si at konseptet går ut på å være mindre synlig, med mindre bruk av massetjenesteutstyr, samt hunder og hester, med den hensikt å virke mindre provoserende overfor demonstranter og publikum. Isteden satser man på holde seg mer i skjul, men i beredskap, med økt bruk av kjøretøyer fremfor tradisjonelle sperrekjeder av uniformerte politifolk utstyrt med hjelmer, køller og skjold. MIK benyttes også under enkelte fotballkamper med høy risiko i hovedstaden.

72 Politiforum, nettutgaven 18.4.07: <http://www.politiforum.no/id/2160> (lest 12.12.08).

8. ANBEFALINGER OG AVSLUTTENDE KOMMENTARER.

Forskning og erfaringer fra andre land - særlig erfaringene fra europamesterskapene i 2000 og 2004 og det svenske kriminalitetsforebyggende rådets (BRÅ) rapport om strategier mot fotballrelaterte ordensforstyrrelser - må veie tungt ved et forsøk på å komme med egnede anbefalinger om hva norsk politi bør gjøre for å være best mulig rustet til å møte utfordringene fra risikosupportere. På bakgrunn av den nevnte kunnskapen, samt funnene og inntrykkene som min egen undersøkelse etterlater seg vil jeg foreslå følgende tiltak for politiet i Norge:

- ✓ Det må utarbeides en nasjonal handlingsplan i politiet for bekjempelse av fotballrelatert vold og risikosupportere.
- ✓ Politidistriktene bør utarbeide sine egne handlingsplaner, tilpasset lokale forhold. I tillegg bør langt flere distrikter utarbeide et operativt planverk for hvordan pågrepelse av voldelige tilskuere (inne på stadion) og rydding av tribune skal foregå, samt gjennomføre praktisk opplæring i dette for de operative mannskapene.
- ✓ Det bør snarest mulig etableres en sentral funksjon i politiet med overordnet ansvar for å koordinere politidistriktenes innsats mot risikosupportere. Distriktenes praksis bør i større grad harmoniseres. Blant annet bør det utvikles felles standarder i forhold til trusselvurderinger og kategorisering som alle distriktene forholder seg til. Det bør stilles krav til dokumentasjon i distriktene, for eksempel i form av trendrapporter om lokale forhold vedrørende risikosupportere. Det bør avvikles faste årlige samarbeidsmøter mellom politidistriktene vedrørende risikosupportere. Formålet må være å øke kompetansen i distriktene og legge til rette for et mer formalisert og forpliktende samarbeid mellom de enkelte distriktene enn det som er tilfellet i dag.
- ✓ Det enkelte distrikt bør evaluere sin egen organisasjon og kompetanse på feltet for å klargjøre hva som kan gjøres bedre i arbeidet med risikosupportere.
- ✓ Den overordnede funksjonen bør ha ansvar for samarbeid med andre relevante aktører på overordnet nivå og bør fungere som norsk politis «Nasjonale Fotball Informasjons Punkt». En

prioritert oppgave bør være å utvikle samarbeidet mellom politiet og andre relevante aktører som NFF, fotballklubbene, supporterklubbene og media.

✓ Politiet bør i større grad bli bevisst på hvordan risikosupportere fremstilles i media og utarbeide en samstemt strategi for hvordan politiet skal forholde seg til media i spørsmål som angår risikosupportere og fotballvold.

Forslagene over omhandler i hovedsak politiets organisasjon og arbeidsmetoder, fordi det er politiet som er under lupen i denne studien. Når det gjelder spesifikke tiltak som angår bekjempelse av fotballvold, ordensforstyrrelser og risikosupportere i bredere forstand enn mine forslag over, er det igjen verdt å se til BRÅ. Mange av de kort- og langsiktige tiltakene BRÅ foreslår (2008/20: 68-69) har trolig stor relevans også for norske forhold.

Følgende av BRÅs forslag er langsiktige og rettet direkte mot politiet (2008/20: 78-82):

✓ Øke politiets kunnskap om håndtering av folkemengder, med vekt på politiarbeid med lav profil - «friendly, but firm».

✓ Sørge for enhetlig praksis ved en felles opplæring blant operative ledere/innsatsledere i politiet, slik at det skapes større forutsigbarhet for publikum og supportere i forhold til hvilket toleransenivå som gjelder under fotballkamper.

✓ Målrettet innsats mot risikosupportere, med vekt på de som begår alvorlig kriminalitet. Også kriminalitet som ikke begås i tilknytning til fotballkamper. Særlig viktig er det å «ta ut» nøkkelpersoner i nettverkene. Dette trenger ikke nødvendigvis være «lederne», men enkeltpersoner som er vanskelige å erstatte, som for eksempel den som er ansvarlig for gruppas nettside. Systematisk dokumentasjon av «medlemmenes» forbrytelser, for å få frem et mønster, og stille dem for retten i større sakskomplekser.

Av andre tiltak som er ønskelige, men som omhandler flere aktører i tillegg til politiet vil jeg nevne:

✓ Det bør avklares og utredes om dagens lovverk er tilstrekkelig for å bekjempe problemene knyttet til fotballvold og risikosupportere, herunder vurdere om ansvaret for utestengelse av supportere bør flyttes fra klubbene til politiet, slik det vurderes i Sverige og slik det nylig er

innført i Danmark⁷³. Erfaringer fra «The Football Banning Order» i England bør tas med i betraktningen.

✓ Utvikling av et forskningsmiljø i Norge med interesse for fotballvold og risikosupportere. Det er behov for mer forskning om norske forhold på dette feltet.

✓ For øvrig er det sterkt ønskelig at det fra politisk hold iverksettes et tilsvarende arbeid som er nedlagt av det svenske kriminalitetsforebyggende rådet (BRÅ), noe som resulterte i rapporten om «Strategier mot fotballrelaterte ordensforstyrrelser» (Rapport 2008/20).

BRÅ fikk i oppdrag av den svenske regjeringen å sammenfatte den kunnskap som finnes om emnet, samt komme med forslag til hvordan samordningen mellom de ulike aktørene på alle nivåer kan forbedres. Som en del av dette arrangerte rådet tre seminarer om emnet med deltakere fra blant annet relevante myndigheter, forskningsmiljøer, organisasjoner og idrettsforeninger (BRÅ 2008/20: 5). Et stort antall ulike aktører er involvert i fotballen og alle har egne og iblant motstridende interesser. Dermed er det nødvendig å skape en felles forståelse mellom aktørene vedrørende faktorer som omhandler orden og sikkerhet (BRÅ 2008/20:70).

Dette er kanskje det viktigste punktet av samtlige, da utfordringene knyttet til fotballvold og risikosupportere er så komplekse og omfatter så vidt mange aktører. Det er ikke realistisk at politiet kan løse disse utfordringene alene!

Politiet kan være initiativtaker for at et slikt bredt faglig arbeid iverksettes. Resultatene av et slikt arbeid vil være til nytte for alle involverte aktører i arbeidet med å begrense innflytelsen til risikosupportere.

Sentralt blant funnene i den svenske rapporten er behovet for en nasjonal handlingsplan for å begrense vold og ordensforstyrrelser i forbindelse med svensk fotball. I denne sammenhengen er handlingsplanen en overordnet plan for alle involverte aktører, ikke kun en plan til bruk for politiet. Årsaken til at en slik plan trengs er at «det er stor usikkerhet rundt hvem som har ansvaret for hva, hvem som skal samhandle, og om hva, samt at de ulike aktørene savner en samlende og drivende kraft» (BRÅ 2008/20: 9). Situasjonen beskrives videre som at ikke finnes noe eller noen som holder de ulike aktørene og interessene sammen. BRÅ foreslår

73 Nettavisen 23.10.08: <http://www.nettavisen.no/sport/fotball/article2327124.ece> (lest 12.12.08).

derfor at man utnevner en egen uavhengig koordinator som kan lede innsatsen og la alle aktørene møtes, uten å selv ha en egeninteresse. «En praksis må skapes og drives fra sentralt hold» (BRÅ 2008/20: 31). Fra Danmark rapporteres det også om behovet for å forsterke den koordinerte innsatsen mot risikosupportere (Arbejdsgruppen til bekæmpelse af hooliganisme 2005: 7).

Selv om BRÅ ser på flere aktører enn bare politiet (som er den viktige aktøren i *denne* oppgaven), samsvarer dette nettopp med mine egne inntrykk av norsk politi og mine anbefalinger i arbeidet med risikosupporterne! Jeg mener man lett kan overføre virkelighetsbeskrivelsen BRÅ gir om svenske forhold til situasjonen i Norge. Også når det gjelder det svenske politiet peker BRÅ på store variasjoner mellom de svenske politidistriktene når det gjelder bekjempelse av risikosupportere. For å øke supporterpolitiets kompetanse og for å harmonisere distriktenes tilnærming til problemet, planlegges det en felles enhetlig opplæring for hele landet (BRÅ 2008/20: 41-42). Danskene ser også behov for i større grad å ensrette sine politidistrikters innsats (Arbejdsgruppen til bekæmpelse af hooliganisme 2005: 9).

BRÅ peker også på problemer i forhold til politiets taushetsplikt overfor klubbene og uklare retningslinjer vedrørende utestengelse av tilskuere (2008/20: 47-48). Det er også dokumentert tilsvarende utfordringer i Danmark (Arbejdsgruppen til bekæmpelse af hooliganisme 2005: 21-37). Dette samsvarer med mine egne funn om norske forhold.

Våre naboland peker altså på mange av de samme problemene og utfordringene som jeg har funnet gjeldene for politiets innsats overfor risikosupportere her hjemme. Dette er i alle fall delvis med på å bekrefte at mine funn har noe for seg. Sverige og Danmark har tross alt vesentlig større problemer med risikosupportere og uroligheter tilknyttet fotball enn oss. Politiet her har mer erfaring og trolig minst like stor kompetanse som norsk politi på dette feltet. At svenskene og danskene har mange av de samme utfordringene som jeg ser hos oss, styrker troen på at mine observasjoner og konklusjoner har stor gyldighet. Når Sverige, som har slitt lenge med problemene, fortsatt har interne utfordringer knyttet til blant annet manglende styring og enhetlig tilnærming, er det all grunn til å anta at dette også er tilfellet her hjemme hvor jeg vil si at politiet er i startfasen med å etablere et apparat og en struktur for å gjøre en helhetlig innsats overfor risikosupporterne.

Av de funnene som er presentert og det som er skrevet for øvrig i denne oppgaven, kan man nok få inntrykk av at politiet i Norge gjør en dårlig jobb for å bekjempe og begrense problemer knyttet til risikosupportere. Dette er bare delvis riktig, slik jeg ser det. I mange av landets politidistrikter gjøres det en glimrende innsats av høyt engasjerte og dyktige medarbeidere på en rekke områder, også innenfor arbeid med risikosupportere. Det finnes flere eksempler på at politiet har avverget voldelige sammenstøt eller iverksatt effektive tiltak som har vanskeliggjort aktivitetene til risikosupportere (Reim 2008: 119, 123).

Når funnene i denne oppgaven peker på at norsk politi har stort forbedringspotensiale i arbeidet med risikosupporterne, betyr ikke dette at det ikke gjøres mye bra arbeid i de enkelte distriktene. Slik jeg oppfatter det gjør hvert enkelt politidistrikt så godt det kan ut i fra den kunnskap og kompetanse som finnes lokalt. Samtidig er det viktig å huske at i mange distrikter er problemene med risikosupportere relativt sjelden forekomst. Der det trolig er mest å hente er utvikling av en nasjonal handlingsplan, helhetlig tenkning og bedret samarbeid, både distriktene i mellom og med andre relevante aktører. Dette er ikke nødvendigvis noe det enkelte distrikt kan klandres for, snarere tvert imot. Det er politiet, *sammen*, som først og fremst må bli bedre, selv om det sikkert også kan gjøres en enda bedre jobb i de enkelte distriktene. Helt sentralt i så måte er behovet for en nasjonal handlingsplan i politiet for bekjempelse av risikosupportere.

Når alt kommer til alt er det viktig å sette problemene med risikosupportere her til lands i perspektiv. Selv om vi trolig har sett en økning av uønskede hendelser knyttet til fotballsupportere de senere åra, er det grunn til å peke på at tilgjengelig dokumentasjon tyder på at Norge har ganske begrensede problemer på dette området sammenliknet med mange andre land (Brimson 2003: 169, Røssevold 2008: 89). Som Reim (2008: 129) skriver; «I europeisk perspektiv er norske tribuner tvert imot usedvanlige fredelige og det er heller ingenting som tyder på at casualkulturen representerer noen stor utfordring her». Hun mener det påfallende at det skjer for så vidt *lite* slåssing og uønsket adferd blant norske supportere (2008: 130).

Politiet opplever å stadig bli pålagt nye oppgaver og fra politisk hold kan man få inntrykk av at «alt» skal prioriteres, men det sies sjelden eller aldri noe om hva som kan velges bort. Etter min vurdering er det mange «problemer» som bør prioriteres minst like høyt som arbeidet med risikosupportere. Andre typer vold, for eksempel familievold eller seksuell vold, er etter alt å dømme et vesentlig større samfunnsproblem enn den volden som utøves av

fotballsupportere. Vold som skjer innenfor husets fire vegger får liten offentlig oppmerksomhet, før det eventuelt blir et drap av det. Dersom en gruppe aggressive fotballsupportere braker sammen på offentlig sted blir det fort overskrifter. Reim (2008: 129) nevner all volden som skjer i forbindelse med den typiske norske helgefylla som et vesentlig større problem, men som allikevel blir oversett sammenliknet med fotballvolden. Meningen med dette er ikke å sette ulike former for vold opp mot hverandre og definere det ene som et problem og bagatellisere det andre; men det er en liten påminnelse som kan sette problemene med risikosupportere i perspektiv.

En av utfordringene med fotballvold og uroligheter knyttet til risikosupportere, er at de som regel er veldig synlige. Hendelsene og handlingene skjer ofte i det offentlige rom, med mange deltakere og med medias våkne blikk rettet mot seg. Dette gjør at man kan få inntrykk at problemet er større enn det reelt sett er. Man kan stille seg spørsmålet om det faktisk er riktig at problemet med risikosupportere er økende i Norge? Reim (2008: 55, 105-106) og Røssevold (2008: 77-78) gir beskrivelser som tyder på villere tilstander blant norske fotballsupportere for 10 og 20 år siden.

Aksepten for fotballsupporternes adferd har trolig også endret seg (Murphy et al.1990: 106). Vi har sett en økende kommersialisering innen moderne toppfotball, der sporten i økende grad presenteres som et «produkt», også i Norge (Reim 2008: 52). Målsettingen med dette er å tiltrekke seg vennligere, mer forbrukerorienterte og pengesterke supportere, gjerne familier og kvinner (Armstrong 1998: 125, Reim 2008: 33-34). Samtidig med at slike grupper i større grad har fattet interesse for sporten og blitt flere på tribunene, flyttes grensene for det som oppfattes som akseptabel adferd. Dette rammer supportere som ikke passer inn i dette bildet sterkest, uten at deres faktiske adferd nødvendigvis har endret seg særlig. Et viktig spørsmål er hva slags supportere man egentlig vil ha? Burde det ikke være plass til flere ulike grupper? Risikosupporterne bidrar trolig til mye av «den gode stemningen» som også andre supportere er interessert i å få oppleve (Reim 2008: 12). Dessuten er de ofte lojale og bruker når alt kommer til alt kanskje mer penger på klubben sin ved å reise på bortekamper, treningskamper og så videre.

Utfordringen er derfor å finne en balanse der kampene preges av høy stemning, noe som forutsetter engasjerte supportere, samtidig som det ikke må gli over ordensforstyrrelser. Dette betyr at kampene må gjøres attraktive for et blandet publikum og at mulighetene for ordensforstyrrelser begrenses (BRÅ 2008/20: 70).

Teknologi som internett og mobiltelefoner med bilde- og lydopptakere har revolusjonert mulighetene for å bringe ferske hendelser ut til store mengder mennesker «as it happens». Sammenstøtet et stykke unna Sør Arena i 2007 er et godt eksempel på dette. Hadde dette skjedd bare noen få år tidligere – og det skjedde kanskje? – ville dette neppe fått samme effektive dekning i media. Dette er faktorer som er nødvendige å ta i betraktning dersom man ønsker å foreta en korrekt vurdering av omfanget av problemer knyttet til risikosupportere i Norge.

Det er også grunn til å stille spørsmål ved om det finnes visse strukturelle trekk ved det norske samfunnet som legger begrensninger på graden av fotballrelatert vold her til lands. I en rekke andre land som har langt større problemer med fotballvold enn oss ser man eksempler på at politiske, religiøse eller etniske skillelinjer fyrer opp rivaliseringen mellom ulike lags supportere. I Skottland er det for eksempel sterke religiøse og politiske undertoner knyttet til rivaliseringen mellom Celtic og Rangers (Reim 2008: 50); på Balkan er den politiske og etniske dimensjonen fremtredende (Røssevold 2008: 88). I Norge har vi for en stor del fravær av slike skillelinjer som gjør at fotballkampen handler om så mye mer enn selve spillet. Det homogene norske samfunnet med en høy grad av sosial likhet gjør at faktorer som spiller en stor rolle andre steder ikke har samme relevans hos oss. Samtidig kan man hevde at det for så vidt er mindre interessant om problemet har økt eller ei. Det som betyr noe er at det nå er definert som et problem. Et problem som det forventes at politiet blant andre gjør noe med.

Forholdene i Sverige og Danmark når det gjelder risikosupportere er det få som ønsker seg her til lands. At vi har langt færre problemer enn våre naboland bør ikke være noen hvilepute, tvert om. Ved å ta problemene på alvor på et tidlig tidspunkt kan man kanskje hindre eller begrense en uønsket utvikling, slik at vi ikke får svenske eller danske «tilstander» i Norge. Dessverre er det ofte slik at ting må gå tilstrekkelig galt før oppmerksomheten rettes mot et bestemt problem. Til tross for økt bekymring rundt utviklingen av voldelige fotballsupportere i Norge, er ikke ting ute av kontroll. Nå har vi faktisk muligheten til å forebygge og begrense en uønsket utvikling på et relativt tidlig tidspunkt. Det er en mulighet som norsk politi med samarbeidspartnere ikke bør la gå fra seg.

I løpet av 2008 skal Norge avgjøre om vi skal søke å få arrangere europamesterskapet i fotball i 2016, sammen med Sverige. Under EM 2008 i Sveits og Østerrike var en eventuell norsk-svensk søknad mye omtalt i norske aviser. Fotballforbundet har et sterkt ønske om å arrangere mesterskapet. Statsrådene Giske og Storberget stilte seg positive til en eventuell søknad etter

møter med blant andre EM direktøren, UEFA og østerriksk politi⁷⁴. UEFA-president Michel Platini besøkte Norge i oktober 2008 forbindelse med den norsk-svenske søknaden. Møter med blant andre fotballpresident Sondre Kåfjord og kulturminister Trond Giske sto på programmet⁷⁵. Dermed viser det europeiske fotballforbundet tydelig interesse for en eventuell søknad. I omsetning er Fotball EM verdens tredje største idrettsarrangement, kun slått av Fotball VM og sommer OL⁷⁶. Et eventuelt mesterskap på norsk jord vil være det desidert største som har vært avviklet her i landet, langt større enn vinter OL fra 1994. Fra om med 2016 skal mesterskapet utvides fra 16 til 24 nasjoner⁷⁷. Dette vil gjøre EM tilnærmet like omfattende som VM, som hadde 24 deltakerland frem til 2002, da antallet økte til 32.

Tusenvis av fotballsupportere av alle slag vil komme hit ved et eventuelt EM i 2016. Vi må også regne med besøk av betydelige mengder risikosupportere. Dette vil i så fall gi politiet store utfordringer og er bare enda et argument for behovet for en bedre koordinert norsk politiinnsats mot potensielle risikosupportere. Samtidig er det lov å håpe på at et økende fokus på bekjempelse av fotballvold og risikosupportere ikke nødvendigvis innebærer et sterkt fokus på repressive tiltak. Hovedfokus bør være på dialog og samarbeid, ikke konfrontasjon og kontroll. Supporterne, som Vålerengas «Klanen», bør lyttes til «for ingen andre har så lang erfaring i å håndtere uønsket supporteradferd» (Reim 2008: 139). Hennes funn peker på at også Vålerengas risikosupportere i stor grad har klubbens beste i tankene og at de har et bevisst forhold til klubbens omdømme. Klubbens strategi overfor risikosupporterne, med vektlegging på dialog, har så langt vært vellykket (Reim 2008: 139).

Et Fotball EM i Norge (og Sverige) vil trolig følges av et sterkt press om å arrangere et vellykket og positivt mesterskap. En mulig fare ved dette er tilbøyeligheten til å arbeide med «høy profil» fra politiets side. Her må norsk politi ikke bare lære av forskningen og erfaringene fra mesterskapene i 2000 og 2004, men også søke å harmonisere tilnærmingen med svensk politi, slik at det skapes størst mulig forutsigbarhet for supporterne. Det motsatte så vi eksempel på under Euro 2000, der nederlendere og belgiere hadde ulik strategi (Rasmussen og Havelund 2007: 51).

Uavhengig av om Norge søker eller får tildelt EM, viser funnene i denne oppgaven at politiet står overfor visse utfordringer knyttet til risikosupportere, enten dette er supportere av norske

74 Dagsavisen, nettutgaven 29.6.08: <http://www.dagsavisen.no/sport/article357317.ece> (lest 12.12.08).

75 Nettavisen 30.10.08: <http://arkiv.nettavisen.no/Nyhet/332274/Platini+beroliger+Norge.html> (lest 12.12.08).

76 Dagsavisen, nettutgaven 13.6.08: <http://www.dagsavisen.no/meninger/article354384.ece> (lest 12.12.08).

77 Dagbladet, nettutgaven 25.9.08: <http://www.dagbladet.no/sport/2008/09/25/548151.html> (lest 12.12.08).

klubber eller supportere av utenlandske klubber som besøker landet. Samtidig peker funnene på at det gjøres mye bra politiarbeid i landets distrikter, men at det først og fremst skorter på samordningen og samarbeidet mellom distriktene og også i forhold til andre relevante aktører. Dermed er trolig kvaliteten på bekjempelsen av risikosupportere dårligere enn den kunne og burde være. Arbeidet med å styrke samordningen av politiets innsats mot risikosupportere bør settes i gang snarest. Det første viktige steget må tas ved å utarbeide en nasjonal handlingsplan for bekjempelse av risikosupportere!

Oppgaven inneholder 38538 ord, ekskludert forside, innholdsfortegnelse, sammendrag, forord, etterord, litteraturliste, fotnoter og vedlegg.

ETTERORD.

Arbeidet med denne oppgaven har naturlig nok tatt tid. Imens har ikke verden utenfor stått stille, heldigvis. Med blandende følelser registrerer jeg at ting er på bedringens vei!

Politidirektoratet har tatt grep for å samordne politidistriktenes innsats siden jeg gjorde mine undersøkelser. I et brev til landets politimestre og ledelsen i Kripos av 16. september 2008, peker POD på deler av de samme problemene som jeg har beskrevet i denne oppgaven, og kommer samtidig med enkelte tiltak for å møte utfordringene på en bedre måte. Slik jeg ser det styrker det mine funn!

Brevet omhandler «*Sikkerhets- og ordensmessige utfordringer ved sportsarrangement, spesielt i forbindelse med fotballkamper – Nasjonalt Fotball Informasjons Punkt (NFIP) og koordineringen av etterretning og trusselvurderinger*». I brevet pålegges Kripos å fungere som NFIP. POD hevder også å ha satt i gang arbeidet med å styrke «dialog og samhandling» mellom politiet og blant andre Norges Fotballforbund, klubbene og supporterne. I tillegg til å inneha funksjonen som NFIP skal Kripos «*koordinere det nasjonale etterretningsarbeidet, formidle kontakt med andre land og Interpol, utarbeide en årlig nasjonal trusselvurdering for sportsarrangement, med særlig fokus på fotballkamper på nasjonalt og internasjonalt nivå*».

Politidistriktene skal «etablere direkte kontakt med interne og eksterne parter for å samarbeide om iverksettelse av nødvendig forebyggende tiltak relatert til tribunevold (...)». Distrikter med lag i Tippeligaen skal også styrke lokal etterretning og utarbeide trusselvurderinger for sitt lags kamper.

POD, i samarbeid med Kripos, skal sørge for å utpeke ansvarlig politimester ved behov for å samordne politioperative tiltak på tvers av distriktsgrensene. POD påtar seg også ansvaret for å arrangere et årlig samarbeidsmøte mellom politidistriktene og relevante samarbeidspartnere forut for sesongen, samt et møte for å oppsummere situasjonen ved avsluttet sesong. Ikrafttreden for alt overstående fra 1.1.2009. Om dette følges opp i praksis og på hvilken måte dette vil fungere gjenstår selvfølgelig å se. Uansett er det positivt at behovet er innsett og at det er lagt planer for å møte utfordringene på en bedre måte enn det som har vært tilfelle til nå! Ifølge brevet har også NFF tatt initiativ til å lede en nasjonal arbeidsgruppe, med mandat til å utrede sikkerhets- og ordensmessige utfordringer knyttet til fotballkamper.

LITTERATURLISTE.

Alver, Bente Gullveig & Ørjar Øyen (1997). *Forskningsetikk i Forskerhverdag: Vurderinger og Praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.

Andersen, Ib (red.) (1990). *Valg af Organisationssociologiske Metoder: Et kombinasjonsperspektiv*. København: Samfundslitteratur.

Arbejdsgruppen til bekæmpelse af hooliganisme, Københavns Politi, (2005). *Rapport om bekæmpelse af hooliganisme i Danmark*.

Armstrong, Gary (1998). *Football Hooligans. Knowing The Score*. Oxford: Berg Publishers Ltd.

Armstrong, Gary & Dick Hobbs (1994). *Tackled From Behind*. I: R. Giulianotti & N. Bonney, M. Hepworth (editors). *Football, Violence and Social Identity*. London: Routledge.

Balchen, Paal Christian (1998). *Politiets forebyggende arbeid: Begrensinger og Muligheter*. Nesbru: Vett & Viten AS.

Buford, Bill (1992). *Blant Pøbler*. Oslo: Aschehoug.

Brimson, Dougie (2003). *Eurotrashed: The Rise & Rise of Europe's Football Hooligans*. London: Headline Book Publishing.

BRÅ (2008). *Strategier mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar: En kunskapsammanställning*. Rapport 2008:20, Det svenske kriminalitetsforebyggende rådet.

Dal Lago, Alessandro & Rocco De Biasi (1994). *Italian Football Fans: Culture And Organization*. I: R. Giulianotti & N. Bonney, M. Hepworth (editors). *Football, Violence and*

Social Identity. London: Routledge.

Drury, John & Clifford Stott, Tom Farsides (2003). *The role of police perceptions and practices in the development of 'public disorder'*. *Journal of Applied Social Psychology*. 33, 1480-1500.

Dunning, Eric & Patrick Murphy, John Williams (1988). *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Everett, Euris Larry & Inger Furseth (2004). *Masteroppgaven: Hvordan begynne – og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Giulianotti, Richard (2002). *A different Kind Of Carnival*. I: M. Perryman (editor). *Hooligan Wars: Causes And Effects Of Football Violence*. Edinburgh: Mainstream Publishing.

Grønmo, Sigmund (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Fangen, Katrine (2004). *Deltakende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Finstad, Liv (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Fossåskaret, Erik (1997). *Ustrukturerte Intervjuer Med Noen Få Informanter Gir i Seg Selv Ikke Noen Kvalitativ Undersøkelse*. I: E. Fossåskaret & O. Fuglestad, T. Aase (red.). *Metodisk feltarbeid: Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.

Frosdick, Steve & Peter Marsh (2005). *Football Hooliganism*. Cullumpton: Willan publishing.

Home Office (2005). *Football (Disorder) Act 2000: Report To Parliament*.

Kuper, Simon (1994). *Football Against The Enemy*. London: Orion Books.

Larsen, Ann Kristin (2007). *En enklere metode: Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Lowles, Nick (2002). *Far Out With The Far Right*. I: M. Perryman (editor).

Hooligan Wars: Causes And Effects Of Football Violence. Edinburgh: Mainstream Publishing.

Murphy, Patrick & John Williams, Eric Dunning (1990). *Football on trial: Spectator violence and development in the football world*. London: Routledge.

Mignon, Patrick (2002). *Le Francais Feel-Good Factor*. I: M. Perryman (editor).

Hooligan Wars: Causes And Effects Of Football Violence. Edinburgh: Mainstream Publishing.

Norges Fotballforbund (2007). *Sikkerhet ved Serie- og Cupkamper: NFFs Sikkerhets- og Arrangementsbestemmelser*.

O'Neill, Megan (2005). *Policing Football: Social Interaction And Negotiated Disorder*. New York: Palgrave MacMillan.

O'Neill, Tony (2006). *The Men In Black: Inside Manchester United`s Football Hooligan Firm*. Milo Books.

Paulgaard, Gry (1997). *Feltarbeid i Egen Kultur: Innenfra, Utenfra Eller Begge Deler?* I: E. Fossåskaret & O. Fuglestad, T. Aase (red.). *Metodisk feltarbeid: Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.

Politidirektoratet (2001). *Strategiplan for Forebyggende Politiarbeid 2002-2005*.

Politidirektoratet (2005). *Prosjekt Organisert Kriminalitet*. POD Publikasjon 6/2005.

Politidirektoratet (2006). *Politiet i Norge*. POD Publikasjon 03/2006 B.

Politidirektoratet (2007). *Nasjonal Strategi for Etterretning og Analyse*. POD publikasjon 2007/05.

Politidirektoratet (2008). *Politiet mot 2020*. POD Publikasjon 2008/07.

Poluton, Emma (2002). *Tears, Tantrums And Tattoos, Framing The Hooligan*. I: M. Perryman (editor). *Hooligan Wars: Causes And Effects Of Football Violence*. Edinburgh: Mainstream Publishing.

Poutvaara, Panu & Mikael Priks (2006). *Hooliganism In The Shadow of a Terrorist Attack: Do Police Reduce Group Violence?* University of Helsinki.

Rasmussen, Kristian & Jonas Havelund (2007). *Forebyggelse af fodboldoptøjer – en litteraturstudie*. Aarhus Universitet.

Reim, Nina (2008). *Øl og vold og skamslåtte bønder? En studie av Klanen, med vekt på supporterers innflytelsesmuligheter og kontroll av uønsket supporteradferd*. Masteroppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Reiner, Robert (2000). *The Politics of The Police*. Oxford: University Press.

Rivers, Dan (2007). *Congratulations, You Have Just Met The Casuals*. London: John Blake Publishing Limited.

Røssevold, Anita (2008). *Dø For Brann Alle Mann! En Antropologisk Studie Av Supportermiljøet Tilknyttet Sportsklubben Brann*. Masteroppgave i Sosialantropologi, Sosialantropologisk Institutt, Universitetet i Bergen 2008.

Stott, Clifford (2003). *Police expectations and the control of English soccer fans at 'Euro2000'*. I: *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*. 26, 640-655.

Stott, Clifford & Otto Adang (2003a). *Policing Football in the European Union: Understanding and managing risk*. The University of Liverpool & The Dutch Police Academy.

Stott, Clifford & Geoff Pearson (2006). *Football Banning Orders, Proportionality And Public Order Policing*. I: *Howard Journal of Criminal Justice, Volume 45: 241-254*. Blackwell Publishing.

Thornton, Phil (2003). *Casuals – Football, Fighting And The Story Of A Terrace Cult*. Milo Books.

Van Maanen, John (2005). *The Asshole*. I: T. Newburn (editor). *Policing: Key Readings*. Cullumpton: Willan Publishing.

Vestfold politidistrikt (2006). *Rapport om tippeligakamp Sandefjord-Brann 13.5.06*.

Wadel, Cato (1991). *Feltarbeid i egen kultur: En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: Seek A/S.

Williams, John & Eric Dunning, Patrick Murphy (1989). *Hooligans Abroad: The Behaviour And Control of English Fans in Continental Europe*. London: Routledge.

Williams, John (2002). *Who You Calling A Hooligan?* I: M. Perryman (editor). *Hooligan Wars: Causes And Effects Of Football Violence*. Edinburgh: Mainstream Publishing.

Young, Kevin (2000). *Sport and Violence*. I: Coackley, Jay & Eric Dunning (editors). *Handbook of Sports Studies*. London: Sage Publications.

VEDLEGG 1: Veileder til spørreundersøkelsen.

SPØRREUNDERSØKELSE: POLITIET OG VOLDELIGE FOTBALLTILSKUERE I NORGE

Om undersøkelsen:

Dette er en spørreundersøkelse om politiet og voldelige fotballtilskuere i Norge. I denne undersøkelsen skal vi finne ut:

Hvordan norsk politi møter utfordringene fra voldelige tilskuermiljøer.

Undersøkelsen er beregnet på polititjenestemenn som har erfaring fra og/eller jobber med sikkerhet i tilknytning til fotballkamper i Norge, spesielt i forhold til gruppen av tilskuere som omtales som fotballpøbler, hooligans eller casuals.

Undersøkelsen er sendt til tjenestemenn i alle politidistrikter som har klubb(er) i tippeligaen og/eller adeccoligaen i distriktet. Hensikten er å kartlegge hvordan norsk politi er organisert og arbeider for å begrense og bekjempe problemene knyttet til voldelige tilskuermiljøer.

Det finnes ingen systematiske analyser av norsk politiarbeid og voldelige tilskuermiljøer. En slik undersøkelse vil kunne avdekke utfordringene norsk politi står overfor, og dermed bidra i debatten om hvordan politiet bør arbeide i forhold til disse miljøene.

Om besvarelse av undersøkelsen:

Som respondent i undersøkelsen er du sikret anonymitet. Ved bearbeidelse av data blir verken din identitet eller ditt arbeidssted identifisert! *Allikevel; unnlate å svare på spørsmål 1 og 2 dersom du i tillegg ønsker å være fullstendig anonym overfor de undertegnede. Besvar likevel de øvrige spørsmålene!*

I hovedsak består undersøkelsen av spørsmål med faste svaralternativer, men det er også mulig å gi utfyllende kommentarer eller tilføyelser i egne kommentarfelt.

Spørsmålene besvarer du ved å sette tydelig ring rundt det svaralternativet du støtter ved hvert enkelt spørsmål. Sett kun en ring per spørsmål.

Bruk gjerne blå eller rød kulepenn. Det viktige er at det ikke blir tvil om hva du har svart på hvert enkelt spørsmål! Ønsker du å gi egne kommentarer eller tilføyelser utover de faste svaralternativene gjør du det i de åpne kommentarfeltene. Det er også avsatt plass til å gi uttrykk for generelle betraktninger bakerst i spørreskjemaet. Skriv tydelig!

Ferdig utfylt spørreskjema returneres i vedlagte svarkonvolutt til: Thomas Dehlin Wold, Manglerud politistasjon, Plogveien 31, 0679 OSLO. Dette er allerede påført svarkonvolutten og porto er betalt!

Tidsplan:

Undersøkelsen består av 89 spørsmål og *du må beregne omtrent en time* på å fylle ut skjemaet. Ta deg god tid til å lese både spørsmål og svaralternativer, samt til å vurdere alternativene.

NB: Frist for å besvare undersøkelsen er fredag 16.5.2008.

Dersom du har spørsmål til utfyllingen eller andre kommentarer, ta gjerne kontakt på e post ved bruk av BID; **tdw001**. Takk for at du tar deg tid til å besvare undersøkelsen!

Med vennlig hilsen

Thomas Dehlin Wold
Politibetjent og Masterstudent.

Andreas Selliaas
Veileder og forsker,
Norsk Utenrikspolitisk
Institutt.

Tore Bjørge,
Professor i Politivitenskap,
Politihøgskolen.

VEDLEGG 2: Spørreskjemaet.

BAKGRUNNSINFORMASJON OM RESPONDENTEN:

1. Ved hvilket politidistrikt er du ansatt?
2. Ved hvilken driftsenhet/avdeling/avsnitt er du ansatt?

DEL I: POLITIET.

3. Har dere tippeligaklubb(er) i ditt distrikt?
4. Har dere adeccoligaklubb(er) i ditt distrikt?
5. Finnes det et eller flere voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt?
6. Har utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer blitt større/flere i ditt distrikt i løpet av de siste åra?
7. Har utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer i Norge har blitt større de siste åra?
8. Er det sannsynlig at utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt vil øke de nærmeste åra?
9. Er det sannsynlig at utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer i Norge vil øke de nærmeste åra?
10. Har ditt distrikt et overordnet strategidokument/handlingsplan for hvordan distriktet skal bekjempe voldelige tilskuermiljøer?
11. Er ansvaret for arbeidet med voldelige tilskuermiljøer tydelig plassert i ditt distrikt?
12. Er arbeidet med voldelige tilskuermiljøer klart definert som ditt avsnitts ansvar av politidistriktets ledelse?
13. Er ledelsen i ditt distrikt villige til å bruke ressurser på å bekjempe voldelige tilskuermiljøer?
14. Er arbeidet med voldelige tilskuermiljøer din hovedoppgave?
15. Er arbeidet med voldelige tilskuermiljøer bare en av mange oppgaver du har?
16. Er du alene om å arbeide med voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt?
17. Har dere god oversikt og god kunnskap om de voldelige tilskuermiljøene i ditt distrikt?
18. Synes du ditt distrikt gjør en tilfredsstillende jobb for å bekjempe voldelige tilskuermiljøer?
19. Er kunnskapen om voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt sterkt personavhengig?
20. Vil arbeidet med voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt bli svekket dersom de som arbeider med feltet i dag går over til andre arbeidsoppgaver?
21. Er det satt av egne midler til bekjempelse av voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt?
22. Må arbeidet med voldelige tilskuermiljøer ofte vike til fordel for andre arbeidsoppgaver?
23. Går arbeidet med voldelige tilskuermiljøer ofte utover andre arbeidsoppgaver?
24. Er det stort behov for mer etterretningsinformasjon/mer kunnskap om voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt?
25. Har dere informanter i voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt?
26. Overvåker dere voldelige tilskuermiljøers aktivitet på internett i ditt distrikt?
27. Benytter dere "trusselnivåer" ved fotballkamper som avvikles i ditt distrikt?
28. Synes du trusselnivåer er et nyttig verktøy i arbeidet med voldelige tilskuermiljøer?
29. Kategoriserer dere supportere etter hvilken risiko de antas å utgjøre (for eksempel i A-, B- og C-supportere) i ditt distrikt?
30. Synes du kategorisering av supportere etter hvilken risiko de antas å utgjøre er et nyttig verktøy i arbeidet med voldelige tilskuermiljøer?
31. Innhenter dere aktivt etterretningsinformasjon foran hver enkelt kamp i ditt distrikt?
32. Hvis du svarte ja på forrige spørsmål; tas denne informasjonen hensyn til når distriktet skal avsette ressurser til den enkelte kamp?
33. Utarbeider dere hendelsesrapporter etter hver enkelt kamp i ditt distrikt?
34. Lager dere årlige trendrapporter over utviklingen av voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt?
35. Fører dere fortløpende etterretningsinformasjon om voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt i Indicia?
36. Er voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt oppført som egen organisasjon i Indicia?
37. Synes du ditt distrikt er godt forberedt for å møte utfordringen fra voldelige tilskuermiljøer på kampdager?
38. Synes du ditt distrikt er tilstrekkelig bemannet for å møte utfordringene fra voldelige tilskuermiljøer på kampdagene?
39. Krever utfordringene fra voldelige tilskuermiljøer mye bruk av overtid på kampdagene?
40. Deltar tjenestemenn fra ditt distrikt på sikkerhetsmøtet med klubbene og øvrige samarbeidspartnere på kampdagene?
41. Bruker dere "spottere"/spanere utenom fotballstadion i ditt distrikt på kampdager for å holde oppsikt med aktiviteten i voldelige tilskuermiljøer?
42. Bruker dere "spottere"/spanere inne på fotballstadion i ditt distrikt på kampdager for å holde oppsikt med aktiviteten i voldelige tilskuermiljøer?
43. Finnes det et operativt planverk for hvordan pågripelse av voldelige tilskuere og rydding av tribune (inne på stadion) skal foregå i ditt distrikt?
44. Hvis du svarte ja på forrige spørsmål; er det gjennomført opplæring/trening blant de operative mannskapene i hvordan dette skal foregå?
45. Samarbeider ditt distrikt tett med de øvrige politidistriktene i arbeidet med voldelige tilskuermiljøer?
46. Vet du hvem som jobber med voldelige tilskuermiljøer i de øvrige politidistriktene?
47. Samarbeider ditt distrikt tettere med enkelte andre distrikter i arbeidet med voldelige tilskuermiljøer?
48. Opplever du at samarbeidet med de øvrige politidistriktene fungerer tilfredsstillende?
49. Sender ditt distrikt egne tjenestemenn som følger "deres" lags supportere på bortekamper?
50. Sender øvrige politidistrikter egne tjenestemenn med "sitt" lags supportere på bortekamper til ditt distrikt?
51. Synes du det er en god ide at de enkelte distrikter sender egne tjenestemenn som følger sitt lags supportere på bortekamper?
52. Har norsk politi et nasjonalt fotballkontaktpunkt (national football information point)?
53. Er det overordnede ansvar for ledelse og koordinering av innsatsen mot voldelige tilskuermiljøer tilfredsstillende plassert i norsk politi?
54. Finnes det en nasjonal handlingsplan i norsk politi for hvordan distriktene skal arbeide med voldelige tilskuermiljøer?
55. Vet du hvem som jobber med voldelige tilskuermiljøer i Politidirektoratet?
56. Samarbeider ditt distrikt tett med Politidirektoratet i arbeidet med voldelige tilskuermiljøer?

57. Gjør Politidirektoratet en tilfredsstillende jobb med å lede og koordinere innsatsen mot voldelige tilskuermiljøer i Norge?
58. Har du eller andre i ditt distrikt deltatt i møter med Politidirektoratet for å diskutere utfordringer knyttet til voldelige tilskuermiljøer?
59. Mener du at dagens lovverk er tilstrekkelig for å bekjempe voldelige tilskuermiljøer?

DEL II: POLITIET OG FOTBALLKLUBBENE.

60. Opplever du samarbeidet mellom politiet og fotballklubben(e) i ditt distrikt som tilfredsstillende vedrørende voldelige tilskuermiljøer?
61. Vet du hvem som er sikkerhetsansvarlig i klubben(e) i ditt distrikt?
62. Vet de(n) sikkerhetsansvarlige i klubben(e) i ditt distrikt hvem i politidistriktet som arbeider spesifikt med voldelige tilskuermiljøer?
63. Synes du klubben(e) i ditt distrikt tar utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer på alvor?
64. Opplever du at klubben(e) i ditt distrikt er opptatt av å samarbeide med politiet for å løse utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer?
65. Opplever du at klubben(e) i ditt distrikt har økonomiske motiver for å tone ned utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer?
66. Opplever du taushetsplikten som et hinder i samarbeidet med klubbene?
67. Synes du gjeldene rutiner og praksis vedrørende utestengelser av tilskuere fungerer tilfredsstillende?

DEL III: POLITIET OG NORGES FOTBALLFORBUND.

68. Opplever du samarbeidet mellom ditt distrikt og Norges Fotballforbund (NFF) som tilfredsstillende vedrørende voldelige tilskuermiljøer?
69. Vet du hvem i NFF som arbeider med voldelige tilskuermiljøer?
70. Vet NFF hvem i ditt distrikt som arbeider med voldelige tilskuermiljøer?
71. Har du (eller andre i ditt distrikt) deltatt i møter mellom politiet og NFF for å diskutere utfordringer knyttet til voldelige tilskuermiljøer i ditt distrikt?
72. Opplever du at NFF tar utfordringen med voldelige tilskuermiljøer på alvor?
73. Opplever du at NFF er opptatt av å samarbeide med politiet for å løse utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer?
74. Opplever du at NFF har økonomiske motiver for å tone ned utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer?
75. Opplever du taushetsplikten som et hinder i samarbeidet med NFF?

DEL IV: INTERNASJONALT SAMARBEID OG ERFARINGER.

76. Har ditt distrikt erfaring fra internasjonale kamper (landskamper, europacupkamper og lignende)?
77. Har ditt distrikt erfaring med voldelige tilskuermiljøer fra utlandet?
78. Har ditt distrikt erfaring fra samarbeid med utenlandsk politi i forbindelse med fotballkamper og voldelige tilskuermiljøer?
79. Er det slik at samarbeid med utenlandsk politi utelukkende finner sted i forbindelse med en konkret kamp mellom et norsk og et utenlandsk lag?
80. Opplever du at utenlandsk politi er en tilfredsstillende samarbeidspartner når norske og utenlandske lag møtes?
81. Opplever du at samarbeidet med utenlandsk politi fungerer omtrent likt uavhengig av land?
82. Opplever du at enkelte lands politi er spesielt kompetente i bekjempelsen av voldelige tilskuermiljøer?
83. Opplever du at norsk politi er dyktige i arbeidet med voldelige tilskuermiljøer sammenliknet med utenlandsk politi?
84. Opplever du at norsk politi har mye å lære av utenlandsk politi i forhold til bekjempelse av voldelige tilskuermiljøer?
85. Dersom du har behov for å samarbeide med utenlandsk politi i forbindelse med voldelige tilskuermiljøer; vet du hvem du skal kontakte eller hvordan du skal gå frem for å få kontakt med rette vedkommende?

DEL V: POLITIET OG MEDIA.

86. Har ditt distrikt en bestemt mediestrategi i forhold til bekjempelsen av voldelige tilskuermiljøer?
87. Mener du at media er en viktig aktør som politiet bør forholde seg aktivt til under bekjempelsen av voldelige tilskuermiljøer?
88. Opplever du at media tar utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer på alvor?
89. Opplever du at media overdriver utfordringene knyttet til voldelige tilskuermiljøer?